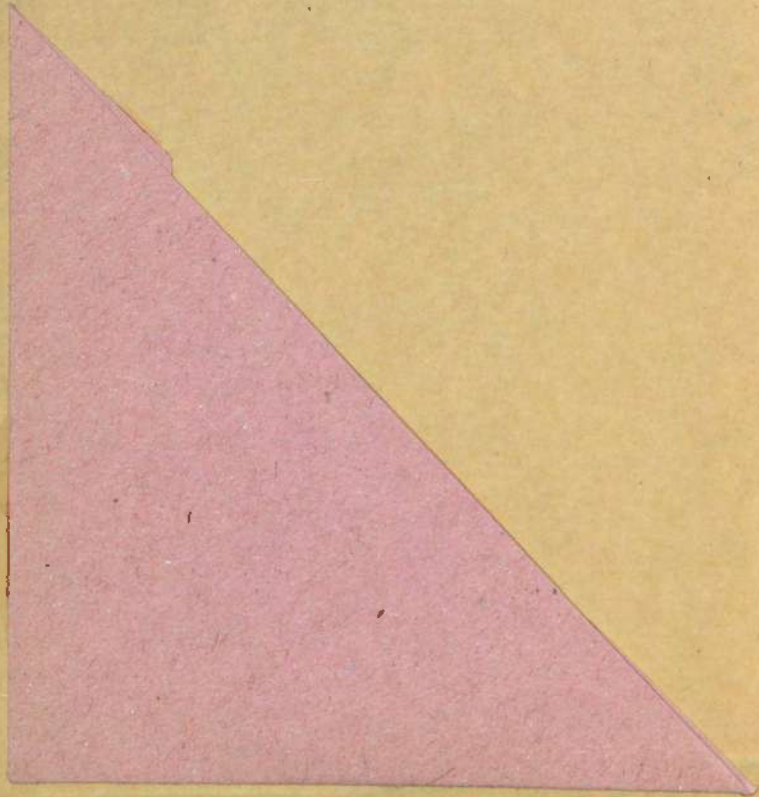
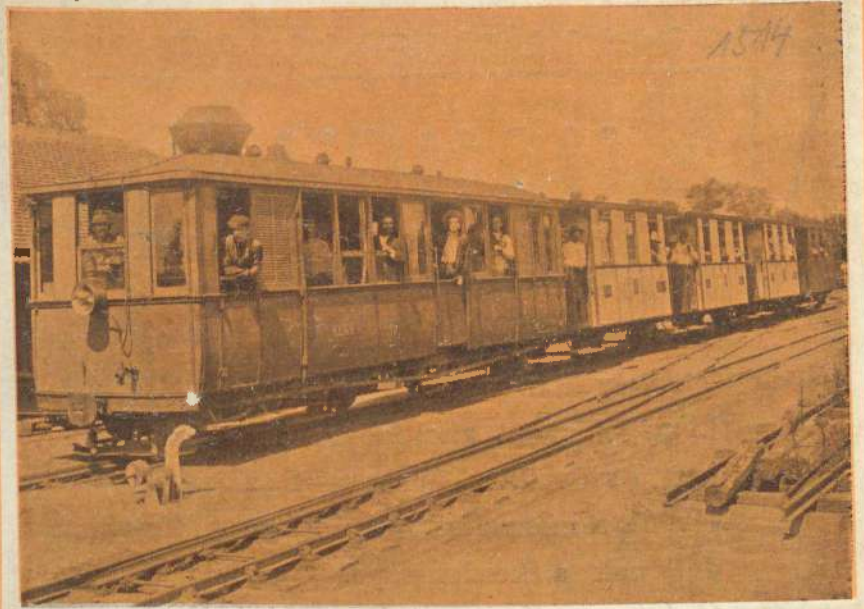

1918 / 1919 / 1920 / 1921 / 1922 / 1923 / 1924 / 1925 / 1926 / 1927 / 1928 / 1929 / 1930 / 1931 / 1932 / 1933 / 1934 / 1935 / 1936 / 1937 / 1938 / 1939 / 1940 / 1941 / 1942 / 1943 / 1944 / 1945 / 1946 / 1947 / 1948 / 1949 / 1950 / 1951 / 1952 / 1953 / 1954 / 1955 / 1956 / 1957 / 1958 / 1959 / 1960 / 1961 / 1962 / 1963 / 1964 / 1965 / 1966 / 1967 / 1968 / 1969 / 1970 / 1971 / 1972 / 1973 / 1974 / 1975 / 1976 / 1977 / 1978 / 1979 / 1980 / 1981 / 1982 / 1983 / 1984 / 1985 / 1986 / 1987 / 1988 / 1989 / 1990 / 1991 / 1992 / 1993 / 1994 / 1995 / 1996 / 1997 / 1998 / 1999 / 2000 / 2001 / 2002 / 2003 / 2004 / 2005 / 2006 / 2007 / 2008 / 2009 / 2010 / 2011 / 2012 / 2013 / 2014 / 2015 / 2016 / 2017 / 2018 / 2019 / 2020 / 2021 / 2022 / 2023 / 2024 / 2025

Faint, illegible ghosting of text from the reverse side of the right page, appearing as light blue or greenish marks.

138/9536

A TÖBBTERMELÉS NEMZETI ORGANIZÁCIÓJA

1985 -07-

2003 M

Ára 8 korona.

LÖHERER ANDOR

„HANGYA“

a Magyar Gazdaszövetség
fogyasztási és értékesítő
••• szövetkezete •••

bármely községbe költségmentesen küldi ki megbizottját, ahol fogyasztási és értékesítő szövetkezetet akarnak szervezni. Mielőtt a mozgalmat megindítanák, forduljanak a kezdeményezők útbaigazításért a «Hangya» igazgatóságához: Budapest, IX., Közraktár-utca 3. szám. A «Hangya» kötelékében ezidőszerint 1700 fogyasztási szövetkezet működik, amelyek összforgalma 80,000.000 kor. volt. Földművelő népünk erkölcsi emelkedésének és vagyoni gyarapodásának legbiztosabb eszköze a gazdasági szervezkedés. A termelés fejlesztése, az értékesítés kedvezőbbé tétele, a háztartási és gazdasági szükségletek jutányosabb beszerzése csak fogyasztási és értékesítő szövetkezetek útján érhető el.

188 9536 apr

A TÖBBTERMELÉS NEMZETI ORGANIZÁCIÓJA

A KIS GAZDASÁGI VASUTAK
HÁLÓZATÁNAK KITERJESZTÉSÉVEL

IRTA

LÓHERER ANDOR

BUDAPEST

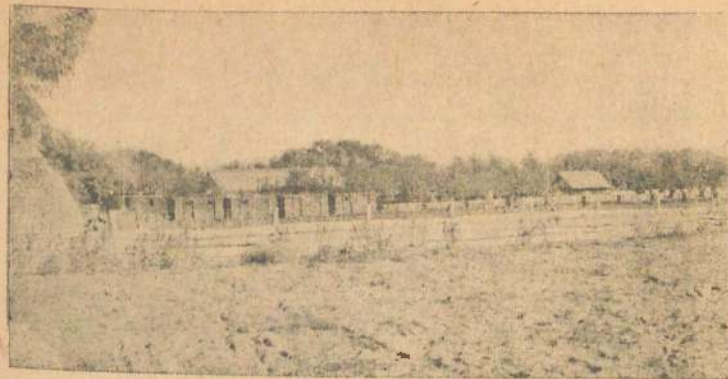
STEPHANEUM NYOMDA R. T.

1918.

Az Országgyűlési Könyvtár
állományából törölve

Kiadja Löherer Andor.

A kis gazdasági vasút 15 kocsiból álló tehervonata.

MIELŐTT a többtermelés gyakorlati megvalósításának egyik, már több mint 22 éves módjára reá-térnék, előre kell bocsájtanom, hogy a kis gazdasági vasútakat *Boross Béni* léptette életbe az ő mindenre kiterjedő bámulatos alkotó és teremtő erejével, hogy az Arad-csanádi egy. vasútak kiterjedt hálózatának nagyobb forgalmat biztosítson és Mezőkovácsháza környékén lévő birtokosság kívánságának eleget tegyen, akik a régi idők rossz útjai miatt, forgalmi megkötöttségükből csakis ezen kis gazdasági vasút megépítésével szabadultak fel. Ezen nagy munkában *Boross Béni*nek segítő munkatársa: *Sármezey Endre* főmérnök, mint műszaki főfelügyelő volt, aki mindmáig ezen irányt felszinen tartani igyekezett. Ezen kis gazdasági vasút csöndben dolgozva, nagy eredményeket ért el úgy üzemi, mint üzleti és jövedelmezőségi téren, valamint gazdasági téren is, amelyeket itt-ott, a műszaki szaklapok időről-időre ismertettek.

Egy londoni műszaki lap egyszer ismertette a mezőkovácsházi magyar kis gazdasági vasút célját, akkor egészen újkeletű motorikus működését és eredményeit.

A londoni műszaki lap a világ minden részébe elröpítette hírét ennek a magyar eredetű gazdasági célú motoros kis gazdasági vasútnak.

Ausztráliában is megjelent a londoni műszaki lap.

Egyik vállalat főembere, azonnal a hír olvasása után összehajlik s egyenesen Londonba hajózik s ott keresi a mezőkovácsházi kis gazdasági vasutat. Londonból, — persze — Ausztriába, Wienbe küldik az ausztráliai urat, nem tudván, hogy Magyarország nem Ausztria, s hogy Budapest a fővárosa. Bécsben nem hagyja magát az ausztráliai céljától elriasztatni, hanem egyenesen Budapestnek tart. Itt tudta meg, hogy Aradra kell mennie, ahol végre megtalálja Sármezey Endre főfelügyelőt. Aradról azután Sármezey Endre kalauzolta az ausztráliai urat Mezőkovácsházán át az egész kis gazdasági hálózat 153 kilométerén keresztül. Az ausztráliai úr így fedezte fel a magyarországi kis gazdasági vasútakat s azzal távozott, hogy otthon Ausztráliában ő is megcsinálja.

Azóta, a világ minden részéből jöttek szakértők, Kelet-Afrikából, a Jáva-szigetéről, Japánból e tüneményt tanulmányozni s végül a németek, svédok s Európa legelőhaladottabb országainak képviselői sorban keresték fel a technika eme vívmányával dolgozó vasutat. A németek, még a dombvidékeken is meghonosították. Így lettek a németek a magyar vicinális vasúti részvényeknek legjobb vevői.

Magyarországon azonban 22 évig — véka alatt maradt a világosság. Fejlesztő és átalakító hatása eklatánsul a Gyula és Békéscsaba városok fejlődésében nyilvánul meg, ahol rövid két évi forgalmával máris Békéscsabának fölényes fejlődését biztosította Gyulával, mint Békésmegye központjával szemben. Az utolsó időben azonban a nagy cukorgyári vállalatok sorban a mi kis motoros gazdasági vasúti üzemünket honosítják meg.

Ezek után térjünk a tulajdonképeni nagy kérdésre, hogy miképen szolgálhatja a kis gazdasági motoros vasút a többtermelés nagy feladatát.

Magyarországnak termelési képességét Ausztria mindenkor elhomályosítani törekedett. Beolvasztási politikájának keretébe tartozott ezen rendszer is.

Egyik-másik nemzetközi kongresszus Budapesten való megtartásának köszönhetjük, hogy a külföld saját szemével érdeklődött a magyar viszonyokat közelebbről megismerni.

A németek, angolok, stb. egész társaságokkal jöttek át Magyarországra közgazdasági viszonyainkat tanulmányozni s jelentéseikben a legnagyobb elragadtatással számolnak be soha nem hitt előhaladásunkról a látott uradalmak és gazdaságok nagy eredményei felől.

Ma már Berlinben is jól tudják, hogy a magyar közgazdaság igen fejlődőképes. Jól tudják, hogy egész sora van azon iparágaknak, amelyek a magyar termelésre támaszkodva fejlődhetnek.

Diplomatáink, közgazdáink jól tudják, hogy Magyarország — önállóan — fontos közvetítő szerepre van hivatva a nyersanyag és készgyártmányt gyártó nagy iparállamok között, sőt, a Balkán nyersanyagainak a feldolgozására is elsősorban hivatott, amely ipari termelést azután Németország dolgozhatná fel véglegesen.

Ma már a köztudatba ment át, hogy Magyarország kétségkívül képes lesz mezőgazdaságának hozamát a mostaninál magasabbra fokozni, s hogy központi fekvésénél fogva, olcsóbban és gyorsabban lehet ezen árukat a szomszédos nagyipari államokba exportálni, mint Észak-Amerikából, Argentiniából, Ausztráliából, Kanadából, vagy Indiából.

Ha tehát Magyarország csak félig is éri el Németország átlagait, már azzal is erősen emelte Középeurópa államainak ipari szükségletét.

Németország sem érte el azonban termelő képességének maximumát, mert hiszen, amint látni fogjuk, még messze áll Dánia, Belgiumi Németalföld vagy Svédország és Svájc magasabb termelési eredményeitől.

Az tehát felőlünk a vélemény, hogy Magyarország nagy gazdasági jövőnek néz elébe, mert látták és szupponálják a szélesebb közérdek szempontjából, hogy a többtermelés megvalósítására teljes erejével szervezkedni fog, hajtva és ösztönözve ama tudat által, hogy a mező-

gazdasági termények mai magas árai, a világ konstellációja folytán még sokáig érvényben maradnak.

Magyarország, a háború után, mezőgazdasági és élelmi cikkeinek keresett exportjával és ennek lehető fokozásával, a külföldön nagyon szép bevételeket érhet el, amivel nagyban javítja meg nemcsak valutáját, hanem közvagyonosodását is erősen emelheti, mert hiszen, az összes hadviselő államokban megromlott a föld termő ereje s amíg a silányabb talajokat új erőbe hozhatják, jó időbe fog kerülni. Ha tehát Magyarországnak sikerülni fog mezőgazdasági termelését megfelelően fokozni, úgy ez a kereskedelem révén a kettős monarchia fizetési mérlegének kialakulására is döntő hatással leend. A hét sovány esztendő után így varázsolhatja Magyarország a kettős monarchiára is a hét kövér esztendőt.

Teljes bizalommal tölthet el minden haladni vágyó polgárát Magyarországnak, hogy az itt vázolt többtermelési akció kipróbált útján — idáig is a legszebb eredményekre vezetett. A főfeladat ezen akciót országossá tenni, hogy termelő és nevelő hatása általánossá és országossá legyen.

A világháború eseményei új helyzetet teremtettek az egész világon, főleg pedig közgazdaságunk egész vonalán. A békés gyárpar: háborús iparrá változott. A mezőgazdasági termelés minden eredménye elégtelennek bizonyult. A készletek — hihetetlen gyorsasággal fogytak el, annyira, hogy a nagy tartalékokról szóló hírlapi rendes régi tudósítások — valótlannak bizonyultak. Az industrializált nyugati államok polgári népeit mindinkább kisebb napi adagokra szorították, amit az agrár államokra is ki kellett terjeszteni és az élelmiszerek fogyasztását a minimumra leszállítani. A közélet minden menete mindenütt megrekedt. Európa majdnem összes államaiban az élelmijegy-rendszert kellett meghonosítani. Amikor pedig az árak erősen emelkedtek s a forgalomban teljesen rendellenes árak jutottak felszínre,

az árúk — és az élelmi cikkek — egyszerre eltűntek. A kereslet így annál erősebben jelentkezett, a fejadagok napi tételei nem elégíthették ki a polgárok és munkás társadalom szükségletét s végre a rekvirálásokhoz kellett folyamodni. Végeredményében — majdnem minden ember lefogyott, míg a munkás nép egyéni munka-energiája láthatóan megcsökkent; a termelési ösztön pedig lehanyatlott.

A helyzet annyira megromlott, hogy némely *irást nem tudó* szociálista: a termelési kényszerrel kívánta behozni; s a birtok konfiskálását azoknál életbetéptetni, akik elegendőt nem termelnek földjükön. Ennek a vad zseninek persze fogalma sincs a termelés nehézségeiről s arról, hogy a nép termelése túlszárnyalja a többi osztályok termelését.

A készleteknek tapasztalt hirtelen kimerülése kétség-telenül azon nemzetgazdák véleményének ad igazat, akik a békés időkben is nem egyszer mutattak rá, hogy azon termelési statisztika, amelyre a nemzetközi kereskedelem támaszkodott, sohasem volt igaz, vagy megbízható. A merkantilizmus sajtója egyeduralomra jutott s nagyon is értett hozzá a hatalmában levő újságok útján olyan közhangulatot teremteni, amely az üzleti osztály érdekeinek a legjobban megfelelt. A papiros mindig türelmes. A betű pedig öl. Őli a lelket, őli a szellemet és őli a rendszert, amely nem az ő szekerét tolja. Így keletkezik egy-egy bluff.

A világtermés statisztikájának megbízhatatlanságát és ingatagságát, például az 1913. évi adatok a következőkben igazolják.

A világtermés megállapítása egyes intézmények s egyes nemzetgazdák: *becslései alapján* történik. A becslés maga így alapján sem teljesen megbízható támpont.

Ha tehát az eltéréseket figyelembe vesszük s azt, hogy egyetlen becslési adat sem autentikus, akkor egyszerre világos lesz mindenki előtt, hogy ezen világtermés

statisztikai adatai nem nyújtanak teljesen megbízható alapot arra, hogy a gabona világkereskedelmi iránya és árpegállapítása valóban megnyugtató törvényszerűségből eredne. A másik fontos eredmény pedig az, hogy minden terményben tetemes hiány állapítható meg, még pedig: a búza 39·20 (+) eltűnik s helyette egy (—) 36·62 millió mmázsa hiány mutatkozik; a rozsnál a hiány 110·41 millió mmázsa, az árpánál a hiány 30·64, a zabnál 110·87 millió mmázsa a hiány, s a tengerinél a hiány: 173·60 millió mmázsaiban mutatkozik.

A bizonytalanságot még inkább emeli azon adata a Római nemzetközi mezőgazdasági intézetnek, hogy 1913—1914. évi évkönyvében, a 27. lapon az 1913. évi világ búzatermését, az előbbeni 1130·16 millió mmázsa helyett 1101,654.289 mmázsaiban mutatja ki. Az eltérés tehát itten, már újra 28·5 millió mmázsa.

Akik mégis statisztikával és világstatisztikával foglalkozunk, részünkre még sem marad más hátra, mint eme hiányos adatok felhasználása. A számokra azonban nem szabad esküdni s csupán tájékozódásra jók. Ki kell még emelnem azon statisztikai körülményt, hogy egyes államok, főleg a tengerentúli államok kormányai, hogy a világkereskedelemben való súlyukat emeljék, államaik terméseredményeit nem ritkán 100/o-kal és magasabbnak tüntetik ki a valónál.

Kétségtelenül világosan áll tehát mindenki előtt, hogy a gyakorlatban — alapul szolgáló világtermés adatainak végeredménye nem bír approbált hiteles alappal. A spekulációnak azonban ez teljesen elég, mert ezerféle képen módjában van a gabonaforgalmat, a fogyasztást, s a termelést teljesen tetszése és spekulacionális érdeke szerint időszakonként sajtója útján felvonultatni.

A háború bizonyíthatta csak be, hogy itt egy *világ-bluffel* állunk szemben, amiről a leplet a háború szenvedései rántották le. A gabonahiányt tehát az élet, a népek keserves tapasztalatai igazolják.

Az 1913. évi világtermés adatforrásai voltak:

	Hány országról	a becslés — millió métermázsa				
		Búza	rozsa	árpa	zab	tengeri
1. Broomhall angol statisztikus	34	1108·08	434·86	394·67	657·50	967·67
2. Római nemzetközi mezőgazd. intézet	23	1130·16	491·98	411·08	703·26	1015·13
3. Internat. Landw. Verein für Stand und Bildung der Getreidepreise	29	1163·33	494·33	396·46	711·86	986·05
4. Dornbusch szerint	36	1171·22	435·89	394·63	649·75	968·92
5. Beerbrohm szerint	29	1178·32	492·84	433·50	711·06	989·02
6. M. kir. földmiv. miniszterium	50	1184·90	498·80	431·75	737·86	1044·08
Ezek szerint az átlagos világtermés	—	1156·—	442·30	410·—	696·02	995·—
Az átlagos világfogyasztás	—	1117·80	488·77	401·81	718·04	1092·19
A mutatkozó többlet (+) vagy hiány (—)	—	(+) 39·20	(—) 46·47	(+) 8·19	(—) 22·76	(—) 97·19
A fenti 6 becslésnél mutatkozó eltérés pedig	27	76·82	63·94	38·83	88·11	76·41

A római nemzetközi mezőgazd. intézet adatai szerint volt a világ gabonatermése

Év	1905/6	1906/7	1907/8	1908/9	1900/10
Búzában ...	898·2	929·4	851·9	854·9	976·2
Rozsban ...	378·6	361·6	389·9	492·4	441·7
Tengeriben...	897·7	974·4	895·1	914·1	888·7

Év	1910	1911	1912	1913	1914
Búzában... ..	960·2	955·8	1033·5	1101·6	1057·0
Rozsban ...	422·6	398·4	479·0	476·8	410·8
Tengeriben...	980·6	923·6	1050·9	910·4	976·5

Az átlagtermés tehát e 10 évben volt búzában 861·8 millió mmázsát, rozsban 425·1 millió mmázsát és tengeriben 941·2 millió mmázsát, míg a termelés ingadozása akár a többlet, akár a hiány tehetett 1905/6 és 1914. között, búzában egy évben 15·8 millió mmázsát, rozsban összesen 32 millió mmázsát és tengeriben 7·8 millió mmázsát. Azonban, míg 1905/6-ban a búzával bevetett területe átlagban a világnak 98 millió hektárt tett, 1914-ben ez 103·2 millióra emelkedett. A területszaporodás tehát e 10 évben csupán 5·2 millió hektárra ment, vagyis az egész világnak egyévi búzatermő területe $\frac{1}{2}$ millió hektárral birt szaporodni, ami 5·30%-nak felel meg. A rozs területe alig emelkedett, a tengerré azonban 55·2 millió hektárról 61·5 millióra emelkedett, ami 10 év alatt 6·3 millió hektárra megy s egy évre így, ami 11·10%-nak felel meg, 630.000 hektár növekedés esik. A ténylegesen elért világ-búza-termés tett hektáronként 1905/6. évben átlagban 9·1 mmázsát, 1913-ban pedig 9·05 mmázsát tehát többterme-

lés hektáronként nincsen, amikor a tízéves átlagtermés 1905/6—1914/5 évek átlagában 9·32 mmázsát tett.

A többtermelés búzában, mint főtáplálékban tehát csak területileg emelkedett átlagban 5·30%-kal, ellenben hektáronként a búzatermelés hanyatlott: 0·05 mmázsával.

A rozsnál alig mutatkozik a 10 évben valami területi szaporodás, de míg 1905-ben a világ-átlagtermés tett hektáronként 8·71 mmázsát, 1913-ban 10·51-re emelkedett; az emelkedés így 1·80 mmázsá. Ezt 10 évre elosztva, esik egy évre egy hektárra = 2·73 magyar hold — 1·8 kgr.

A tengerinél a területnövekedés a tíz évben 6·4 millió hektár, ellenben az átlagtermés tett hektáronként 1905—6-ban 16·26 mmázsát, 1913-ban 14·56 mmázsát, vagyis a tengeritermés hektárronként 1·70 mmázsával csökkent.

Ezen a valóságnál magasabb világtermelési adatok világosan mutatják, hogy a: többtermelés terén, az egész világ gazdái említésre méltó előhaladást nem tettek. Ez bizonyára nem a gazdákon, vagy szorgalmukon mulik, mert általában a gazdák, mint a társadalom szorgalmas elemei vannak elismerve, akik magukra hagyatva — csak szorgalmuk révén élhetnek meg.

Itt lehet újra arra reámutatni, hogy a szabadkereskedelem és a merkantilizmus, trust képző világában, amikor a milliárdos nagytőke spekulacionális iránya, a gyors likvidálás alapjára helyezkedett, a mezőgazdasági termelés nemzeti céljai és feladatai általában figyelemre és méltánylásra nem találtak. Az amerikai farmerek, vagy az agrár államok mezőgazdái csak eladósodás terén vezetnek.

A mezőgazdasági termények csak a kereskedelem útján juthattak forgalomba, a kivitelre, vagy értékesítésre; a nagytőkének és szervezeteinek tehát meg volt adva a módja, hogy a nyereségét ott és úgy seperje be, amint az nekik tetszik s a helyzet mindig súlyosabb lett. A mai világháború e téren is új csapásokat nyit.

Amikor e világháború nyomorúságai az emberiségre

reászakadtak, akkor, egyszerre megfelelnek mindenki a mezőgazdasági termelés mostohán hagyott — elnyomott irányáról s mintha a társadalmat mi felelősség sem terhelné, egy fordulásra, a szociálista önző közvélemény a gazdától követeli a többtermelést, mintha a többtermelés a világnak a legegyszerűbb, vagy legkönnyebb dolga lenne.

A háború okozta nehézségek miatt a mezőgazdasági termelés 1916. évben, Angliában 12·10%-kal hanyatlott, Oroszországban 16·70%-kal, Amerikában 17·20%-kal, Kanadában 22·30%-kal, a bevetett terület apadásában. A termés azonban: Oroszországban 200%-kal, Angliában 23·20%-kal, Amerikában 40·20%-kal és Kanadában 57·50%-kal apadt meg. A termésekre nézve nagy számok ezek.

Az emberi önzés, pláne, a mai nyers szociálista irányában, rendszerint a pillanatnyi érdekek szempontjából indul ki, holott a nagy nemzeti vagy társadalmi feladatokat sohasem lehet egyszerre vagy egy pillanat alatt megvalósítani, hanem csakis megfeszített nehéz és tervszerű, vállvetett és előkészített munkával.

Az államok és termelők maguk vannak a háború által a legnehezebb feladatok elé állítva, mert az új szükségletek, a régiakkal ellenkező, egy egészen új közigazdasági irány követését követelik, amely a régi merkantilista rendszerrel meg nem oldható. Ma már nem egy államférfi, vagy pénzügyminiszter belátja és a fórumon is elismeri, bárha későn, hogy a mezőgazdaság elhanyagolása állami szempontból nagy mulasztást képez. Ezzel azonban a mulasztást pótolni nem lehet. Az a kényelmes merkantilista álláspont, hogy: amit a saját országa és mezőgazdasága nem nyújthat, azt a behozatal útján kell megszerezni, nemzeti és állami fejlődésnek, minden többtermelési törekvésnek útját állotta. Ez a többi nemzetek romlása és a nemzeti többtermelés egyenes negációja. A nemzeti állameszme mellett ez: a termelés internacionalizmusának az előtérbe állítása a nemzeti élet és munka hátrányára.

Ez: a modern merkantilizmus hitvallása az állam, a nemzeti egység ellen az egyoldalú önző világérdekekért.

Ma, amikor nem csupán a népek és az egyes társadalmi osztályok jobb jövőjéről és jobb megélhetéséről kell gondoskodni, amikor az államok és népek egy rettenetes háborús államadósság terhe előtt állnak, azok kamatairól és törlesztéséről vállvetve gondoskodni kényszerülnek, az államháztartásban való e célokat szolgáló új finánciális és szociális irány helyes megválasztásától függ a siker és összhang, amivel a kibontakozás útjára léphetünk.

A forradalmak világa csak ezután fog feléledni, ha ezek a hamis tanok fennmaradnak, amikor a megpróbáltatások idejében, a népek előtt világos lett, hogy más és idegen érdekeknek van saját érdeke egy kapitalista érdekeltség részéről kiszolgáltatva, amiért neki vérezni s áldozni kellett. Ennek elejét kell venni idejekorán:

Magyarországon tehát az államháztartás rendjének helyreállítása ilyen széthúzó osztályérdekek mellett semmi esetre sem könnyű kormányzati feladat, főleg pénzügyi és szociális vonatkozásaiban, ha a kormány ingatag. Ezzel tisztában kell, hogy legyen mindenki.

A nagy célt, főleg egy: *agrár államban*, nem lehet sehogysem és másképp elérni, csakis *a mezőgazdasági termelés emelésével. Ez tulajdonképen a többtermelés kérdése.*

Az imént mutattam rá, világtermelési szempontból, hogy a többtermelésről ma szó sem lehet. A túltermelés fantómja: egy üzleti spekulacionális trükknek, egy *bluff*-nek bizonyult s a gazdák ezrei véreztek el miatta. Magyarországon tehát, mint agrár államban, egyenesen az állam kezdeményezésére és támogatására van elsősorban szükség, hogy az annyira kívánatos többtermelés országossá lehessen, ahol annyi sürgetés dacára, maga a gazdahitel mind máig megoldatlanul maradt, amivel tehát a lehetőségétől is meg volt fosztva a mezőgazdaság, hogy a gyászos emlékü Bach-korszak elnyomásának nemzetgazdasági

rombolásait, úgy ahogy, vagy csak némileg is, helyrehozassa. A nemzet gerince, színe-java vérzett el emiatt.

Ez már a múlté. Ki felel érte?

Ma, a háborús tapasztalatok arra intenek, hogy egy okosabb, nemzetibb közgazdasági politikát folytassunk. A gazdasági készletek teljes kimerülésével, az új korszakban, az intenzivebb vagyon és árú előállítását kell Magyarország kormányának a nemzet és ország javára biztosítani s kereskedelmi szerződéseit úgy megkötni, hogy a magyar gyáripár megerősítésére minden nyersanyag, főleg pedig az itthon termelhető textil árúk s fonalnövények termelése nagyobb vámvédelmet nyerjenek, mert azok kiterjedtebb termelése csak ilyen módon lehetséges.

Amerikának nemzeti termelését, a leghatározottabban védő vámpolitikáját, az eddigi kormányok alig méltatták figyelmükre. A nemzeti termelés így esett áldozatul a hamis közgazdasági jelszavaknak és idegen érdekeknek. Lakolunk érette szörnnyen.

A mezőgazdaságban ezelőtt hiányzott a fejlettebb kereskedelmi szellem és irány. Ma a szövetkezetek terjedésével nagy haladás tapasztalható az egész vonalon s ez úton fejleszthető a többtermelés.

A népies termelés intenzivitásának módját kell ezután megkeresni, mert Magyarországon búzát a 100 kat. holdon felüli birtokos 27·2% arányban termel, a 100 holdon alóli kisbirtokosok ellenben 72·8%, rozsot 30·3% és 69·7%-ban, árpát 28% és 82% arányban, zabot 29·6% és 70·4% arányban. A többi terményekről bár hasonló adatok nem állanak rendelkezésre, mégis mindenki látja, hogy a nép a tengerinek 60%-át termeli s így ez a népek második kenyere.

Ha tehát magát a népet tudjuk a többtermelésre közintézményünk révén reávezetni, ezzel a nemzet világereskedelmi helyzetét hatalmas lépéssel vittük előre. A szövetkezetek útján a: termelő szövetkezetek létesítése

idáig még a főváros közelségében sem sikerült. Tehát egy más irányból kell kiindulni.

Az ipari többtermelést is kétségtelenül nemzeti szempontból fejleszteni kell. Azonban, a *nemzeti szükséglet kielégítése* legyen a legelső szempont és az állam is ebből a tekintetből érvényesítse egész befolyását a magyar ipar továbbfejlesztésénél.

Ha a nagytőke és banktőke ebben az irányban fogja a nemzeti érdekeket szolgálni, a bankellenes hangulat azonnal elnémul.

Egyetértő, valóban a nemzet feladatait és céljait szolgáló egységes közgazdasági politika vezethet csak a kellő és harmonikus eredményre.

A feladatok óriás volta, amit közgazdasági politikáknak és nemzetgazdaságunknak, főleg pedig: *mezőgazdasági termelésünknek megoldani kell a háború utáni új korszakban*, feltétlenül egy megértőbb, a nemzeti feladatokhoz jobban simuló és a multnál önzetlenebb áldozatkészebb pénzügyi rendszert követel. A gazdasági hitel rendezése és a várt többtermeléshez mért megoldása a legelső nemzeti követelmény.

Amikor a bankvilág a milliókhoz olyan könnyen jutott hozzá, a legelső rendű nemzeti feladata többtermelő erőhatását a nemzeti többtermelés szolgálatába állítani. Hogy ez üzletileg sem leendő kárára, arról beszélni sem kell.

A többtermelés bevezetésével emelkedik a nemzet szunnyadó termelőképessége. A többtermelés által függetlenítheti Magyarország és kereskedelme magát a külföld, főleg a tengerentúli államokkal szemben, sőt a nagyobb tömegű nyers s gyáripari anyag birtokában domináló helyzetbe jut.

A többtermelés útján emelkedik a nép mindennapi kenyere és mindinkább emelkedő keresete, bevétele és jövéte, ami által az: *állam* egy széles rétegű jobb teherbíró osztály kialakulását érheti el, amivel a magyar nép

szociális helyzetét javíthatja meg és emelheti fel ama fokra, hogy a megelégedettség és a jólét általánossá legyen.

Amilyen arányban emelkedik a nép jóléte: belső termelése alapján, azon arányban, mindinkább kevesebb és kevesebb külföldi és silány árukra van reáulva s ezen az úton: a magyar nép mindennapi szükségleteiben nagy megtakarításokat biztosíthat magának — s a magyar megromlott valuta, e rendszerben, önmagától javul meg, egy ugyanazon kerékforgásban.

A valutát, csakis: az intenzív termelés, a többtermelés, a szorgalmas szakértő munkával és az okos nemzeti takarékossgal lehet szabályozni és állandó vonalon fenntartani.

A valuta, így a nemzeti termelés egyik fokmérője.

Örök államtudományi igazság marad, hogy a konszolidált államadósság csakis egy jól megalapozott, államilag bevezetett és fejlesztett többtermelés révén válik elviselhetővé. Az egyes néprétegek vagyoni szolgáltatása zavarok nélkül másképen nem lehetséges, mert csakis a többtermelés elérésének a lehetősége adja meg ama összefűző erkölcsi erőt, hogy a nemzet vállvetve küzdjön meg az ártatlanul reászakadt terhekkal, hogy államát és nemzetének és jövőjének függetlenségét fenntartsa.

A többtermelés vezériránya kell, hogy az legyen, hogy egy jól átgondolt termelési üzemtervben a nemzeti szükséglet nyersanyagai, amennyire csak lehet, nagyrészt itthon termeltessenek. Szakértők állítása szerint hazai gyáraink a textilárúknak csak mintegy 5%-át képesek fedezni.

Textil nyersanyagok termelésére pedig 7—8 millió kat. hold alkalmas, vízszabályozott buja területtel rendelkezik Magyarország s ennek dacára textiliparunk el van hanyagolva és a külföldnek és Ausztriának sok nehéz milliókat kell érte fizetnünk. Sok más téren is hasonló a helyzet. Végül a többtermelésnek nem épen legutolsó hatással leendő népünk erkölcsi emelkedésére és szociális helyzeté-

nek javulására ama hajtó ereje, amelyben maga a: *munka*, mint termelési tényező, a talaj és tőke mellett, a kiérdemelt méltánylásban részesül, mert hiába a talaj, hiába a tőke, ha a munka nem teszi azokat jövedelmezővé és virágzóvá.

A nemzetgazdasági, az államkormányzati és a többtermelési tudomány legnehezebb feladata, az egyes egyének teljes munkaerejét és munkaakarátát, vagyis a nép szorgalmát és teremtő erejét a nemzet szolgálatába állítani, mert a többtermelés nemzeti eredménye csak akkor leendő teljes, ha az összetényezők megfeszített munkaereje úgy érvényesül a békés polgári életben és a mezőgazdasági termelésben, mint amiképen ezzel, a világ minden ellenségeivel szemben is győzelmesen maradt a magyarok hadbavonult népe.

A nemzeti életet kell vezéreszmévé kijelölni. Több sovinizmus lengje át nemzeti életünket. Amerika példája legyen itt iránytadó. Az egyén, a család ereje emeltessék fizikailag, testileg és szellemileg, hogy a jobb táplálkozás révén az egyén munka-teljesítőképesége egy magasabb fokra emelkedjék, amikor a haza fogalma, a haza, az otthon védelme, minden embernek és minden családnak a legszentebb érdekévé és kötelességévé válik és véreből, otthonából fakad.

A mai világháború nyújtotta eme tanulságokat soha egy pillanatra se felejtse el egyetlen magyar sem.

Hogy mi van a sors könyvében a magyarokra nézve a jövőjére előjegyezve, attól függ, hogy miképen szervezkedünk egy jobb, egy szebb jövőjű nemzeti munkára.

De hogy szervezkednünk kell, az bizonyos, mert további nagy küzdelmek előtt állunk.

Az tehát a kérdés, hogy e szervezkedés minő legyen.

Az egyes államok termelési statisztikai adatai azt igazolják, hogy a legkevesebb állam gondoskodott a gabonaneműeknek, a kenyérnek, vagy a fő gabonaneműnek: a búza termelésének a szervezéséről.

Egyes államokban ugyan észlelhető némi rendszeresség a búzatermelés tekintetében, de eme eredmények is a gazdatársadalom társadalmi szervezkedésének a következményei. Bárha a gazda hatalmában nem is áll minden eszköz a legjobb termések elérésére, mert az időjárás és elemi csapások sok mostohaságot eredményeznek, mégis az emberi szorgalom, a gazdák intelligenciája, szakavatottsága, reátermettsége, tanulni vágyása, ébersége, a változó viszonyok teljes felismerése és előnyösebb kihasználása, az értékesítés nehézségeinek a legyőzése, a helyes termelés alkalmazása, a jobb művelési módok követése, a legjobb gazdasági gépek kiválasztása és megszerzése, a termelési rend legjutalmazóbb bevezetése, a növénynevelés előnyeinek biztosítása, a leghasznosabb állattenyésztés és állattartás meghonosítása, a kellő takarmányokról való gondoskodás, a legcélszerűbb gazdasági épületekről való gondoskodás, a gazdasági üzemek helyes arányú beállítása stb. stb., azután a feldolgozó gazdasági házi- és gyár- ipar előnyeiben való részesedés stb. stb., mind egy-egy idegszála ama termelési energiának, amely a gazda kezében és agyában összpontosul. Kétségtelen, hogy nem minden föld tulajdonosa egyúttal jó szakavatott gazda is. Ezért kötelezőnek kellene lenni, hogy minden egyén, aki gazdálkodni akar, vagy kénytelen, a megfelelő szakképzettségéről bizonyosságot adjon és szerezzon. Ez felelne meg a nemzettel, a hazával szemben való polgári kötelezettségnek.

Hogy ez milyen fontos a többtermelés szempontjából, akkor látjuk csak teljes valójában, ha az egyes államok termelésének eredményeit magunk elébe állítjuk.

A világ államainak 1913. évi búzatermelési adataiból pl. az A) mellékletből azt látjuk, hogy 30 államból 8 állam 1 mm.-tól 5 mm-áig hozamot ért el katr. holdjáról, 9 állam 5—8 mm-áig, 6 állam 8—10 mm-áig és 7 állam 30-tól 15 mm-áig.

A 200 millió katr. hold egész világi búzatermelésből tehát

A) melléklet. Az államok búzatermelési hozama az 1913. évi adatok szerint per kat. hold.

Állam	Termelése m/m-ban per kat. hold	Tertülete millió kat. hold	Termelése millió m/m összesen
Portugália	2.94	—849	2.500
Görögország	3.—	—665	2.—
Argentína	3.13	11.422	35.800
Spanyolország	3.96	7.403	29.280
Ausztrália	4.46	6.281	28.—
Bosznia és Hercegovina ...	4.64	—224	1.900
India	4.66	20.922	97.512
8 Orosz birodalom	4.93	59.809	294.588
3—5 m/mig összesen		107.575	491.580
Szerbia	5.76	—436	2.020
Többi államok	6.—	6.286	37.718
Amerika Egyesült-Államok ...	6.09	35.270	214.880
Chile	6.88	1.598	11.—
Olaszország	7.01	8.326	58.350
Törökbirodalom	7.48	4.517	33.800
Magyarbirodalom	7.68	5.965	45.790
Ausztria	7.70	2.107	16.230
17 Franciaország	7.72	11.370	87.838
5—8 m/mig összesen		75.805	517.626
Románia	8.12	2.820	22.910
Canada	8.53	6.908	58.951
Egyiptom	8.98	—936	8.409
Japán	9.08	—737	7.342
Bulgária	9.17	1.767	16.210
23 Luxemburg	9.78	—019	—183
8—10 m/mig összesen		13.187	114.005

Állam	Termelése m/m-ban per kat. hold	Területe millió kat. hold	Termelése millió m/m összesen
Norvégia	10.38	0.191	3.500
Anglia királyság	12.20	1.259	15.380
Svájc	12.65	—115	1.450
Dánia	12.94	—093	1.210
Németalföld	13.35	—097	1.300
Németbirodalom	13.56	3.430	46.560
30 Belgium	14.79	—277	4.400
10—15 m/mig összesen		5.462	73.500
Világösszeg		200.631	1184.900

107.5 millió k. holdon 54.00%-on termelnek 3-tól 5 mm.-t
 758 „ „ „ 37.40%-on „ 5-től 8 mm.-t
 132 „ „ „ 6.30%-on „ 8-től 10 mm.-t
 5.5 „ „ „ 2.30%-on „ 10-től 15 mm.-t

Hogy ez nem ideálja a többtermelésnek, mondani sem kell. Nagyon természetes, hogy a termések évenként változnak. 1913-ban pl. az A) melléklet adatai szerint

Belgium	1479	mmázsát	nyert	katr. holdjáról,
Németbirodalom	1356	„	„	„
Németalföld	1336	„	„	„
Dánia	1294	„	„	„

Ha ellenben az 1904—1914, tehát az utolsó évtized termelési adatait a B) melléklet szerint egybeállítjuk, azt látjuk, hogy Dánia 302 mmázsás átlagban 5.7 mmázsával haladja meg Belgiumnak 24.5 mmázsás átlagbúza-

termését, katr. holdankint, s hogy a legmagasabb átlagbúzatermése 38.1 mmázsá volt hektárján, amivel, netto, 11 mmázsával haladta meg 1911/12-ben Belgiumnak 27.1 mmázsás búzatermését.

Magyarországnak ugyanazon évben, 51.7 millió m.-mázsá búzatermése mellett, 14 mmázsá volt átlagos termés hektárjáról. Ezen B) melléklet, összevont, összehasonlító adatai, ha azokat a megérdemelt figyelmünkre méltatjuk, a legtanulságosabb eredményekre vezetnek rá.

Csakis ilyen egymásból folyó, egymást kiegészítő eredményeknek egymás mellé való sorakoztatásával vélem a valódi többtermelés nagy horderejét egész valójában a szükséghez mérten megvilágítani.

Dánia bámulatos termelési eredményeire többször utaltam. Közgazdasági fejlődése bámulatos s ideálja-lehet mindenkinek. Dánia területe mindössze 38.339 □ klméter, 1/8-ada Magyarországnak s míg lakóinak száma 1890-ben 1,969.039 volt, 1913/14-ben: 2,757.076-ra emelkedett, vagyis az 1 □ klméterre esett 51 lélek. 70.7-re szaporodott.

Művelési területe 1000 hektárokan: szántóföld 1597 = 48.0%, rét 1597 = 45.50% és erdő 206 = 5.87%. Mostoha viszonyait legjobban jellemzi, hogy 56.000 hektáron, ami 3.350%, termel búzát, 267.000 htáron = 15.88% rozsot, 317.000 hektáron = 18.86% árpát és 412.000 hektáron = 23.95%-on zabot.

Búzatermése 1881/85-ben tett 1.6 millió hektolitert, 1887-ben 2.1 millió hlt, 1888-ban 1.33 millió hlt s 1913-ban 1.57 millió mmázsát.

Búzával bevett terület 2000 hektárral csökkent 1890 óta, mégis az egy hektáron elért átlagbúzatermése az 1881/85. években 28.64 hltitert tett, ami 1887-ben 37.62 hltiterre emelkedett, az 1888. évben azonban 23.83 hltiterre hanyatlott, 1911-ben 38.1 hltitert ért el és 1914-ben 29.1 hltiter volt.

A nagy erőfeszítés, az átlag terméseket a lehetőségig fokozni, azt eredményezte, hogy egy tíz éves termelési

	Búza-termelés 1000 mm.			
	átlag mm.	legala-cso-nyabb	legmagasabb	külön-bőzet
Kanada	40.913	19.660	63.064	43.404
Észak-Amerikai Államok	188.131	150.341	242.499	92.158
India	87.618	62.233	102.229	40.996
Oroszország sat. Ázsia	37.796	25.178	51.672	26.494
Egyiptom	9.384	8.409	10.458	2.049
Argentína	42.138	31.000	52.387	21.387
Ausztrália	19.153	6.782	28.126	21.126
Uj-Zéland	1.901	1.397	2.483	1.086
II. Tengeren túli áll. --	462.141	409.369	519.825	110.456
Világösszeg	961.902	851.970	1,101.654	249.684

időszak alatt a kis Dánia — minden viszontagságai dacára — messze túlhaladta, az egész világ összes államainak átlagos búza-termelését s a legmagasabb átlag termése 38.1 mm-átsában, mint már jeleztem is, 11 mm-átsával haladta meg az utána következő Belgium legmagasabb termését.

Dánia hosszú küzdelmei során felismerte a szövetségben rejlő alkotó erő hatékonyságát, mert a 80-as évek tengerentúli versenye és a búzaárak önkényes lenyomása a dán parasztbirtokosságot is törzsében támadta meg. A parasztszövetkezeteket ezen depresszió folytán kétszeres erővel igyekeztek kiterjeszteni.

A helyzet az állattenyésztés terén pedig az volt, hogy míg 1880-ban 1000 lélekre az 1,460.000 db szarvasmarha-állományból 679 db esett, a loállomány 376.000 db-ra ment, a juhállomány 1,225.000 db s a sertésállomány

Átlag termés mm.					A legkisebb	A legnagyobb	A búza fogyasztása			
hektáronként	kat. hó-dankint	m. hó-dankint	termés különb. hektáronk	évi búza átlaghozam	évi búza átlaghozam	átlag kg.	legkisebb	legmagasabb	külön-bőzet	
12.8	7.4	5.5	5.0	10.0	15.0	266.6	149.3	391.0	251.7	
9.9	5.7	4.3	2.3	8.4	10.7	148.4	125.0	168.5	43.5	
7.7	4.4	3.3	1.9	6.7	8.6	24.8	17.8	28.9	11.1	
6.6	3.2	2.8	5.1	5.4	10.5	19.4	15.0	22.2	7.2	
17.7	10.2	7.6	4.3	15.6	19.9	—	—	—	—	
6.9	3.4	3.0	4.4	4.7	9.1	158.6	114.9	211.8	96.9	
7.6	7.4	3.3	3.6	5.6	9.2	157.0	112.7	241.5	128.8	
20.1	11.6	8.7	7.4	17.3	24.7	180.2	121.2	248.2	127.0	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	

771.000 db-ra rúgott, úgy hogy a lovakból 175 db, a juhból 570 db és a sertésből 359 db esett 1000 lélekre; 1914-ben ellenben már 568.240 db volt a loállomány, a szarvasmarhaállomány 2,462.000 db-ra emelkedett, a juhállomány lecsökkent 514.918 db-ra, de a sertésállomány felemelkedett 2,491.661 db-ra. Ama régi szarvasmarhaállomány idejében is Londonban nagyon keresett volt a dán vaj, de a paraszt vaj alig volt szállítható, mert nem állott el és színe is hamar megbarnult, ami arra kényszerítette a dán parasztokat, hogy a tej- és vajszövetkezetekbe tömörüljenek s szövetségileg szerezzék meg mindama vajfeldolgozó gépeket, mellyel az uradalmak és nagyobb tehenészetek állították elő kitűnő prima vajukat.

Már fentebb említettem, hogy az amerikai búza nem csupán az árakat verte le, hanem az értékesítést is igen megnehezítette, főleg a parasztoakra nézve, amiért azután

a paraszt szövetségek számítani tudó vezetői hamarosan kiszámították, hogy előnyösebb a gabonát a teheneikkel megefetni, mert Londonban 22 kg. gabona értéke egyenlő volt akkor egy kilogramm vaj értékével s így a gabona feletetésén még külön haszon is maradt.

Az első vajszövetkezet Hjeddingenben 1881-ben alakult meg 50 parasztgazda belépésével, akik így 400 db tehénnek a tejét gyűjtötték össze.

Az első szövetséget okosan vezették, rendet tartottak, a tisztaságra és pontosságra ügyeltek s mindennap szebb és szebb eredményt értek el. Nemcsak maguk boldogultak, hanem az általános érdeknél fogva még példát is mutattak s az eredmény mihamar az lett, hogy már három év múlva 251 vajszövetkezet működött, legnagyobb része gőzüzemre berendezve s ez olyan óriási lökést adott a szövetségre nézve, hogy húsz év alatt 1000-en felüli vajgyár létesült, amelyek mintegy 80 millió kilogramm vajat állítottak elő.

Dánia tehenállománya az 1909. évi állatszámolás szerint 1,100.000 db-ra rúgott s egy tehen átlag 2700 kg. tejet adott, amelyet a fogyasztók a kisebb városokban 15—16 fillérrel fizettek. Az évente termelt tej értéke 400 millió koronára ment s évente 110 millió kg. vajat termelt 300 millió korona értékben, amiből kivitele 285 millió koronára ment. Sajttermelése 15 millió kg. lehetett, de kivitelre kevés jutott, sőt jelentékeny sajtbevitel volt.

A tehenartó gazdaságok száma 174.742 és ennek 90%-a tagja volt a szövetségeknek, amikor az országban 180.000 gazdaság volt s az egy hektáron alóli üzem 8000-re mehetett.

Természetes, hogy a szarvasmarhatenyésztő szövetségek is nyomon követték a vajtermelő szövetségeket s a tenyésztés azon fokra jutott, hogy tenyészállatait törzskönyveztetni, sőt a jobb tejelés elérése érdekében a szövetséget elnöksége határozza meg, hogy melyik tehen, melyik jobban tejelő törzsből származó bikával fedeztes-

sék be. A dán kormány pedig jutalmakkal támogatja a szövetségeket, ahol a leszármazás, a tejelés és a minőség szerint lesznek a díjak odaitélve olyan állatok után, amelyeket az állattenyésztési bírálók és ellenőrök legalább is két éven át 10—14 napi időközben megfigyelhettek, még pedig hogy mennyi tejet ad a tehen és minő zsírtartalommal, mennyi takarmányt fogyaszt és azt, hogy értékesíti s milyen s mennyi takarmányból produkál 1 kg. vajat.

Itt tehát már a belterjes üzem egyik neme van meghonosodva, s éppen úgy, mint Újhelyi Imre mosoni szövetségeinél, az egyes tej- és vajtermelésének az emelése a szövetséget főcélja. Szolgáljon ez mintául.

Amint láttuk, a sertésenyésztés mintegy 350%-al szaporodott fel. E téren is a szövetség útján jutottak ezen bámulatos eredményre s a szövetség igazán hamar népszerűvé vált, mert a londoni piacon elért eredmények napról-napra csengő arannyal váltották be a népszilárd elhatározását és a tömegtermelés eme szövetségi szervezését.

Nem elégedtek meg azután az egyes szövetségekkel és azok elért eredményeivel, mert, amint arról kellett meggyőződnie, hogy London nem nézi jó szemmel a dán szövetségek eme páratlan fejlődését s ezt ellen-súlyozandó: Irországban és Kanadában igyekezett a sertéshús termelést szervezni, mert az angol sertés húsa jobb volt a dán sertés húsnál, a dán szövetségek elérkezettnek látták az időt Koppenhágában a sertéshúsvágó szövetségek központját megalakítani.

Amikor látták, hogy mintegy 6 millió koronát veszítenek, ha nem szállítanak ők is olyan jó sertéshúst, mint versenytársaik, egyszerre reá tértek a jobb fajtájú sertések tenyésztésére s ilyen módon, néhány év alatt újra a dán sertéshús vált uralkodóvá az angol piacon.

Az organizáció tehát diadalt ült Dániában s mihamar a szövetségi téren Franciországban, Irországban s Skan-

dináviában a dán szövetkezetek mintájára és példájára egész sereg szövetkezet jött létre a munkás, a termelő nép között.

A többtermelés terén a B) melléklet tanúsága szerint Dániát követi Belgium 24·5 mmázsás átlagbúzatermésével hektáronként, azután Németalföld 23·9 mm., Svédország 21·4 mm., Svájc 20·6 mmázsával s ezután következik Németország 20·6 mm. átlaggal.

A többi államok közül csupán az angol királyság ért el 21·8 mmázsas átlagbúzatermést, a tengeren túl Új-Zeeland 20·1 mmázsás átlagtermést, a többi államok 6–13 mmázsás átlagon állnak. Dánia tehát 9·6 mmázsával termel több búzát mint Németország ugyanazon a hektár területen és *Dánia 17·8 mmázsával termel több búzát egy hektáron, mint Magyarország*, amikor a magyar átlagos búzatermelés 12·4 mmázsára megy.

Ha most ezen államok közlekedési és vasúti viszonyait figyelembe vesszük, azt látjuk, hogy amíg Belgiumban egy kilométer vasúti hálózat 6·02 klm² esik, Hollandiában 10 klm²-re, Dániában 11 km²-re; míg Magyarországon 15 klm²-re. Belgiumnak, de főleg Hollandiának e mellett kitűnő csatornahálózata is van s mindezek a tengeri hajózás útján is támogatják közlekedésüket.

Ha a világ népeinek búzatermelési statisztikáját gondosan megfigyeljük, mégis azt látjuk, hogy a nagyobb államok közül oly rendszerességet egy sem mutat, mint éppen a *németek búzatermése*.

Tizenegy évben meglehetősen egyforma magasságban áll Németország búzatermelése, azonban 1911-től 40–46·5 millióra emelkedett. Ez a rendszeres búzatermelés a «Bund» szervezésének köszönhető, amely német gazdapárt, ritka buzgalommal igyekezett az amerikai verseny okozta károknak elejét venni. Az okszerű talajművelés bevezetésével kezdették, a jobb gépek terjesztésével, a jobb trágyázással, a gazdák okszerűbb, a céljuk jobban megfelelő kiképzésével s a nemesített növényfajok széles terjesztésével

folytatták. A siker harmadrésze a nemesített fajokra esik. Angliánál is meglátszik azon igyekezet, a lehető ki-teremteni. Franciaország eredményei szintén a francia gazdák azon törekvéseit tüntetik fel, hogy minden erejükkel igyekeztek annyit produkálni, amennyit csak lehetett. Nekik alig kell így valamit pótolni. Az olaszok is minden erejüket megfeszítették termésátlagaikat amennyire csak lehet egy vonalon fenntartani, sőt némileg meg is javítani.

Európának egyetlen nagyobb államában sem mutatunk reá a búzatermelés rendszeres szervezésére maga az állam részéről. Mégis ma, az állam ragadja magához a termelés szabályozását, de amit ma tapasztalunk, az nem szabályozás, az nem szervezés, hanem csakis elijesztő megrendszabályozása a gazdáknak, a termelőknek, de ki nem forrott szocialista kényszerrendszabályok és büntetési terhek súlyával. Ezen rendszernek hirtelen össze kell omlani, ez fenn nem tartható. Oroszország szomorú példája ezt mindenben igazolja.

A tengeren túl Kanada tűnik ki emelkedő búzatermelésével, ahol a szövetkezet nagy eredményeket ért el s egyedül Új-Zeeland emelkedik az európai államok termelésének magasságára.

Ha ezután Európa búzatermelését nézzük, azt látjuk, hogy a világ átlagbúzatermelésének a nagyobbik felét 961·9 millió mmázsából 540·6 millió mmázsát: Európa termeli, a világ többi részére 462·1 millió méter-mázsas esik.

A B) melléklet utolsó előtti táblájában, a népek egész búzatermelése mellett, a hektáronkénti termésátlagok után az egyes államok búzafogyasztásának számait tüntetem ki. Ez tulajdonképpen a B) melléklet egyik legérdekesebb kimutatása.

Ezen adatokból azt látjuk, hogy melyik népnek mennyi búza jut, mint főkenyértermény eladásra és fogyasztásra. Amilyen a termelés, olyan változó a fogyasztás is.

Az eredmény meglepő, mert az egész világon, átlagban

	Búza kilogramm	Legkevesebb kilogramm	Legtöbb kilogramm
A kanadaiaknak jut fejenként ...	266·6	149·3	391·0
a belgáknak jut fejenként ...	226·2	203·5	255·4
a franciáknak jut fejenként ...	216·6	188·3	243·6
az új-zélandiaknak jut fejenként ...	180·2	121·2	248·2
az angoloknak jut fejenként ...	161·3	146·8	172·6
az argentiniaiaknak jut fejenként ...	158·6	114·9	211·8
az olaszoknak jut fejenként ...	158·4	142·0	182·2
az ausztráliaiaknak jut fejenként ...	157·0	112·7	241·5
a spanyoloknak jut fejenként ...	155·7	128·5	184·6
az északamerikai államok népei- nek jut fejenként ...	148·4	125·0	168·5
a svájciaknak jut fejenként ...	140·5	130·9	148·4
a magyaroknak jut fejenként ...	136·5	88·1	149·2
a hollandusoknak jut fejenként ...	113·7	100·7	128·4
az ausztriaiaknak jut fejenként ...	112·0	83·3	129·5
a bolgároknak jut fejenként ...	108·0	71·7	231·2
míg a dánoknak jut fejenként ...	99·3	90·8	135·9
a németeknek jut fejenként ...	86·0	80·1	91·3
a szerbeknek jut fejenként ...	85·9	49·5	127·9
az oroszoknak európai-oroszor- szágban jut fejenként ...	77·1	56·6	112·6
a románoknak jut fejenként ...	70·0	29·6	118·3
a svédeknek jut fejenként ...	68·2	61·3	75·5
a norvégeknek jut fejenként ...	40·0	30·5	48·6
az indiaiaknak jut fejenként ...	24·8	17·8	28·9
az ázsiai oroszoknak és egyipto- miaknak jut fejenként ...	19·4	15·0	22·2

A búzatöbbszermelés intenzív emelése valóban a legfontosabb nemzeti érdek, mert ez a nép tulajdonképeni kenyérkérdése, amiképen elől láttuk, hogy amíg a világ búzatermelése tett 1913-ban 1156 millió mmázsát, a rozstermelés csak 488·77 mmázsát tett, vagyis a búzának nem egészen 40%-a. Ezen adatokból azt látjuk, hogy a dánok

csakis megélesztett és mondjuk: a legnagyobb odaadással tudják kenyérszükségletüket, mondjuk egy mmázsában, egy évre biztosítani. A magyaroknak is elég vékonyan jut, mert 136·5 kg. búza egy emberre — egy évre — csaknem a fele, amivel a kanadaiak rendelkeznek. Pedig az acélos magyar csak úgy megérdemli a 266 klgot, mint a kanadai. Lenne a magyarnak több, csak termeljen. De az analfabetizmus a magyarokra is csak úgy szól, mint azon népekre, akiknek analfabetizmusával a termelése összefüggésben áll. A termelés arányában lesz a nép fejlődése erősebb, ételme jobb, munkaképessége fokozottabb. Ki hinné, hogy 120 millió korona a magyar mezőgazdasági munkások vesztesége, gyengébb munkaerejük miatt és munkaképességük jobb ki nem fejtése miatt.

Mivel pedig minden állam kénytelen volt a népek napi kenyéranyagát korlátozni, Európában: a bulgároknak a napi 50 dekával egész évre jut 180 kg. kenyér, a dánoknak a 31·5 deka mellett 115 kg., a magyaroknak, az osztrákoknak s a németeknek 28 dekával 100·8 kg., a törököknek, a svájciaknak, az olaszoknak, a hollandoknak s az angoloknak a 25 deka mellett 93 kg. kenyér jutott.

A búza, rozs és cukorfogyasztás tett:

a m. k. kormány évi jelentése 234. lapja szerint a magyar birodalomban.
(Magyarország fogyasztása külön nincsen kitéve.)

Év	Búza termés millió mm.	Bel- fogyasztás kg.	Rozs termés millió mm.	kg.	Cukor termés millió mm.	kg.
1895—1900 átlag ...	38·6	118·0	11·6	41·5	1·5	3·86
1901—1905 " ...	43·1	117·0	11·9	37·6	2·2	4·67
1906—1910 " ...	43·5	122·97	12·3	36·7	2·6	6·23
1910 11 ...	49·2	142·6	13·1	35·7	3·1	7·69
1911/12 ...	51·7	142·0	12·7	32·3	3·8	7·20
1912/13 ...	50·2	139·9	13·5	40·6	5·3	8·95
1913/14 ...	45·5	120·0	13·4	35·3	4·9	9·70

A magyarok tehát 39—42%-áról — napi búzakenyér fogyasztásuknak kénytelenek voltak — Ausztria és Németország javára lemondani.

Az, hogy Magyarország a 12-ik helyen áll, mint fő búzatermelő ország, a világ 24 népe között, eléggé mutatja, hogy a magyar búzatermelés az δ 12·4 mmázsájával hektárjáról, ami katr. holdjára 7·2 mmázsás termést jelent, magyar holdjára pedig 5·7 mmázsát, olyan ki nem elégtő eredmény, aminek népünk és közgazdaságunk nagy kárát vallja. Az átlagtermés terén Magyarország a világ népei között a 13-ik sorba kerül. Megelőzi Dánia 30·2 mmázsával, Belgium 24·5 mm., Hollandia 23·9 mm., Anglia 21·8 mm., Svédország 21·4 mm., Svájc 20·6 mm., Németország 20·6 mm., Új-Zeeland 20 mm., Egyiptom 17·7 mm., Norvégia 16·5 mm., Franciaország 13·6 mm., Ausztria 13·4 mmázsával. A magyar is tud úgy dolgozni, de nem tud a termőföldjéhez — a tanyájához — eljutni, nem tud a tanyájáról kijutni. Ezen kell először segíteni.

A legfőbb nemzeti érdek tehát, hogy a magyarok vállalva ezen a bajon segítve, oda emeljék áldott földjükön a búza- s a többi termelést, ahová azt itthon, többeknek sikerei révén emelni általában lehetne.

Ha nemcsak egyes jól felszerelt uradalmakban, hanem középbirtokokon is olyan búzatermési eredményeket tudnak elérni, hogy az átlagos 7·2 mmázsás termés helyett ennek kétszeresét, sőt a 16 mmázsát is elérték, sőt nemcsak uradalmak, hanem magánosok, középbirtokosok, vagy népies gazdaságok, akár népiskolák is, hasonló nagyságú terméseket képesek biztosítani, akkor ugyanilyen általános termések biztosítása már csak a termelési rendszer organizációján múlik.

Hogy a nép, vezetés, útmutatás és példaadás nélkül ilyen eredményeket nem produkálhat, az természetes. De mert a mai világháború bajait és sebeit begyógyítani, az államnak és kormánynak a legelső s legfontosabb feladata, magának az államnak és a kormánynak kell a többtermelés organizációját megindítani. Erre a magános ereje nem elég. Itt a nemzet nagy érdekét, közös célját az államnak és a kormánynak kell felkarolni.

A dán, svéd, az angol, sőt a tengerentúli államokban, még Uruguaiban is a szövetkezeti eszme csudákat mivel a termelés és az értékesítés terén.

A magyar kisbirtokos osztály azonban hiányos és meg nem felelő népnevelése és elvont vaskalapos pedagógiai iskola ferde tanítási rendszerénél fogva nem áll ama értelmi fokon, hogy a szövetkezés nagy előnyeit minden fogyasztási és hitelszövetkezeti eredmények mellett is, annyira magáévá tudná tenni, mint a nyugati országok civilizáltabb, felvilágosodottabb népei. De nincsen is olyan és annyi mintagazdánk, akik a *többtermelés terén* egyszerre a nép élére állhatnának.

Meg kell tehát keresni azon módot, amely idáig is bevált, amellyel a nép széles rétegeihez lehet az ő bizalmának megnyerésével hozzáférközni.

Hódmezővásárhely, Szentés, Orosháza, Arad, Békés-Csaba, Félegyháza, Kalocsa, Czepléd, Csongrád, Zombor, Szabadka, Földvár, Debreczen, Kecskemét, Szeged stb. tanyai népe, más úton meg nem közelíthető, más úton a többtermelés lehetőségében nem részesíthető, ha csak a már általuk az δ körükben is előkészített: *kis gazdasági vasutakat* az δ általuk áldozni kész millióikkal, nagyterjedelmű határaikban, a tanyai nép mozgási szabadságának biztosítására, a szükséghez mérten ki nem építetik.

A csanádmegyei Mezőkovácsházi 153 kilométeres kis gazdasági vasúti hálózat, 22 évi eredményeivel fényes példáját adta annak, hogy a gazdák jövedelmeiket megkészszereshették és hogy katr. holdjáról 16 mmázsás búzatermést arattak s gazdaságuk is többoldalúvá lett, ahol a piaci és az ipari növények termelése kezd lábrakapni.

Ha ugyanezen eredményeket Alföldünknek csak négy millió katr. holdjára tudjuk kibővíteni, nemcsak kétszeresen több jut az Isten terített asztalánál az δ dicsőséges magyar népének, hanem a feleslegből remek mezőgazdasági házi és feldolgozó gyáripárt teremthet. E mellett

elláthatná gyáriparát sok más a külföldről behozni kényszerült nyersanyaggal, mint kenderrel, lennel, csalánfonállal, cirokkal, hagymával zöldséggel, különféle vetőmagvakkal s mindenféle másnemű ipari nyersanyaggal, úgy, hogy nem kellene a külföldi behozatalokra szorulnia saját szükségleteinek az ellátásában, hanem legjavarészt mind itthon a saját termeléséből fedezhetné.

Nem kell akkor a magyar pénznek mind a külföldre vándorolni, hanem a tőkegyűjtés lehetősége itthon nyílik meg, ami a magyarság gazdagságára és jólétére vezet.

Ezen nemzeti termelésemelést révén birtokpolitikánk is azonnal más és kedvezőbb fejlődés útjára kerül s ha a többtermelés ama fokára juthatunk általában, csak az alföldön s az ország sík vidékein, vagy akár a Dunántúl, mint Mezőkovácsháza vidékén, akkor a föld értéke soha nem képzelt arányokban emelkedik, úgy mint ma Csanád-megyében, ahol egy katr. hold föld 1000–8000, sőt még magasabb értékű terméshozamokat ad szorgalmas művelőinek, többet, mint amit a bolgár kertészek az áldott magyar földből annyi millió csengő arannyal szaporítják szorgalmas értelmes munkájukkal bevételeiket.

Ha a bolgár képes a magyar földből olyan nagy bevételeket zsebre vágni, mi magunk, magyarok vállalva nem tudnánk ugyanazt, sőt a mezőkovácsháziak példái nyomán még nagyobb eredményeket elérni és ezen többtermelési módot a kis gazdasági vasút révén állandósítani? Nem lesz akkor kevés a föld, sőt talán sok is lesz kertileg jól megművelni. Az ilyen föld azután nem egy 1000 koronát ér. A nemzet gazdagodásának ez a másik oldala. Nem kell akkor Amerika, sőt az amerikai hadüzenet után az Amerikában élő magyarokra borzasztó megpróbáltatások várnak, s mert a világháború után Amerikában is a katonai és háborús kiadások millióit a népeknek kell majd viselni, egyszerre megszűnik ott a kis adózás s a terhek oda emelkedhetnek, hogy Amerika megszűnik a jobb kereset világa lenni. A többtermelés ekkor

itthon nyújthat jövedelmező keresetet hazatérő honfiainknak.

A legkisebb áldozat a nemzet részéről, a világháborúból fennen lobogó diadalmas zászlóik alatt hazatérő fiainak is, egy jobb jövő biztosítására *egy 100 millió koronás alap megszavazásával az új nemzeti javak termelésének ösvényére lépni.* A 100 millióból e szerint jutna fejenként 50 korona, mi ha a rendes üzemi arányú beruházásokat akarnók a megfelelő fokra emelni, ez 10 milliárdnál 500 koronát, 20 milliárdnál 1000 koronát igényelne fejenként. A háborús kiadásokat akkor még könnyebben fedezhetjük, mert több mint egy millió munkáskéz láthat újabb munkához. Olyan anyagi erőre s olyan termelési eredményre jut ezen az úton mihamar a dicsőséges diadalmas magyar nép, hogy hovatovább, a népek sorában a mai 16-ik sorrendből a legelső sorába léphet.

A többtermelés ezen organizációjával lépünk át egy szebb, egy jobb kor nemzetmentő új hajnalába.

Dr. Wekerle Sándor egy alkalommal, mint egy egyesületnek elnöke Magyarország jövőjéről úgy nyilatkozott, hogy *„gondoskodnunk kell arról, hogy a nemzet tevékenysége sokkal erőteljesebb legyen, mint volt eddig. Ennek a fokozottabb tevékenységnek a gazdasági élet minden ágazatában kell megindulni, mert amidőn a többtermelésről beszélünk, akkor a mezőgazdaság körében valódi intenzív munkát, ipari és helyes kereskedelmi fejlődés nélkül elképzelni sem lehet, aminthogy ipar és kereskedelem nem virágozhatik a mezőgazdasági többtermelés nélkül.*»

Ma dr. Wekerle Sándor Magyarország miniszterelnöke és pénzügyminisztere. Wekerle a tett embere. Az állami terhek milliárdjai kényszerítik rá, hogy mint vérbeli gazda és nagybirtokos, belső sugallatának tegyen eleget a nép többtermelésének azonnali megindításával. Ausztriában a többtermelést gróf Sylva Tarouca földművelésügyi miniszter azonnal életbe szándékozik léptetni,

mert az áraknak fokozatos lejjebbállítására, Ausztria kereskedelmi és fizetési mérlegének javítása, csakis a mezőgazdasági termékek fokozása útján érhetőek el. Szakértőire támaszkodva, 2 millió hektárt kíván melioracionálni, amire hektáronként 1200 koronát, tehát összesen 3280 milliót igényel.

Ezen talajjavítások által Ausztria termőföldjének értékemelkedése 5469 milliót érhet el, s 78 millió mmáza terméstöbbletet eredményezne, ami 25%-a az egész termelésnek. Ezen beruházásokkal egy újonnan létesítendő hitelszervezet útján kívánja előterjeszteni 20–25 évre elosztva.

A részletes tervek és a talajjavítások üzemi költségei államilag fedeztetnének; a talajjavítási kölcsönöket az állam kedvezményekkel segítené elő. A műtrágyázást általánosítani akarja, a jobb talajműveléssel és a vetőmaggal *négy milliárddal emelkedne Ausztria termése*. A takarmánytermelés fejlesztésével $3\frac{3}{4}$ millióval több marhatartást vél elérhetni.

Ausztriában pedig az utolsó 15 év alatt a búza- és rozstermelés 13·8 millió mmázsával emelkedett, ami 45·5%-nak felel meg. Serényi Béla gróf ugyanezeket fejtette ki főrendiházi beszédjében. Ennek dacára a háború utáni 10 évi szükségletét a közös vámterületnek cca 30 millió mmázsára számítják, amit egy 30%-os termeléselemeléssel lehet csak fedezni.

Tehát a közös monarchia belső fogyasztása is parancsolólag írja elő, hogy a szükségletet a többtermelés útján biztosítsuk, mert hiszen idáig az eddigi termelési rendszerben Magyarország változó termését nem igen volt képes fokozni, mert az 56·5 millió búzatermés 35·5 millióra szállott le a 45 milliós termés 34-re és az 50·2 milliós 45·7 millióra az utána következő években.

Igy tűnik ki, ezen új világításban, a magyar mezőgazdasági kultúra elhanyagolásának szomorú valósága és következménye.

Németországban — az 1914. évet kivéve — ilyen visszaesések nem fordultak elő az utolsó 10 évben. Két millió gazdát, melynek $\frac{3}{4}$ -edrésze jóformán analfabéta a gazdasági téren, paraszt és kisbirtokos, a többtermelés érdekében egyszerre kulturemberré nevelni, a mai oktatási lehetetlen állapotok között, sehogy sem sikerülhet. Ezt mi világosan látjuk, és épen ezért kell azon kipróbált eszközökhöz és módhoz folyamodni, ami a leggyorsabban és legbiztosabban vezet a kívánt többtermelésre, t. i. a példával oktató módszerhez. Itt experimentálni nem szabad.

Annál inkább kell ezen útra térni, mert a másik oldalon, a háború épen a többtermelés két leglényesebb tényezőjét vonta el a gazdától, t. i. a munkaerőt és az *igás állatokat*. A lovaknak, úgy véljük, mintegy $\frac{3}{4}$ része a szarvasmarhának a fele hiányozhat, mert hiszen a 7·2 millió felnőtt állatból a hadsereg 3·1 milliót használt fel. Ezt a motor-erőt egyszerre helyrepótolni nem lehet. Ha azonban a kis gazdasági vasútnak minél előbb, a demobilizációval felszabaduló anyaghalmazból — megépíthetjük, ezzel épen az igavonó állatok legkimerítőbb és legkevésbé intenzív munkáját kiméltjük meg s csakis ezen egyetlen lehetőség kínálkozik, amíg a szántógépek az ország szükségletéhez mértén gyárthatók lesznek, hogy az igaerő hiányát és emelkedő szükségletét pótoljuk és ideiglenesen a lehetőség szerint kiegyenlíthetjük.

Ha ezek mellett a villamos erőnek a mezőgazdasági üzembe, mint Szászországban stb. való bevezetése, akár a Sárközi földgáz, akár más villamos energia révén megtörténhet, akkor ha pl. a szántást, a boronálást, a takarmány előkészítést, stb. gazdasági gépek, a vetőgép vontatását vagy akár a kapáló ekék járatását ezen villamos erővel hajtott gépekkel lehet majd elérni, akkor a disponibális kézi munkaerő kiegyenlítődik a szükségleteknél, az állati vonóerő pedig teljesen a jobb, a mélyebb talaj felporhanyítására, felszántására mélyítésére s a többiekre

fog rendelkezésre állhatni. Ezen gazdasági evolúció itt a papiroson természetesnek és könnyűnek látszik. De tessék ezt ma a kiscgazdasági vasút nélkül megcsinálni, tessék ezt országosan végrehajtani, akkor ismerkedhetünk meg a megvalósítás nehézségeivel. A pénznek kell itten, a tőkének, termelő hitelnek, a beruházási hajlandóságnak és készségnek az előtérbe lépni.

Ezt mind magától az egyes gazdától, pláne az ország földjét $\frac{3}{4}$ részben bíró kiscgazdától és parasztoktól várni nem lehet és erkölcsileg is lehetetlen. Ezért kell az államnak, Magyarországnak magának, saját boldogulásának mértföldkövéül a kívánt 100 milliót megadni, ami messze áll az osztrák földművelésügyi miniszter 3280 milliójától, amivel, amint már rámutattam, 10–20 milliárdot takaríthatunk meg. Ezért kell egyúttal egy pénzügyi központ, amely a többtermelést ezerféle agenciáival el látja és szervezi s a különféle szükségletekről mindenkor gondoskodik.

A megindult parcellázásokkal, az utolsó években máris mintegy egy millió khold birtok aprózódott szét, ami legnagyobb részben paraszt kézbe került s aligha szolgálja a többtermelés nemzeti célját; tehát annál nagyobb szüksége állott be, hogy a millió kisembernek az okszerűbb gazdálkodását, szaktudásuk emelésével a többtermelés céljának megnyerjük, mert az nem vita tárgya, hogy Magyarország elmaradhatatlan fejlődését csakis mezőgazdaságának fejlesztésével és intenzívebbé tételével lehet elérni. A telepítés kérdése ezen az úton egyszerre egészséges mederben lesz megoldható.

Ezen fejlődés egyik alapfeltétele azonban az, hogy ne csupán az igaerőt állítsuk a többtermelés szolgálatába, hanem hogy a régentől elégtelen *trágyaszükségletet is a megfelelő mértékre emeljük*. Egyrészt ez is pénzkérdés.

Hiába dicsérgetik a mű- és mesterséges trágyaféléket úton-útfélen; a gyakorlat beigazolta, hogy ha állati trá-

gyát nem adunk elegendőt a termőföldnek, a műtrágya hatása sem lehet a kívánt, pedig minden kilogramm műtrágya egy kilogramm terméstöbbletet jelent. Azonban a műtrágyázási kísérletek világosan igazolták, hogy egyes műtrágyafélék alig mutattak valami eredményt, míg a többféle műtrágyák keveréke jobb eredményeket adott, de a legjobb sikert mindig ott érték el, ahol a teljes műtrágyázás az állati vagy istállótrágyával kapcsolatosan történt. Ezért igen fontos, hogy Magyarország régi bűnét, a trágyázás elhanyagolását végre-valahára, ha komolyan a többtermelés mezejére lépni akar, helyrehozza. Itt azonban már a tudomány dönt és annak az útmutatása szerint kell a talajtól elvont táperőket visszapótolni. A vegyvizsgálat teljes erővel mutatta ki, hogy sok tápanyagot viszünk ki a terméssel a talajból — s a trágyafélékkel azt alig bírjuk pótolni.

Magyarország állatállományát számos, vagyis nagy-marhára átszámítva 8·7 millió darabra teszik 1916-ban. Ezután darabonként 80 mm. érett trágyát számítunk. A háborús állatfelhasználás miatt, s mert az itthon s a legelőn élő s a legelőre járó állatok trágyamennyiségét a ki és hazajárásnál az úton hullatják el, s a legelőkön lévő trágyát sem szed k össze, a 80 mm-áza trágya erősen redukálódik, főleg a több év óta tartó takarmány és alom szükében. Ezeket figyelembe véve, a 25 millió kat. hold szántóföldre évente 24·3 mm-áza trágya juthat, de a háborús hiányt tekintve, lehet, hogy csak 20 mm-áza jut kat. holdanként. Erre pozitív adatok nincsenek.

Ma, a ki nem elégtő termelés idejében, általában kat. holdanként mintegy 200 mm-áza istállótrágyát adnak a gazdák a szántóföldnek. Ha azonban egy 10–15 cm-éteres, vagyis egy 4–6 colos parasztszántás helyett a többtermelésnek megfélelő 25–30 cm-éteres, vagyis 9–12 colos mélyebb szántást akarunk adni, hogy a növényeknek jobb állást, mélyebbről dúsabb és bővebb táplálékot nyerjen, akkor ezen megmélyített szántóföldet, amely még csak a trágya-

zás és korhadás útján lesz feltárva szelidebbé és termővé, jobban meg kell trágyázni.

Ha kétszerese a normális szántás mélysége, az eddigi parasztsekély szántásnak, kétszeresen kell a trágyázásról is gondoskodni. Ha tehát ilyen módon nem jut pl. csak 20 vagy 24 mmázsa istállótrágya egy kat. hold szántóföldre, akkor ilyen mennyiséggel, hogy csak 200 mázsás minimális trágyázást tudjunk elérni, 9—10 év szükséges, hogy azon trágyamennyiséget megadjuk földünknek, ami után a mai 7 mmázsa búzaátlagot nyerjük. Egy rendes trágyázásra azonban 300 mmázsa szükséges. A hiány annál nagyobb.

De mert a szántóföldnek a szántási mélységét a többtermelés érdekében meg kell duplázni, ennek termelési képességét is csak úgy emelhetjük, ha annak trágyázását is megduplázzuk. Országos szempontból itt egy felette kritikus eredményre jutunk, mert az sül ki, hogy ezen állatlétszámunk a normális viszonyok között is teljesen elégtelen volt, amiért azon kényszerűség előtt áll a magyar mezőgazdaság, hogy állatállományát megduplázza. Erre több takarmányra van a legelső sorban szüksége, ami után a megfelelő arányban fog csak a szükséges trágyamennyiség előállhatni.

A beszerzése ezen állatlömegnek 8—10 milliárdba kerülhet a háború előtti áron, ha erre a pénz és anyag rendelkezésre állana s ha a többi járulékait is számba vesszük az épülettöke s felszerelésben, azonnal itt van egy 10—12 milliárdos új befektetés. És még mindig csak fél úton vagyunk. A németek azonban minden negyedik-hatodik évben átrágyázzák termőföldjüket és e mellett 120—150 kg. mesterséges trágyát használnak el, míg Magyarország 105 kg-ot használt el 1912-ben. Ugyebár sokba kerül az a 16 mmázsa búzatermés. És mindezt a kis gazdasági vasúttal tizedrész áron érhetjük el. Ezt itthon magyarok csinálják 22 év óta. Kövessük.

A tanyavilág fotografiája.

Ma már a levegőben van a többtermelés ideája. Egyszerre népszerű követelés lett a nemrég a gazdák pusztulásának ürügyéül felhasznált: többtermelés, ami miatt az üzerek a gabonaárakat évtizedeken katasztrofálisan leverték. Egész Európa hangos volt a panaszok miatt. És nem hallotta meg senki. Úgy sietett a mai új nemzedék elfelejteni, mintha sohasem lett volna.

Nézzük hát meg közelebbről a tanyák világát.

Tipikus példája éppen *Hódmezővásárhely*, amelynek határa a Tisza mentén 132.260 kat. hold, amiből 125.026 kat. hold termőföld, m. p. a szántóföld 101.891 kat. hold, kert 582 kat. hold, rét 4474 kat. hold, szőlő 1549 kat. hold, legelő 16.183 kat. hold stb.

Talaja: részben mélytermő rétegű televényes agyag, az úgynevezett Kánaán, a másik része laposabb szikes vegyületű rétföld; van fekete homokja is stb.

Hatvanezer ember élt Hódmezővásárhelyen 1906-ban, ahol a lakóházak száma 6185-re ment. A nép így kétlaki, hol bent lakik a városban, hol kint a tanyán, hol a kocsiján, azaz szekeren, mert mindig ki- és bejár és fuvaroz s így a bakon lakik.

A birtokmegoszlás ez:

Törpebirtokos volt $\frac{1}{8}$ telken alóli	4.937	=	4.937
$\frac{1}{8}$ telkes — (4 kh. 1300 □-öltől			
9 kh. 1000 □-ölig) — — — —	1.440		
$\frac{1}{4}$ telkes = (19 kh. 400 □-öl)	1.419		
$\frac{1}{2}$ telkes = (38 kh. 800 □-öl) ...	1.174	} 4.573	}
1 telkes = (77 kh.) — — — —	448		
2 telektől 100 k. holdig — — — —	92		4.652
100 k. holdon felül 500 k. holdig	66	} 79	}
500 kh. felül 4000 k. holdig — —	13		
Összesen a járókelő tanyáscsalád	— — — —	— — — —	9.589

Úr itten kevés van, csak mutatóban és a hivatalokban.

A törpe birtokosok tehát túlnyomó számban vannak.

A tanyák száma 5100; több mint a felében azonban nem a tulajdonosa, a gazda gazdálkodik, hanem: a *tanyás*, vagy a fia. A legtöbbje egy vertfalas apró, viharverte házikóban lakik, van egy ól is, vagy egy megtépett eresz és a pusztaság! Virágos, zöldegyes-gyümölcsös kert, az ritkaság. A nagyobb birtokokon jobb és több épület van, cserepes épületek stb. De fent látjuk, hogy ilyen kevés akadhat.

Az életének a delén, teljes munkaerejében lévő, bő tapasztalatokat szerzett tanyai birtokosság színe-java Hódmezővásárhelyen: városivá lett. A tanyagazdálkodásban kifáradva, divatba jött a fiúnak vagy vőnek átengedni a gazdálkodást, illetve a tanyán való kintlakást. Így fejlődött ki Hódmezővásárhelyen a tanyai birtokosság fejeinek, a családfőknek kávéházi élete: pipafüst, fekete kávé, kárya és billiárd mellett.

Egy dőzsölő hereélet ez. A fiatal tetterőnek pedig először tapasztalatokat kell szerezni, hogy a sok mindenféle hiányok mellett miképen lehet a gazdaságot jól-rosszul folytatni, mert a hiányokat pótolni idáig nem sikerült sehogy sem. A tetterő, a többtermelés az alföldön, ott a kánaánban, így van béklyókba verve. A tanyabirtoknak családfői birtokosai, a család idősebb és fiatalabb fejei a családban kétfelé szakadva, két külön életet élnek, egyik a városi, a másik a tanyai életet, de mindkettő a többtermelés szempontjából: hereéletet él.

A tanyákon lakó fiatalabb generációja az alföldnek tehát csak él, vagy vegetál a tanyákon, ami a legnagyobb ellentéte az áldott magyar földnek, legjobb hasznosításának.

Ez: a mindennapi csendes vérvesztése, az elsoványodása a legszebbre, a legdicsőbb többtermelésre alkalmas és hivatott magyar földnek, a magyar acélkarú munkatérőnek és vele egész közgazdaságunknak.

Ha pedig a vakolatlan, kerítések nélküli, fák és kertek és állatok nélküli, elhagyatottnak látszó, sivatagbeli tanya-világot ott, ama 150 000 kat. holdon, ama gyönyörű népfajjal betelepítve látjuk, az ő szíves magyaros vendéglátásával, eiborul a szívünk annyi tetterő parlagon maradásán.

Arhimedesi csavar kell ennek a mai tespedésből való kiemelésére.

Ez: a kis gazdasági vasút feladata.

A tanyákon kevés istálló van állattal teli. Sok helyütt egy fészter vagy ragaszték-istálló.

Szarvasmarha volt: 16.155 drb, ebből tehén 7162 drb, ökör 2038 drb, növendék 5479 drb.

A többtermelés és a jobb trágyázás szempontjából az állatállomány és annak szaporodása fundamentális alapja minden mezőgazdaságnak.

E téren Hódmezővásárhely tipikus képét nyújtja népének elmaradhatatlan elszegényedésének, mert amikor 1905-ben a Jankó statisztikai adataival az 1911. évi országos állatszámítás adatait összevetjük, azt látjuk, hogy a tenyészbikaállomány 40 drbbal apadt meg ezen idő alatt, a növendékbikák száma 20 drbbal emelkedett, 5 év alatt, a tehénállomány csak 629 drbbal emelkedett, az üszök száma 88 drbbal csökkent. Az amúgy is a 100 ezer kat. hold szántóföldre teljesen elégtelen 2038 drb ökör jutott, vagyis 100 kat. holdra egyetlen egy igás ökörfogat, amivel tehát nem hogy a mélyebb és jobb szántást lehetett volna megadni, de még a felkarcolásra sem jutott távolról sem elég ökör-igaerő — és hozzá ez is megfogyott 128 drbbal, az ökör-tinók (1125 drb) száma 124 drbbal fogyott meg.

Az egész szarvasmarhaállomány szaporodása ezen 5 évben mindössze 1552 drbra ment, a jó időben, amiből tehát egy évre: Összesen 310 drb esik.

A tehénállomány azonban 1911-ben 7791 drbra rugott. Ennek 70%-os szaporulatának 5453 drbnak kellene lenni egy évben — és öt évben: 27.265 drbnak. Ha ennek

felét ölték le vagy használták el, akkor is 13.632 drb növendéknek kellett volna mutatkozni az 1911. évi állatszámolásnál. És ime, a Jankó számszerű adatai és az 1911. évi állatszámolás adatai szerint a fiatal bikáknál egy 20 drbra menő apadás, az üszöknél 88 drb apadás, az ökör-tinóknál egy 124 drbra menő csökkenést látunk, ami összesen 232 drb minust tüntet fel az egész 6585 drbra ment növendékállomány mellett. Ez tehát csakis a fele annak, aminek meg kellett volna lennie. Ez a nép elszegényedésének legelső kútforrása. Milyen lehet itt ma a háború folytán a helyzet? Az 1911. állatszámolásakor 5500 birtokos lehetett, 5100 tanyával. A tehenészetekbe beállított teheneket tekintve nem is jutott minden tanyára sem egy darab tehén. Ez az alföld legnagyobb szegénysége. Úgy kellene ezen az áldatlan állapoton segíteni, hogy egy-egy körzetben, egy, két, vagy több tanya-*közös legelőnek kellene megvenni.* Van ott elég eladó tanya-*feld, akkor mindjárt jobban emelkedhetne az állatállomány, a trágya is szaporodna és a búzatermés nem mutatna a kiscgazdáknál egy mmázsával kisebb termést, mint az 1915. évben is. 1914-ben azonban egész Csongrád megyében kat. holdankint csak 4-67 mmázsa volt a búza átlagtermése, 1915-ben 7-07 mmázsa.*

Ló volt 17.282 drb, ebből a növendék 5469 drb.

Sertés volt 45.579 drb, ebből fiatal 35.331 drb.

Juh volt 13.759 drb, ebből fiatal 4790 drb.

Tehát átlagban jut 7-7 kat. holdra egy darab szarvasmarha, 73 kat. holdra 1 drb ló, 10 kat. holdra 1 drb juh és 50 kat. hold szántóföldre egy pár ökör, míg a lovakból 16 kat. holdra egy pár. Szörnyen kevés ez az állatállomány ide.

A jó talajművelésre tehát nincsen elegendő és megfelelő igaerő, annál is inkább, mert a ló vonó ereje $\frac{1}{3}$ -addal gyengébb az ökör vonó erejénél és mert a távoli tanyákra való be- és kijárás, főleg minden héten kedden és pénteken a kétnapi hetivásárra, igen elvonja a lóerőt a mezei

munkától. A legelő uradalmi, így alig van a tanyai népnek, csak annyi, amit a tanya körül meghagytak, de ez édes-kevés. Az állattartásnak ez a legnagyobb akadálya, annál inkább, mert a nép sajnálja a kevés földet, amiből magának kell megélni, takarmány alá. A tanyákon, mintegy 200 fűrt ártézi kút van. Ez a vagyonosság szimboluma Mezővásárhelyen. Egy kút 1600-2000 koronába került s 200-300 méter mélységből 150-160 liter vizet ad percenként. 9589 tanya közül tehát 200 volna csupán a módosabb, pedig 600 van egy egész telken felül bíró gazda. Ha tehát átlag mintegy 30 kat. holdra esik egy pár igaerő állat, papirosan, aminek a fele, legtöbbszörre úton van, vagy a városba, vagy a tanyára s így 40 kat. hold juthat a megművelés tekintetében egy pár igaerőre, amiért a földek megművelése elégtelen, szántása sekélyes lehet csak, főleg, ha azt sem feledjük el, hogy a középbirtokosoknak több igaerő állatja van aránylag, mint a kisbirtokosoknak. Az időjárás s a szántóföld természete szerint sok alföld csakis egy aránylag rövid időn belül munkálható meg, azontúl az eke nem bírja felszántani, hanem csak karcolja. Ezután jó termést várni nem lehet. A két ló után sajnálja is az ekét mélyebbre ereszteni.

A gazdasági eszközök és gépek elégtelenek, ócskák, a kiscgazdának egy olcsóbb fajta ekéjén kívül jóformán csak a tövisborona az egész felszerelése s egy elócskult lóka. Rosta azonban van elég.

Sporzon Pál a gazdasági gépek és eszközök értékét Hódmezővásárhelyen 2-5 millió koronára becsülte, amiben sok a cséplőgarnitúra. Az elosztódásban azonban a kiscgazdára kevés jut.

A hódmezővásárhelyi ember büszke a lovára, értéke meghaladta a tíz millió koronát. A katonaság ott vette a legtöbb remondát. A város díjazza a kancákat. Az állam 25 drb csődört bocsát a fedezetési állomásra, amiből 3 drb telivér, 17 pedig félvér mén. A lóboi pénzének, ezért kímélik is.

A szarvasmarha felénél több a tarkafajta. Ez a szikes, gyenge legelőn nehezen él meg. Van tejszővetkezetük is, sőt Bonyhádról is szereztek be teheneket. A szaporulat azonban gyenge, mert a 7162 drb tehén után, a 4 évi összes szaporulat 6722 drbra rúgott, ami egy évre csak 1685 drbot eredményez átlagban, ami csak 25°/o-nak felel meg. Tehát kevés a jószág, nem is jut minden tanyára átlagban sem egy-egy tehén. Kevés, nagyon kevés a trágya és még annak is egy részét a fa hiánya miatt tüzelőnek használják. Az aratás a 13—14-ik részért történik, a tengerit harmadában kapálják. A szántásért, karcolásért, 1100 □ ölért 4 koronát fizettek, fogasolással 5 koronát. Mindezt a mély szántás ismeretlen itten s leginkább csak 8—12 cm-éterre szántanak, ami 3—4¹/₂ colnak felel meg. Az ilyen sekély szántásban és rendszeren egy szántásban nem ritkán csak 3 mázsa búza terem, az is jó, ha terem. Így néz ki a Kánaán! Aki 15 cm. szánt, ami 6 colnak felel meg, még messze van a 30 cm. szántástól s ilyen gazda kevés van. Tengeri alá ősszel sohasem szántanak. Nem telik, kevés hozzá az igavanó erő. Nem is tartják: ezért szükségesnek. A vetések ápolásával a kisgazda nem sokat törődik.

Van gazdasági egyesülete Hódmezővásárhelynek, van tanyalátogató bizottsága, ez okleveleket is állít ki az igyekező gazdáknak. De a nagy tömeghez nem tudnak ma hozzáférni. Messze van az élet iskolája.

Trágyázásra csak mintegy 10 ezer kat. hold kerül, de ez is gyenge trágyázás, tehát tíz évben, ha jut trágya a szántóföldnek. Vannak azonban földek, ahol a búza és a tengeri váltja fel egymást, évről-évre; trágyát talán még sohasem is látott. A trágya azonban értéktelen, mert szalma, törek és kukoricaszár után sovány trágya kerül s kevés helyen látni trágyatelepet. Trágyadomb is csak itt-ott akad. Nincs jószág, nincs trágya, — nincs búza, nincs tengeri. A műtrágya használata kezdetleges s a foszforszegény, kiélt talajon alig van hatása. Amikor a szántóföldnek

50°/o-án búzát vetnek, 33°/o-án tengerit, 17°/o-án árpát vagy zabot, akkor a búza egyrésze évről-évre búza után jön. Ezért a kiélt Kánaán csak jó időben terem kat. holdján 7 mázsánál többet a búzából, néha 10-et is, de ritkán, a tengeriből 10—12 mázsát, az árpából 8—10 mázsát, a zabból 9—11 mázsát, vagy kevesebbet, ha az időjárás csak egy keveset is kedvezőtlen, mert a sekélyen és rosszul megszántott föld, egyszerre kiszárad, amikor a növény megsínyli, ilyenkor, ha araszos a búza, 3 mázsát is szűkösen terem, pedig 7—8 mázsánál kezdődik csak a haszon.

A feles gazdálkodás dívik a tanyákon, amikor az állatot a feles hozza a bérletbe, persze csak annyit, amennyije van, ez pedig, láttuk, hogy édes-keves. Mert keveset terem, araszos búzát a kiszarolt Kánaán, a tanyás sajnálja a földet takarmánytermelésre fordítani, de minék is, ha nincsen jószág, de ez is kívánja a trágyát, hát inkább búzát vet. Egy kis lucernáért így nagy árt kénytelenek megfizetni. A jobb, a módosabb gazda vet ám lucernát is. Ha nincs takarmány, kevés az állat és kevés a trágya. Egyszerre meg van fejtve, miért van a minimális búzatermés a Kánaánon. Ezért kellene ide a szántógépek főleg a Kószeghy-féle kapálva porhanyítógép, amely a szikes, kemény talajt kertileg aprózza fel és igen szépen összekeveri. Szövetkezve kellene megszerezni — azután a takarmányféléket és a kis gazdasági vasutat. Ezen az asszony is befuthat a városba 3—4-szer is naponta, de az ember, a gazda s az igaerő otthon maradhat és szántogathatja, amit a szántógép nem győz, vagy a lókapát járathatja többször is egy-egy földön és nem csigázódván le, jobban bírja az ekét és a vetőgépet is elbírja, mert az állatok kondíciója egyszerre feljavul s így a tenyésztés is kezdetét veheti. A gazdálkodás így egy örökösen váltakozó körforgás.

A földnyuzás egyszerre megszűnik, ha egy jó takarmánytermése van a tanyásnak, mert hiszen egyszerre több tejet lát a tehene után, sőt már a tejet, vaját, turót a 3—4 órában induló kis gazdasági vasúton jókor reggel

beviheti a piacra az asszony s már délelőtt ismét ott-hon lehet az ebédet megfőzni s az apró marhát gondozni, vagy más egyebet végezni.

Ha tehát egy héten, a hetivásár idején, a jószág két nappal többet dolgozhat a gazdaságban, kétszerte jobb eredmény is várható. Ez duplázza meg a gazdák bevételeit.

Ha pedig a baromfinak, az apró jószágoknak ilyen módon több jut, mivel a hódmezővásárhelyi asszonyok szeretik az apró jószágot meg a sok duzzadó párnát, mert régtől fogva az a divat, hogy a tanya tele legyen apró jószággal, hogy 60–70 csirke is kerüljön a piacra s e mellett van pulyka, liba, kacska, gyöngytyúk és galamb is, ez mind emeli a piaci bevételeket, mert amint köz-tudomású, Hódmezővásárhelyről a baromfi kivitele nagyarányú, főleg Németországba, ahová egészen Drezdáig is eljut a magyar baromfi.

De az élő és fojtott baromfin kívül a tojás és toll is állandóan jövedelmi ága a tanyai népnek, mert az ottani két kiviteli cégnemcsak összevásárolja mint gócponton a baromfit a kivitelre, hanem nagyban hizlalja is a baromfiakat.

Van tehát 20 holdas gazda is elég, aki a baromfiakból többet vesz be évente, mint a terméséből. Ez a jellemző! Szegeden, már szövetkezetiileg értékesítik a baromfit; Hódmezővásárhelyen a tejet értékesítik szövetkezeti úton 1902 óta. Vékony József úr a szövetkezet ügybuzgó igazgatója. Hatalmas ember, mert hiszen, ott a tanyák világában, igazgatósági szabályzatban állapította meg a tehének takarmányozását. Igen, a jobb, a megfelelőbb, az eredményesebb takarmányozást így sikerült ott bevezetni és meghonosítani, de persze csak a tejszövetkezet közelebb lakó tagjainál. A fejés idejét, a tej kezelését és beszállítását is pontosan előírták. És betartja mindenki pontosan, mert a vásárhelyi nép szelid, tanulókéony s a jó példát szeretettel, megértéssel követi. De én láttam a nép ostromát a szép városháza ellen, láttam forrongását, amikor éppen kubikosok után voltam ottan.

Csak az ma a baj, hogy a 20–50 kilométerre fekvő tanyai nép még a piachoz is csak a jó időben és a jó úton tud eljutni. A haladás szava így hozzá, nehezen jut el. Ha a kis motoros gazdasági vasút már járna, könnyű volna a tejet, vaját, turót, irót, baromfit s minden más egyebet, mindennap jókor reggel is a szövetkezetbe beszállítani, vagy az abrakot és, műtakarmányokat stb. a vasúton a tanyákra kiszállítani.

A tejszövetkezet már 1904-ben több, mint 400.000 liter tejet vett át, naponta mintegy 1100 litert, amit talán 250–300 drb tehén után nyertek s ebből 67 ezer litert, mint teljes tejet adott el. A tejfogyasztás az előző évhez képest 71%-al emelkedett. Emelkedne tovább is.

Vaját Budapestre 8317 kg.-ot szállított a szövetkezet, annak dacára, hogy csak 237 tagja volt a tejszövetkezetnek; 7000 drb tehénből ez persze kevés. Szövetkezeti magtárak Hódmezővásárhelyen nincsenek, a tanyaiak tehát akkor kénytelenek azonnal a termést eladni, amikor kicsépeltek, mert magtárral a tanya nem rendelkezik, a piacon tehát a kereskedők vásárolják össze a gabonát; jó haszonnal, ekkor pedig rendesen elesnek a gazdák az árjavulás hasznaitól. Sok garas sokra megy, de itt több koronákról van szó a búzánál, vagy a tengerinél. Ez azután már nagy summa. Sok kis ember bugyellárisát tölthetné meg.

A kisgazdák veszedelme ott tör a hódmezővásárhelyiekre, hogy az idegenek terjeszkednek az ő földjükön. Orosháziak erősen befészkeltek már magukat. Hova lesz a hódmezővásárhelyi? Amerikába? Dr. Jankó Miksa utal is rá, hogy az apró birtokokból csak kertészettel lehetne sok jövedelmet kipróbálni. Az artézi kútak vizét ekkor nem kellene haszontalanul elfolyatni, hanem a kerti és piaci növények öntözésére felhasználni, ami többszörte nagyobb jövedelmet ad, mint a búza stb. gabona. Ámde ehhez is a gazdasági kis vasút szükséges és még valami, az, hogy piacot is kell ennek a többtermésnek teremteni. Erre kell a közraktár, a hűtőház, a szárítótelep, a konzerv-

telep s a többi feldolgozó- s hizlalótelep. Ezeket a kisbirtokos, a feles tanyás felállítani s üzletileg vezetni nem tudja. De ha megtanítják rá, megmutatják, vezetik, példát adnak, szívesen termel. A többi a gazdasági kis vasút ügybuzgó vezetőségének a dolga.

Hódmezővásárhely elszegényedése, ott a Kánaánban, le nem tagadhatólag halad tovább és tovább. Sokat eladtak már a határból. Az orosháziaktól a városnak nem sok a haszna.

Vásárhely piaca máris sokat veszített látogatottságából az utolsó időben, mert azok a tanyások, akik Orosházához közelebb esnek, nem járnak be Hódmezővásárhelyre, hanem Orosházára s így egyéb dolgaikkal is oda gravitálnak.

Ez indította meg Hódmezővásárhely decentralizációs-jának folyamatát. A város ezt a veszedelmet: *a keskeny-vágányú vagyis a kis gazdasági vasút építésével szándékozott elhárítani*, úgy, hogy a vasutat egészen a határig kívánja kiépíteni 47 klméter hosszúságban, amire *egy millió koronát volt hajlandó az érdekeltséggel áldozni*.

Hódmezővásárhely határát pedig 3 vasúti vonal szeli át, t. i. az Orosházi—mezőhegyesi, a Szeged—nagyváradí és a Makó—szolnoki vonal és mégis pusztul Hódmezővásárhely népe. Mezőkovácsházán pedig a birtokosság megkésztette jövedelmét, anélkül, hogy újabb nagyobb befektetéseket eszközölt volna birtokán.

A mai helyzetben Hódmezővásárhely közterhe a következő volt:

Földadó	388.320 K
30% általános jövedelmi pótdadók	67.832 «
66% városi pótdadó, ami állandóan emelkedik	256.291 «
16% egyházi adó, 10% útdadó,	
30% betegápolási pótdadó	112.612 «
Ármentési költség	183.742 «
	<u>Összesen 1,008.797 K</u>
A bekebelezett terhek	12,020.655 K

ebből esett a földekre 10·8 millió korona, a házakra 1·2 millió K.

Egy kat. hold termőföldre esik 64 K teher, az átlagos 621 K értéknek 1/9-ed része, ami 11·96 K köz- és kamatterhet jelent s ebből 8·07 K állami adó.

Napszámos és cselédsorban 24.000-en lehettek. A cseléd-bér mindennél 527·84 K volt; az arató naponta 10 koronát keres 14 napon át.

Mindazonáltal a közvagyonosodás más képet nyújt, ha azt látjuk, hogy amikor a gazdák kebelezett terhe meghaladja a 12 millió K-át, más oldalról, a pénzüntezeteknél a betét 13 millióra ment. Ezt a tőkét lehet és kell meg sokszorosítani, akkor boldog lesz a magyar.

Hitelszövetkezet szervezve nincsen. Ez kisért, de hitel-szövetkezeti kölcsön, az van.

A kölcsönök tehát legnagyobb részben a kisbirtokosokat terhelik, annyira, hogy 38 különféle pénzüntezet nyújtott kölcsönöket a hódmezővásárhelyi gazdáknak. Kétségtelen tehát, hogy a *Kánaán* mai jövedelmézősége siralmas. A sok munkáskéz keresne, ha volna hol. Ezért járják a világot kubikolni. Fogytán van a föld ereje. Mélyebben kellene szántani, jobban trágyázni, többet aratni, több jövedelmet elérni. Neki kell otthon a földnek fektüdni, azt ásózzák fel, aranyat fognak lapátolni.

Segíts magadon, az Isten is megsegít, ide illik igazában. Ne a földet, hanem a munkát szaporítsák! s másképen fognak boldogulni. A kisvasuttal oda jutnak.

A tehetetlenséget, a tanyához való kötöttséget, a közönyt, a szegénységet, mind le lehet a hódmezővásárhelyiek roppant munkabíráásával győzni, ha új életet, új irányt, új vérkeringést, új reménységet és új gazdai tevékenységet viszünk be Hódmezővásárhely értelmes és erkölcsben szorgalmas, vagyongerő és vagyongyűjtő, világhírű, munkaképes, derék népe közé. A példát Mezőkovácsháza adja meg. Amit a mezőkovácsháziak meg tudtak csinálni, azt a hódmezővásárhelyiek is meg tudják ugyanúgy csinálni,

akik az egész világot elplanirozzák. Becsülöm, láttam, vezettem munkájukat. Most én dolgozom nekik érte.

Pedig még Mezőkovácsházán is sok a megcsinálni való. A tanyarendszer, alföldi rónáink nagy távolságú határainak lehető hasznosításának a leghelyesebb módja, ha mozgási és közlekedési szabadságát a gazdálkodó tömegeknek, úgy mint Mezőkovácsházán, a kis gazdasági vasúttal biztosítani tudjuk. Ezzel 30–50 kilométerre is kiszállhat a tanyás és a bérlő vagy a szakmányos, úr vagy munkás, a bérelt vagy a vállalt föld megmunkálására. Hogy ez mit jelent, azt Mezőkovácsháza példája derítette fel, ahol ilyenmódon egy kat. hold földön már ezrekre megy a jobb művelés és a jobb trágyázás folytán a természetű növények értéke, amiért Hódmezővásárhelyen csak pár száz koronát kapnak.

Ha pedig a Hódtaván kertészkedő nép ivadékai kirajzanának a tanyákra és ott is termelnék a sok jó babot, borsót és zöldségfélét s ha nekik is volna egy: Kecskemétjük — s olyan világpiacuk: arany csepegne Hódmezővásárhely mai mostoha földjéből. Mindezt a kis gazdasági vasúttal lehet a legkönnyebben elérni, csak ki kell építeni.

Erre a vagyonosodásra jogot formálhat minden magyar ember. Csak jelentkezzenek érte.

Amilyen ezekben Hódmezővásárhely tanyavilágának képe, ugyanolyan az egész alföldé. Segíteni rajta módunkban van. Vállvetett erővel a segítség közel van, kezünkben van. Talpra magyar!

De lássuk, mit mond az orsz. többtermelési értekezlet.

Az általános helyzet javítására, a többtermelés elérésére és bevezetésére, Kerpely Kálmán is elsősorban a 25 centiméteres — 9 1/2 colos szántást ajánlotta az országos többtermelési értekezleten 1916-ban, még pedig a kiscgazdák részére a Bippárt-féle altalajporhanyító jobb ekével, amely 242.7 kgr. vonóerőt igényel, míg a D-10-es jegyű Sack-eké 344.5 kgr.-ot vesz igénybe, egy 27.9 centiméteres mély szántásnál.

A Bippárt, altalajporhanyító eke után 65 mmázsával több répát nyertek, mint a Sack-eké után.

Az országos többtermelési értekezleten leginkább talajművelésünk és termelésünk hibái kerültek szóba, hogy azoknak országosan való méltóztatásával emelhesük termésünket.

Az őszi szántásnak kötelezővé tételét erősen hangoztatta Kerpely, amit díjazásokkal is előmozdítandónak tart.

A motorikus ekék gyártását és terjesztését is szükségesnek látja.

Ajánlja a hüvelyes és olajos növények rendszeres termelését, annál is inkább, mert ipari jelentőségükön felül pl. a borsó, a bab nitrogén gyűjtőnövény, így gyarapítja a talaj nitrogén anyagát, azonban csakis jó trágyaerőben lévő földet kívánnak. Mindenütt a trágyaerő kérdése dönt.

A korai borsót egyszer-kétszer «planéttal» meg kell kapálni s ez esetben a gabona érése előtt érik meg.

Ezek a részletek mind tényezői a többtermelésnek, amiért is ezeket a közokulás szempontjából iktatom ide, s hogy lássa mindenki, miképen lehet és kell a többtermelést megvalósítani. Komoly, odaadó, nagy munka ez, ami jobb méltánylást érdemel, mint aminőben részesül.

A Vilmos-csatakard-féle bab, vagy a viaszbab jókor érik s 9–10.5 mázsát is megterem, míg a kései babok csak 200–500 kgr.-ot adnak.

A mázsás tők 200–300 mmázsás termést ad s 10–15 mmázsas magot; 2 öles kötésben vetve, Weederral és a töveknél kézi kapával kell megkapálni.

A búzával több előveteményre nézve végeztek kísérleteket s 29 gazdaságban kat. holdankint nyertek:

trágyázott zabos bükköny után	1063 kgr.-ot
a korán érő tengeri után	1013 «
a trágyázott csalamádé után	969 «
a késői tengeri után	664 «
s az őszi búza után	622 «

Hajdúmegyében mély rétegű televényes vályogtalajon több évi átlagban nyertek: őszi repce után 1612 kgr.-ot, zabos bükköny után 1530 kgr.-ot, korán érő tengeri után 1500 kgr.-ot, későn érő tengeri után 1603 kgr.-ot, míg egy rossz tél után egy másik esetben 810 kgr.-ot.

A búza meghálálja a gondos művelést, a jó talajt és a jó trágyázást. Így egy kitűnő talajú alföldi uradalomban őszi repce után 1931 kgr. búzát nyertek, a korán érő tengeri után 1821 kgr.-ot, kender után 1507 kgr.-ot, őszi búza után 1493 kgr.-ot, lóhere után félugar műveléssel 1627 kgr.-ot, trágyázott késői tengeri után 1005 kgr.-ot s trágyázott csalamádé után 1240 kgr.-ot.

Ezen adatok a többtermelés céljából rendkívül figyelemre méltók, mert kézen fekvően, bőven bizonyítják, hogy az általunk remélt többlet, az ország több vidékén a megfelelő gondozás és művelés mellett valóban elérhető.

Jattka Ferenc lóhere után szuperfoszfáttal 1396 kgr.-ot aratott s őszi repce után 1249 kgr.-ot.

De mert az ország termőterületének mintegy $\frac{3}{4}$ -edrésze a kisgazdák kezén van, akik messze elmaradnak a jó műveléstől, ezeknél csakis kényszerítő rendszabályokkal véli Kerpely a jobb művelést elérni. Ez bizony csak nehezen vezetne a kívánt eredményre. Kergetett agárral nem lehet nyulat fogatni.

A kis gazdasági vasuttal minden erőszakos, kényszerítő rendszabályok nélkül érhetjük el a kívánt eredményt, a megfelelő okos üzleti vezetés mellett, sőt a termésben egy bizonyos versenyt is létesíteni lehet, amikor, ha a nép példát lát s útmutatást, kitanítást nyer, állandósítjuk többtermelési ösztönét, kedvét és érdekét. Példa reá épen Hódmezővásárhely lótenyésztése és gazdasági egyesülete.

Az bizonyos, hogy az 1914. XII. t.-cikket a mezőrendőrségről módosítani kell, hogy a hármasszámú elavult gazdálkodás hátrányai mellőzhetőek legyenek. A többtermelés új iránya ezt nem tűri meg többé. A bab-

termeléssel is furcsán vagyunk. Nálunk keverten kerül a bab a forgalomba, így viszik ki Német-, Olasz- és Franciaországba, ott azonban kitisztítják és így szortirozva és kitisztítva adják el jó pénzért Amerikába, vagy nekünk. Ebből az a tanulság, hogy egy országos baltisztító telepre van szükség.

A növénynemesítés és vetőmag termelése egyik nem kevésbé fontos feladata és eszköze a többtermelésnek, mint maga a művelés. Ezt az ágát a többtermelésnek: *Grabner Emil* magyaróvári tanár vezeti. A cél az, ugyanazon területen, a lehető legtöbbet termelni. Ha ezt általánosítani képesek vagyunk, egy nagy nemzeti célt értünk el. Ezt azonban csakis szakszerű, gondos munkával lehet elérni.

Alacsony, 6—7 mázsás átlagtermésünket ezen az úton meg tudjuk kétszerezni, mert nem csupán 12—14 mázsás terméseket látunk, hanem 19 mázsán felülieket is. Ha tehát csak 10 mázsára emelhetjük átlagtermésünket a 6 millió kat. holdon, már ez 3—4 mázsával 18—24 millió mmázsa többetet jelent, amit 40 koronájával számítva 720—960 millió korona több búzaértéket eredményez. Minden métermázsa több búzatermés 40 koronával emeli ugyanazon kat. hold hozamértékét s 6 millió kat. holdnál ez 240 millióval szaporítja a nemzet bevételét. Ha 6 mázsával birunk kat. holdján a mainál többet termelni, ez 40 koronájával: 1440 millió koronával javítja meg Magyarország bevételét búzatermelésénél.

Amilyen tempóban birjuk a többtermelést az országban bevezetni, olyan hamar birjuk a gabonafélék és tengeri termelését, a jobb, a célravezetőbb, a gondosabb művelés, a jobb trágyázás és a nemesített fajták alkalmazása által, megfelelően felemelni. Igen fontos, hogy minden vidékre, a neki legjobban megfelelő gabonafajtát kísérlet útján kikeressük s azt kell széles körben meghonosítani. Ezt egy, e célt követő intézmény és szervezet útján kell országossá tenni. Követni kell széles körben Baross László, Székács Elemér s más növénynemesítők példáit.

Máris 150.000 kat. holdon van pl. a Székács-féle nemesített búza elterjedve s 3000 kat. holdon folyik a búzanesímítés s ebből már egy millió hold látható el nemesített búzavetőmaggal. Baross Lászlónál már 6400 mmázsa nemesített búzavetőmag termett. Egy új növény-nemesítő gárda hamarosan megteremthető, ha a nemesítés költségeire egy pénzalap s egy szervezet biztosítva van, amely egységesen irányíthatja az ország minden részén a gyakorlati nemesítők munkáját. De meg kell elégedni a polgári haszonnal.

Mivel pedig a haladás vágya ama alföldi városainkban nyilvánul meg legjobban, amelyek évek óta a kis gazdasági vasutak létesítésének eszméjével foglalkoznak, ahol tehát maga a nagyközönség s a nép is már megbarátkozott a többtermelés szükségével és előnyeivel, ott a gyakorlati megvalósítás a legjobb eredménnyel kecsegtet s a vasutak felállításának sorrendjében, rendszeresen minden túlterhelés nélkül bevezethető; ennek megvalósításának akadályai nincsen.

A kis gazdasági vasút bankközponti, üzleti igazgatóságának így módjában van e rendszerben minden újabb vasúti vonallal egy újabb vidéken, ugyanazon módon azonnal a nemesített vetőmagvakat bevezetni és maguk a termelők által széles körben elterjeszteni, amivel párhuzamosan a jobb művelési mód, a jobb művelési gépek és eszközök, a jobb trágyázás, a mélyebb szántás, a megfelelő növényápolás a könnyebb, az olcsóbb és mégis jobb kapálás s minden más gazdasági haladás és tudás, a gyakorlati úton, útmutatás és példadás útján nyer a nép széles rétegeiben bevezetést.

Ez tulajdonképpen a kultúra bevezetése olyan területekre, ahová más úton alig tehet eljutni, ha ezekre a megfelelő szervező tőke biztosítva van. A jobb állattíjta megghonosítása is párhuzamosan fog haladni a jobb műveléssel és ezzel a jobb takarmánytermelés is megindul. A közös vetőmag beszerzését már: szövetkezeti alapon

lehet megindítani, hogy minél több érdekelt gazda vegye ki részesedését ezen szövetkezeti munkában s a kiosztást is ők maguk végezzék, a központ oktató tanító ellenőrzése mellett; sőt a versenyeket is ők írják ki s azután, ha a műtrágya-féléket megismerték, a műtrágyák beszerzését és szétosztását is azon szövetkezet vezetheti, amely e célra pénzügyileg is szervezve van.

A kukoricatermelési s másféle versenyeket s díjazásokat is egy hasonlóan szervezett szövetkezet végezheti. A díjakat a központi igazgatóság adja s ilyen intézkedésekkel észrevétlenül nyerjük meg a tanulni vágyó, a nagyobb haszonra számító kisgazdák seregét.

Minden arra való embernek lehet valami szerepet e közös tevékenységben juttatni. Az egyéni ambíciót ez magasra fejleszti s így vezető erő lesz elég. Télen, a megfelelő oktató előadásokkal lehet az elkövetett hibákra reámutatni, ami újabb oktatásul szolgálhat. Így kell a többtermelést népszerűsítve organizálni.

Kioktató népies nyomtatványok terjesztésével mind szélesebb körben lehet az új irányt népszerűsíteni s azután a vándor, repülő szakfelügyelőkkel magát a művelést, az ápolást stb. ellenőriztetni, akik minden hibára azonnal figyelmeztetik a szövetkezet tagjait s a díjazásoknál is közreműködnek. A Svéd- és Németország magnemesítési módszereit kell nálunk is bevezetni s meghonosítani és akkor a magyar nemesített vetőmag a külföldön is keresetté lesz, mert pl. a német lágy búzák helyét a magyar acélos búzák a legjobb eredménnyel pótolhatják.

A pénzügyi alap mellett azonban gondoskodni kell mindazon kellékekről, sőt a kellékek összességéről, amelyek a sikeres többtermelés lényeges tényezői.

A trágyázás, amint már érintettük, szakembereink szerint is, mint Oyárlás József stb., az okszerű és gondos talajművelés és a vetőmag mellett elsőrendű kérdés a többtermelés elérésére. A trágyázás pedig régentől fogva elégtelen.

Módokat kell tehát keresni, hogy miképen lehet a jobb, a megfelelő trágyázást az egész országra, főleg pedig a kiscgazdákra eredményesen kiterjeszteni. A háború alatt sok állat vonatott el a mezőgazdaságtól, sokat levágtak, sok elhullott, a trágya hiánya tehát még inkább, cca 25—30%-al fokozódott. A trágyamennyiség emelése így országos nagy érdek lévén, rendeletileg szigorúan kell intézkedni, hogy minden majorban és állattartó udvarban, tanyán stb. megfelelő *rendszeres trágyatelep* létesíttessék.

A mai viszonyok között országos közérdek parancsolja, nemzeti és közgazdasági szempontból, hogy az évente a hiányos, a gondatlan kezelés miatt elkallódó, a semmibe vesző trágya milliót érő mennyisége és minősége évtizedek óta kizsarolt szántóföldjeink, rétjeink és kertjeink részére megmentessék.

Vidékenként egyszerű, olcsó kivitelű, de rendszeres típusú trágyatelepeket kell létesíteni, amit minden gazda, az *előírás szerint*, maga elkészíthet.

Az alföldön minden «karám» ilyen trágyatelepeken álljon, ahol a híg ürülék és trágyalé, a nedvesség a trágyagödörben fogatik fel, amiért annak lemélyített fenekét agyaggal kell kitölteni és lebunkózni. A trágyát a kiscgazdasági vasúttal könnyen széjjel lehet hordani.

Trágyamennyiségünk évtizedek óta nem elegendő a rendes trágyázásra. Négy év helyett 8—10 év alatt jut a föld trágyához. A trágyamennyiség megfelelő szaporítása nélkül, pedig az elérhető magasabb termések nem biztosíthatók.

E szempontból is a *fekáliákban* rejlő *növényi tápanyag legalább 100 millió koronát képvisel*. A pudrett kénsav hozzáadásával drágábbba kerül. A csatornázással a folyókba kerül minden hasznosítás nélkül a fekália és a vágóhídi trágya. A *tőzeggel való keverés* ideális eredményre vezet a tonnarendszerben.

Losoncz város kitűnő eredményt mutat fel e téren.

Herényi Gotthardt Sándor Szombathelyen mutatott erre követendő példát.

A komposztnak igen jó anyaga a városi utcai söpredék és szemét. Az aradhegyaljai szőlősgazdák előnyösen használják.

Békéscsabán az utca söpredékét és az árkokból kikerült földet a rétekre hordják. Foszforsav trágyázással hatása bámulatos.

A vasuti állomások árnyékszékén a tonnarendszerrel tőzeghintésre igen sok kitűnő fekália állana rendelkezésre. Ezt a rendszert csak életbe kell léptetni.

A vágóhídi *vér* szintén kitűnő komposzt trágyaanyag, ha egyébként nem lenne feldolgozva. Herényi Gotthardt Sándor a megalvadó vérlepenyt oltatlan mésszel és azután cserporral dolgozza fel. Szobonya Bertalan pedig mésszel kezeli, megszáritja, elaprózza, darálja. Otocska Béla a vértőzegtrágyát a komposzt fejedelmének tartotta. Az csak a hiba, hogy mindez igen kevés, ezért kell a mindeféle műtrágyákat felhasználni.

A *zöldtrágyázást* a gazdák nehezen veszik alkalmazásba, pedig 1 tonna = 10 mm-ás zöldtrágya, alászántva, egyenlő 10 mm. istállótrágyával, amit ki sem kell az udvarból a mezőre fuvarozni, s amivel 5 klg. nitrogént, 2 klg. foszforsavat s 5·7 klg. káliumot adunk a talajnak.

A zöldtrágyázás bevezetése olyan fontos, hogy ennek eredményeit minden községben be kell mutatni s a vidéki gazd. egyletek közreműködésével is népszerűsíteni s a magyaróvári fűzetek útján is terjeszteni, amit a kiscgazd. vasút kiadandó «Értesítője» útján is propagálni szükséges.

Amit azután sem a község, sem az egyes szövetkezet nem csinálhat meg, azt a kis gazdasági vasút központja léptetheti életbe, t. i. egy mesterséges nitrogén műtrágyagyár felállítását, lehetőleg vízi erővel vagy a földgázzal kapcsolatban. Míg a háború előtt 1·7 millió koronát adtunk ki a külföldnek, ma és ezután ennek tízszeresére van szükségünk. Itt is függetleníteni kell az országot a

külföld uzsorájától, ezért 1. a meszet vagy norvég salétromot, 2. a mésznitrogént, 3. az ammoniakot kell itthon elegendőt gyártani, de olesón, amit megint csak a bank és szövetkezeti alapon lehet elérni.

Mindezt a kis gazdasági vasút alkalmas helyen könnyen csinálhatja meg. De kormányintézkedés kell arra, hogy 1. minden gazdaság, major, tanya, az előírt trágyatelepet haladéktalanul készítse el. Ennek ellenőrzését szervezni kell a községi gazdasági bizottságok és szövetkezetek útján; 2. minden községben felállítandók, minden udvarban, a fekálszerkezetű tözeget hintó tonnás árnyékszékek. Vállalkozó hordja ki a központi telepre, ahol az tovább kezeletik földdel, gipsszel stb.

A trágya az a hatóerő, amely alföldünk kitűnő talaibaiban is a vad, vagy a savanyú humuszt szelíd, termő humusszá változtatja át. Régente az alföldön, minden bujasága mellett is több szalma termett, mint szem. A trágyázást is okszerűen kell tudni alkalmazni.

A gépekkel való művelés lényeges tényezője a többtermelésnek. Sporzon Pál szerint is, egy évtizeden át nem lesz elegendő kézi- és igaerő a háborús veszteségek miatt.

A többtermelést megcsinálni, mégis a nemzet életfeltétele, másként a magyarság nem használhatja ki ama természetadta előnyöket, amivel a népek jövő szükségleteit mezőgazdasága révén kielégítheti. Amíg az új világrend ki nem jegecesedik és az új világtermelési rend nyugvó pontra nem jut, főleg Európára nézve Magyarország többtermelési készsége és képessége egyike a legfontosabb tényezőknek.

Az intenzív termelésnek a feltétele: a legjobb, a leg-tökéletesebb talajművelés.

Sohase vessünk rögbet! Ez egyik sarktétele a többtermelésnek, mint ahogy egyetlen kertész sem vet rögbet, hanem csakis gondosan megművelt felaprított, omlós földbe.

Gyenge igaerővel csak elégtelenül és sekélyen lehet szántani, mint amilyen rendszerint a parasztok szántása.

Klimatikus viszonyaink között pedig, főleg a többtermelés elérésére, a legfőbb kíváncsi a 25—30 cméteres, vagyis a 9 $\frac{1}{2}$ —11 $\frac{1}{2}$ colos szántás. Ezt aránylag olcsón csakis a szántógépekkel lehet elérni.

Azonban mélyebben kell szántanunk, mert a termőföld felső rétege nagyon is ki van használva, ki van zsarolva és a trágyázás elégtelen.

Egy jól kezelt szántógép 10 pár igaerőt, vagyis 20 db jármos ökröt helyettesít és 8—10 bérest tesz feleslegessé, akiket más munkáknál lehet jobban és eredményesebben felhasználni.

A jármos ökrök helyett a hús- és tejtermelő haszonállatokot kell beállítani s ha elegendő takarmányról gondoskodunk, akkor lesz hús, tej, vaj, túró, sajt és — több s jobb trágya.

Aranyszabály, hogy az eke után járjon mindig a borona — kivéve a téli mély szántást — s a gép után is, sőt a metszőkések forgókorong járjon a csorosozlya helyett az ekevas előtt, akkor a hant jobban szétmállik s szétporlik, az eke pedig könnyebben jár.

E tekintetben ideális munkát végez a Kőszeghy-féle kapálva porhanyító gép. Ez kitűnő kerti munkát csinál; csak nagyobb sebességgel járjon, hogy valami rögböt is hagyjon. De ezt sem gyártják itthon, ezt is külföldi gyár állítja elő.

Ennek a gyártására itthon kell egy gépgyár. Lehet azután a Bippart-, a Jurcsák-féle ekét, vagy a régi Vidacs-ekét a csorosozlyák helyett, metsző forgókorongokkal ellátni s akkor megfelelő eke fog országsszerte rendelkezésre állani.

A szántószövetkezetek, ha sorshúzás útján járattják a szántógépet, megoldják a kérdést.

A bérszántás egy egy körzetben, pl. 9—10 colos mélyített szántásra igen előnyös, de a tarlóhántást is lehet így széles körben országosan biztosítani.

A szántási ökonomia ilyen módon országosan volna

rendezhető, amikor a munka hamar megy, idejekorán készül el és egységes az eredmény.

A vetés a legjobb vetőgéppel történjék, a tárcsás vetőgéppel, ahol az agyagon, a keményebb földön gazdálkodnak.

A sarús vetőgépek a vetőmagot csak a föld tetejére szórják, míg a tárcsák után akasztott pár láncszem egészen betakarja a magot porhanyó földdel.

A széles sorokba való vetésre, a gépműveléssel kapcsolatban lehet és kell áttérni, mint Bojdisz Miklós plébános Karácsonyfalván Torontálban, s a sorközöket «Planéttal» vagy Láaszkapákkal stb. meg kell kapálni, lehetőleg tavasszal, mielőtt a hosszú tenyészidő alatt a búza talaja kiszárad, vagy kemény lesz s nedvességét elvesztette volna, amikor a búza csak vegetál, míg egy eső föl nem frissíti a talajt és a növényt. Ilyen módon 8—14 klg. vetőmag után 8—12 mmászt aratnak Karácsonyfalván a parasztok. Lókapájuk van, tehát azt a legjobban kihasználhatják, mert ez is egyik hathatós neme a többtermelésnek, s általa sok kézierő szabadul fel.

A műtrágyaszórásnál csakis légszáraz műtrágyát szabad a géppel kiszórni, ezért korán reggel, vagy harmattal nem szabad a szórást végezni, mert a műtrágya igen nagy nedv felszívóképességgel bír, amiért a reggeli harmatos levegőben is egyszerre összecsomósodik s a gépben el-mázolódik.

A növényápolásra nagyobb gondot kell az eddiginél fordítani!

A kapálógépeket jobban igénybe kell venni, mint idáig, mert míg egy ember jórosszul — 300—600 □ ölet kapál meg egy nap alatt, egy egysoros kapálógép egy emberrel és egy lóravetővel 1200—3000 négyszögölet kapál meg, míg egy háromsoros kapálógéppel 5—7 kat. holdat; vagyis 30—35 kapást helyettesít.

A lóka jóformán állandóan járhat a növényközön, így a talaj állandóan porhanyóan tartható s így a növény itt jobban, akadálytalanul fejlődhet.

A Planet, a Laasz-féle soroskapáló gépek igen beváltak. Hatvanban Koppély Gézánál és Diószegen készülnek, ahol általánosan használják.

A fogatos permetezők a vadrepce, a burgonyaragya, az ormányosbogár ellen igen jól beváltak. Ezen eszköz is erősen előmozdítja a többtermelést, csak alkalmazásba kell venni szélesebb mértékben.

Az aratást már sok parasztgazda is aratógéppel végzi, mert előnyeit belátták. A tarlón nem hull el a kalász, ami egymaga is 1—2 mm. szemmegtakarítás a kaszálással szemben; a kalászok pedig a kévékben egyenletesen fent fekszenek s így a cséplődobban jobban kiveretnek, mintha a kéve farában összeviszva vannak a kalászok elszórva.

Az önetetőket kell a cséplőgépen alkalmazni s a cséplés azonnal jobb és egyöntetűbb és tökéletesebb lesz.

A törekrosta mindig vízszintesen álljon, mert másként nem rostál jól s néha 200—400 kg. naponta azon veszteség, ami a törekbe megy, ami elveszett s pótolhatlan kár.

A keservesen előállított termést így minden műveletnél meg kell tartani s az elpocsékolástól megóvni.

A munkásmegtakarítás 16—24 munkással szemben 10—16 emberre is mehet, ha a cséplőgép után hosszú szalmasajtólót akasztanak, mely a szalmát bálókba préseli, a töreket pedig a törektűvő szállítja a kazalba.

A széna- és takarmányhaszálást a kaszáló gép célszerűbben és jobban végzi el, mint a gyenge kaszás, a rend hamarabb szárad, s Amerikában 30 hold kaszáló termését két ember két lóval a pajtába takaríthatja felhúzó készülékükkel.

A szénafelrakó készülék pedig gyorsan a szekérre rakja.

Az elraktározás legjobb eszköze az elevátor, ahol a cséplés után rendszeresen megrostálják és szortirozzák a gabonát, sőt meg is szárítják.

A silókat a helyi viszonyoknak megfelelőeknek kell megépíteni és a warrant leszámítolásáról a kp. bank útján gondoskodni.

A mesterséges hűtés és jégkészítésnek ma már akadály nincs, tehát mindenütt a köztárházak mellett kell erről gondoskodni.

Egy 4–6 lóerejű motort kell üzembe állítani s a hűtő berendezés vagy a jeget állítja elő, vagy a hűtőkamarát hűti le (—) 3–4 fokra, vagy mindkettőt teljesíti s ily módon a gazdasági terményeket, mint tej-, vaj-, hús-, szalonna-, gyümölcsfélék, zöldség stb. hosszabb ideig lehet eltartani, amíg értékesítésük megtörténhet. Amerikából Londonba szállítottak epret, ananászt, finom gyümölcsöt stb. *hűtött kocsikban.*

A mesterséges szárítás nem kevésbé fontos a mezőgazdasági üzemben. De az egyes gazda ezt sem tudja megcsinálni. Ezért kell a központi többtermelési bank és tőke, amely mindezeket finanszírozza.

A mesterséges gabonaszárítók naponta 2–300 q gabonát képesek jól megszáritani, ezért ezeknek is a *közraktárak mellett* kell állaniok.

A tengeriszárítás igen fontos kérdés, mert pl. 1913-ban 4 627.000 kat. holdon tengeri volt vetve, per 10 q = 46,270.000 mmázsa, 60% esik a kistermelőkre s így a 40% = 18,500.000 mm. à 30 K = 555,000.000 korona értékű tengeri kamatozatlanul hever, sőt értékből veszítve négy hónapi 6%-os kamatvesztést szenved, ami cca 11 millió koronára megy. A beszárítás tömegvesztése stb. 5%-ra mehet, így már 13–14 milliót veszít a gazdaközönység. Ezt mind meg lehet takarítani. Ez is egy fontos neme a többtermelésnek, de csak szövetkezve érhető el.

A zöldség, burgonya, répafej, stb. szárítása új különleges iparrá fejlődött az újabb időben, főleg Németországban. Ez is pénzkérdés.

A zöldség s burgonyaszárítás különösen nagy nemzetgazdasági jelentőséggel bír s nagy rugója főleg a zöldségnek a szántóföldön való kiterjedtebb termelésének s a gyorsan romló burgonyavesztés elkerülésére.

Hatalmas szárítógépekkel mindenféle zöld- és gyorsan

romlandó takarmány és élelmiszereket meg lehet menteni és jövedelmezővé tenni, vagy takarmánynak felhasználni a kétes eredményű besavanyítási eljárás helyett.

*A burgonyaliszt előállítás*a igen fontos élelmezési érdek. Németországban nagyban alkalmazzák, főleg ma.

A mezői vasútról a gazda teljesen megelégedezik, egyes embernek sokba is kerül, pedig a mezőkovácsházi kis gazd. vasút 22 éves eredménye fényesen igazolja, hogy ezzel a gazdák dupla bevételekhez jutottak és minden időben biztosítva vannak a többtermelés révén elért árúknak tömegeit a kereskedelembe és forgalomba hozva, értékesíteni és a konjunkturát a legjobban kihasználni.

Ma az országnak még egy rossz esztendő forgalmát sem tudja a MÁV. vasút lebonyolítani, annyira elégtelen hálózata. Az árú forgalmát hogy lehessen így emelni?

A többtermelést tulajdonképpen csak a gyors és biztos forgalom támogathatja. A nagy vasutak csak az átmeneti forgalmat eszközlik. Ez a nyers árút csak kiviszi, az idegen iparcikkeket behozza. A helyi érdeket tovább nem szolgálja. Szenteljünk ennek több figyelmet

A kisgazd. vasút feladata pedig ép ellenkezőleg: összegyűjteni a többtermelés eredményeit a központi közraktárakba, vagy a mezőgazdasági gyárakba és műhelyekbe, ahol azok iparcikké lesznek feldolgozva, ami sok embernek ad a téli hónapokban bő foglalkozást és keresetet, a nyersárú helyett pedig értékes kereskedelmi árút teremt. Ez, nagy nemzetgazdasági cél vagy pénzügyi érdek és biztos jövedelmező vállalkozás, olyan, amit a háborúban elnyűtt és hiányzó, elveszett igaerővel sehogys sem lehet elérni vagy megteremteni lehetetlen, rossz mértföldekre menő feneketlen alföldi mezői utakon.

A többtermelés kiindulási pontja azért kell, hogy még inkább, mint bármikor a kisgazdasági vasút legyen; amely nélkül pl. Hódmezővásárhely 133 000 kat. holdas, Szeged 71 000 holdas, Szabadka 89 000, Kecskemét 95.000, avagy Debreczen 124.000 kat. holdas terjedelmű határa

épen az őszi, téli és tavaszi hónapokban meg sem közelíthető, nemhogy nagytömegű terményei szállíthatók volnának, ami egész kereskedelmünket is megakasztja. A szállítások pedig rendszeren a járhatatlan utak idejére esnek, amikor a mezei munkákat a gazda bevégezte.

A mezőkovácsházi kiscs. vasút olcsón épült, s 22 éves használat után sínjei kifogástalan állapotban vannak ma is s még sokáig lesznek használhatók. A pályatestet időszakonként szemcsés homokkal beágyazzák s ezzel kitűnő állapotban marad, mert nem rontja a sok nagy súlyú lokomotív és szerkocsi stb. A gazdáknak kevésbe kerül, mert a 600/0-ban megállapított építési tőkének csak a kamatjait fizeti és mert a tőke sorsolás útján amortizálódik.

Az 1907. évi III. t. cikk lehetővé tette a mezei vasutat minden 8 méteren túli úttesten végigvezetni, a szomszédos telken pedig a kisajátítási jog révén meg nem akadályozhatólag vezetheti át az építető társaság.

Egy ló tehát, amely a sáros mezei úton egy mmásza haszonterhet képes csak nagy fáradsággal elhúzni, a kiscs. vasuton 50 mmászat könnyen húz el. A motorral egész vonatok, amint a képeken látjuk, 15 teherkocsit is továbbíttatnak.

Nagy gyári és ipartelepeink, főleg a nagy cukorgyárak, amint már említettem is, újabban már mind a mi kiscs. vasutainkat veszik igénybe s ilyeneket építtetnek maguknak. Ha ezek nyilvános jelleggel bírhatnának, sokat nyerne az ország közlekedésügye. Ezért kell általánossá tenni a kiscs. vasutakat országsszerte.

A növényi kártevők elleni védekezés szempontjából ajánlja a növénykórtani állomást, a vetőmagvizsgáló állomást a gazdák figyelmébe. Egészséges vetőmagot és eleget csak így lehet biztosítani.

Szervezkedni kell e téren a gazdáknak. Csávázó központokat kell megteremtteni. Az egyetemhez növénypatológiai tanszéket kell felállítani. A vidéken egy-egy növénykórtani állomás szerveztessék, mert: a talaj kimerülésével s egyoldalú búzatermelésünkkel, azután az abrak-

takarmányoknak leginkább Ausztriába és Németországba való évtizedes kivitele folytán a lényeges és legértékesebb foszforsavtartalmú tápanyagok annyira megfogytak termő talajainkban országsszerte, hogy egyrészt ezért nyerünk csak szegényletes kis termésátlagokat; másrészt az így elgyengült termőtalaj sok irányban gyenge, beteges terméseket képes csak teremni, így mindig több és elterjedettebbek a növényi betegségek, a gyomok. A talaj kimerült, vérszegény — s csak hasonló kisebb ellenállóképességű növényeket teremhet, amiért a termett növények, mint emberi és növényi táplálék szinte kisebb, szegényebb, elégtelenebb táptartalmat nyújt.

Igy véznában nő a gyermek, a férfi és asszony is kevésbé ellentállóvá lesz, amit a mai generáción szélteben láthatunk. Az állatok is csenevészebbek lesznek. Hol vannak a hajdani cimeres, szilaj, szívós magyar ökrök, amelyek a vasutak nemlétében, futólépésben vitték négyesben a hintót minden feneketlen sáros utakon és ereken keresztül órák hosszan át. Lóval ezt akkor megtenni nem lehetett. Mindez a mezőgazdasági gyengülő művelés és hibás kiviteli politikánk eredménye. Ha új utakon akar a nemzet haladni, a mult hibái felett nem szabad szemet hunynunk, hanem éles szakértő szemmel ott kell a bajt orvosolni, ahol az épen gyógyítható.

A szűk hadikoszt jóformán minden embernél nagyobb munkaenergia-vesztéséget idézett elő. Nem szükséges tehát hasonló alapon a mezőgazdasági növényvilág éltető erejének hasonló megcsökkenését filozófiai vagy élettani alapon tovább megindokolni. A termőtalajnak mindezekért, végre, amikor krónikus a termés elégtelensége, vissza kell adni azt, amit tőle és belőle évtizedeken át a természet növényekben el- és kivittünk, hogy termőereje helyreállván, újra képes legyen eredeti ősi szűz állapotához képest, a ma, az egész világ által annyira kívánt: többtermelést szolgáltatni. Csak egészséges testben lehet egészséges lélek. A termőföldnek is csak a bő táplálékú

talaj képes egészséges és bő terméseket nyújtani. Ámde evidens, hogy az egész világ termelése — területileg — évtizedek óta alig képes többtermelését fokozni. Magyarország azonban még erre képes, ha okszerűen lát hozzá és újra szervezi mezőgazdasági termelését, amiként azt a tudomány előírja. A lecke drága, sok pénzbe és munkába kerül, de ha a lét- vagy nem létről — és a nemzet jövő ezredévéért van szó, akkor ne legyen gát vagy akadály, hanem fogjunk hozzá okosan, szakszerűen, egyesült erővel a többtermelés gyakorlati megvalósításához. Ez az egyedüli menekvés az elenyésztés elől.

Minden beteges jelenséget ezért ma kettős éberséggel kell figyelni s az orvoslásával nem szabad semmit sem késni, mert az emberiséget tápláló termőföld ma egy rekovalens beteghez hasonlít, akit csak a legteljesebb táplálással és gondozással lehet ősi erejéhez juttatni.

Ez az orvoslási mód a gazdai tudomány legnagyobb feladata és vívmánya. Ezért nem lehet csupán egyetlen orvosló szerre vagy üres jelszavakra reábizni mindent, hanem mindazon szakszerű orvosló szereket és műveleteket biztosítani kell a mezőgazdaságnak, amelyekkel nagy nemzetmentő feladatának háborítatlanul és biztosan megfelelni képes.

A többtermelésnek tehát nagy háttere van. Érdemes, hogy eme természettani örökös anyagcsere-folyamattal épen azon nagy társadalmi réteg ismerkedhessen meg, amely a többtermelésre hivatva van. Egy megfelelő «többtermelési szaklap»-nak lenne feladata e téren az úttörés nehéz munkájával a jobb eredményeket biztosítani.

A vegytani tudománynak ama felderítő mély bűvarkodásokkal elért eredményeit, hogy az ember-, az állat- és növényvilág, egy egymást kielégítő, egymásra utalt állandó anyagcsere-forgalomra vannak a nagy természet által utalva, a politikusoknak és államférfiaknak nagyon is figyelniükre kell méltatni, másként az élelmi anyagtermelés világra szóló stagnációjából nincsen menekvés.

Nem csupán az emberi élelem elégtelen a folyton szaporodó népesség részére, hanem az állati takarmány is annyira elégtelen, hogy a hús, tej, vaj stb. termelése is mind nagyobb nehézségekbe ütközik, amiért maga a világ állatállománya, nagy meglepetésre, alig bír valami számbeli emelkedést elérni; pedig a tengeren túl még bőven volnának legelőterületek. Európában azonban pl. juhot már alig lehet tenyészteni, mert megfogyott a tartására kívánt legelőterület és a bő takarmánytermelés. Ezért sürgetik a haladni vágyó gazdák a takarmánytermelésre való mielőbbi visszatérést, vagy a mű- és zöldtrágyázás erőteljesebb felkarolását, mert csakis erőteljesen trágyázott, mélyen megművelt talajban vagyunk képesek az átlagos 5–7 mm. búza helyett 12–16 mm-ászt termelni, vagy takarmányban is nagyobb átlagterméseket elérni. A többtermelés is egy igazi «Hindenburg»-féle mélyen átgondolt stratégia, amelynek alapfeltételeit nem mellőzhetjük büntetlenül.

A nemzeti indolenciát a büntetés, mezőgazdasági hanyagságáért vagy közigazgatási mulasztásaiért ott éri nyomban, amikor pl. egy bogárinvázió, egy sáskajárás egy hernyó epidemia, a cukorrépa ormányos bogara, az egérkár vagy az arankapusztítás jelentkezik nagyobb arányokban. Mindegyike nagyobb bajt és kárt okoz egy jégverésnél — egy nagy tűzvésznel vagy egy árvíznel, mégis egyesektől eltekintve, országos a közöny és indolencia, ezen általános bajok erélyes orvoslása tekintetében

Jablonowszki József az országos rovarvartani állomás vezetője ezért sürgeti a rovarkárokra a legnagyobb figyelem fordítását, mert a kevésbé gondos talajművelés és növényápolás folytán a talajban és a növények egyes részein megbúvó eme kártékony állatok sokszor alig észrevehető kártevők, kényelmesen húzódnak meg rejtek helyeiken. A természet azonban az életért való küzdelmet azért rendezte be úgy, ahogy az ma fennáll, hogy az ember «arcának verejtékével szerezhesse meg mindennapi ke-

nyerét. Küzdelmes így a gazda, a termelő egész élete, s ha bármit is elnéz, vagy elhanyagol, vagy szakmáját nem érti teljesen, a kártékony állatok s a rovarvilág, a penészek, a csiragombáktól kezdve a koszos, a rágcsálók, a hernyók, a pillék, a cserebogarak, a molyok, pl. szőlőmoly, almamoly s mindenféle csúszó-mászó állatok, a vér-, paizs- és levéltetvek mind koncentráltan támadják meg vetéseit, növényeit és mindegyiket más és más kártékony állatvilág, sőt még a kész terményeket is megtámadják, mint a búzát vagy a borsót és lencsét a zsiszik, a moly stb. Amerikában még nagyobbak a kártételek, mert ritkább az emberiség.

Mentül jobban gyengül el a talaj termőereje, mint a beteg embert a betegségek, annál könnyebben támadják meg. Ha a talaj trágya- és termőerejét, amit évtizedek óta könnyelműen és tobzódva veszünk el, erélyesebben és gyorsan vissza nem pótoljuk országszerte, akkor a jövő reménye mindinkább elhalványul. Ha nem tudunk, vagy ma sem akarunk eleget tenni a természet parancsának, akkor a jövőbe vetett hit és az emberiség és a nemzet felvirágozása a messze homályba esik vissza.

Ezen kártékony ellenségek romboló munkájukat leginkább a sötétben végzik, külsejük s színük pedig alig különböztethető meg ama növény vagy fa színétől, ahol élnek, ezért igen nehéz ellenük a védekezés.

Ma pedig a világ és az emberiség nemcsak annyit kíván meg, mint idáig, hanem az éhség által hajtva: a «többtermelést» hangoztatják világszerte.

Nem szabad elfelejteni, hogy nem is olyan régen a sajtó egyik része épen a többtermelést perhorreszkálta és elutasító mozdulattal intette le a gazdákat, mert nézete és érdeke szerint, állítólag többet termeltek volna, mint amire ezen közvetítő kereskedővilágnak szüksége volt. Amikor a gabona-, főleg a búza-árakat annyira leszorították, hogy a nagy árhanyatlások folytán a tehetetlen gazdák nagy veszteségeket voltak kénytelenek szenvedni

s nem csupán Magyarországon, hanem az egész világon a mezőgazdasági termelők nagy adósságokkal voltak kénytelenek birtokaikat és jövedelmeiket megterhelni, amiért a többtermelés lehetősége, a befektetési tőke csökkenése arányában hanyatlott odáig, ahol ma állunk — hogy jóformán a világ összes népei kénytelenek élelmüket érezhetően szűkebbre fogni s annyival megelégedni, mint amennyi épen részükre jut.

Magyarország erőforrásait úgy kell kihasználni, hogy a múlt hibái orvosoltassanak s e mellett termőereje megadja mindazt, amit emberi ész, erő és szorgalom előteremthet.

Földünk hozadékát kell tehát a legmagasabb fokra emelni. Ez két tényezőtől függ. Először a növénytermelés intenzivitásától, másodsor a mezőgazdasági üzemi árnyok megjavításának lehetőségéről, ami viszont nagy pénzügyi probléma.

Az intenzív növénytermelés biztató példái állanak előttünk, amikor reámutattunk, hogy a magyarországi 7-16 mm. átlagos búzatermés mellett, amikor a legkisebb búzatermés 3-52 mm., s öt vármegyének volt az átlagtermése 5 mm-ásán alul, míg 12 vármegyében 6 mm-ásán alul volt az átlagos búzatermés, a 7 mm-ásán alul 16 vármegye termése állott s 29 vármegye tudott 7 mm. felül egész 10 mm-ásáig egy kat. holdon búzát termelni, mégis, amint már elől kitüntettem, több uradalom, nagybirtokos, közép- és kisbirtokos mutathat rá egy 14—16—19 m.-mázsás búzatermésre az utolsó nehéz években is.

A rozs, árpa és zabban szintén tekintélyesek az átlagtermésekben való eltérések, mégis az általános törekvések gazdáink intelligens részénél megvannak, minél többet termelni, amire a múlt termelési időszakokban reájuk szakadt adósságaik és veszteségeik is ösztönzik. A népet kell hasonló szellemre reávezetni és ebbe belenevelni.

A tengeritermésnél, bárha nem mutatkoznak olyan nagy szélsőségek, mint a gabonaneműeknél, mégis nagy

különbözet az, ha a mai terméseredmények megduplázhatók, míg a cukorrépánál, mint az újabb kor kulturnövényénél, a 167 mmázsá átlagterméssel szemben egy 60–70 és 80–100 mmázsás átlag mutatkozik némely vármegyénél.

Ezekben jelentkezik meg minden jobb igyekezet dacára is az intenzív művelés hiánya, vagy pedig az üzemi berendezkedés elégtelensége.

A többtermelés sikerességének egyik feltétele az, hogy országos átlagban legyünk képesek búzáink hozamát a 6–7 mmázsáról 10–12–16 mmázsára fokozni és a többi piaci vagy gyáripari növények terméshozamát is megfelelőleg emelni s termelésüket kiterjeszteni.

E célra mindinkább több, jobb és célravezetőbb munkaeszközöket kell munkába állítanunk. Ez azonban milliárdokba kerül. Honnan a milliárdokat előteremteni, amikor erre megfelelő szervezetünk nincs s maga a gazda, a főtermelő, el van adósodva. Hitelügyünk e szempontból rendezve nincs, de legfőképpen a gazdaközönség minden többtermelési követelések dacára, épen a termelő hiteltől el van zárva s nincs országos speciális intézményünk, amely a többtermelésre szükséges milliárdokat az egyes termelő hitelt érdemlő gazdáknak, vagy pláne az összeségnek rendelkezésére bocsájtaná az éhező emberiség közös javára... A szövetkezeti gépgyáraktól is még igen messze állunk, tehát a gépek beszerzése is hihetetlen nehézségekbe ütközik.

Az ugyanegy államot alkotó emberiség élete pedig csak úgy lehet összhangban, ha az egyik osztály érdekelt-sége támogatja a második és harmadik osztály érdekelt-ségét a közös célok szolgálatában.

Sajnos, Magyarországon ez nem volt elérhető, mert dacára annak, hogy a mezőgazdasági termelők $\frac{3}{4}$ részét képezik az országnak, mégis érdekeik nincsenek seholsem kellőleg megvédve, mert a bankok kereskedők és az ipar érdekei jobban vannak kielégítve s a gazdák eme agrár

országban, mostohán kegyelemkenyérre vannak utalva. Mégis sokan követelőleg lépnek föl ellene.

Pedig maga a termelés egymagában is egy bonyolult, nehéz, fáradságos feladat, ahol egy komplikált hatású vetésforgóval, a mesterséges és istállótrágya hiányával, a drága és legkülönbélebb művelési gazdasági gépek és eszközök légiójával, a vetőmag minőségével, a vetési időszak nehézségeivel, a vetések időközi ápolásával, a munkaerő elégtelenségével, megbizhatatlanságával és munkájának drágaságával és rosszaságával számolni kell, amíg a termés a zsákba kerül s ezután is több kalamitással kell még megküzdeni, ha az elemi csapások is jelentkeztek.

Az annyira kívánt többtermelés tehát valóban egy igen fárasztó, nehezen elérhető, nagy és odaadó, drága, költséges munka és egy teljes képzettségű szakember vezető munkája révén érhető csak el. És mégis milyen kevés elismerésben és állami támogatásban volt idáig része.

A népek élete azonban a nagytőkék összehalmozódása arányában mindenfelé nehezebb és nehezebb lesz és a nép elszegényedése mindinkább emelkedik — így az, az államnak mindig nagyobb és nagyobb közterhek kivetése útján kell a speciális hiányokat pótolni, ezért emelkednek az állami költségvetések hajmeresztő módon, amikor az ipar s kereskedelem támogatása direkte is nagy összegeket vesz igénybe, a bankprivilegiumok korlátlanok, a szegény nép pedig annál nagyobb segítségre szorul minden irányban. És a helyzet nem javul sehol. A szegénység az ingyen tejre, ingyen kenyérre szorul.

A pénzüzsora ellenében hiába volt évtizedek óta az olcsó s rendezett hitel követelése s ma a soha kellően nem támogatott gazdák ellen támad az egész világ, mert az elmúlt évtizedek hibás gazdasági és vámpolitikai kormányintézkedések be nem válva, a mai zavaros és elégtelen élelmiszer állapotába jutottak. Magát az öldöklő rendszert, azt meghagyták. Pusztítása már határtalan.

A baj pedig ott van, hogy amikor a gazdaságokban a különféle berendezésekben bármilyen nagy vagyont fekszik s gazdaságok tetemes terhekkel és adósságokkal vannak megterhelve, mégis mert magának az országnak egész gazdasága nincsen egyforma és a kellő és okszerűbb nemzetgazdasági, kereskedelmi és üzemi alapra fektetve, mert a kezdő és szegény gazda nem szerelheti fel gazdaságát mindazzal, amire a jobb és többtermelés érdekében szüksége van, az eredmények gazdaságunként igen eltérők.

Az országos termelési végeredmények is tehát ezekhez módosulnak.

Egy szóval, az annyira kívánt többtermelés nem elérhetetlen, de csak akkor vezethet a kívánt eredményre, ha annak biztosítására minden anyagi, szellemi és pénzügyi feltétel rendelkezésre áll.

«Magyarország szerepe és hivatása a világgazdaságban, hitele és záloglevelei» című művemben 1913-ban kimutattam, hogy csupán egy 900 korona értékű talajtőkénél, hogy csupán a németországi üzemi berendezések vonalára juthassunk, az épülettőkénél 270 kor., az élőleltárnál 135 kor., a holtleltárnál 67.5 kor., a forgótőkénél 112.5 kor., vagyis összesen 585 korona hiányzott, amikor Németország egész alap- és üzemtőkéje kat. holtbankint 1853 koronára ment, amivel szemben Magyarországon ez csak 1493 koronát tett. Ma, 6 év után is már a 2000 koronás földáraknál tartunk.

A különbség tehát az, hogy amíg pl. Magyaróváron a gazd. akadémián az élőleltár 14.79⁰/₀, az országos átlag 12.2⁰/₀ = 90 kor. s míg a holtleltár Magyaróváron 19.32⁰/₀, az országos átlag 3⁰/₀ = 29 kor. s a forgótőke Magyaróváron 22.16⁰/₀, az orsz. átlag 5.7⁰/₀ = 42 kor.

Ezen az alapon ezen üzemi berendezési hiány közel 10 milliárdra megy, a 2000 koronás földárnál *ca* 20 milliárdra! Ha tehát a gazdaközönség és Magyarország ezen 10 vagy 20 milliárd hiányt a rendes visszafizetés

útján helyreállítani nem tudja, vagy nem bírja, akkor elsőrendű fontosságú nemzeti érdek az, hogy az ország és a kormány igyekezzen ezt a közjó érdekében és az elérhető többtermelés céljaira az országnak mielőbb rendelkezésére állítani.

Miután mi, akik a többtermelés gyakorlati megvalósításának tervezetével a kis gazdasági vasúttal kapcsolatban foglalkozunk, nem is kívánjuk a 10 vagy 20 milliárd koronát magát, mert annak az egyes termelők közötti szétosztásra a termelési tényezők rettenetes különbözősége miatt alig volna megfelelően eszközölhető, de a hiányok tömeges pótlása azonnal nem is volna lehetséges, azon egyedül lehető módhoz folyamodtunk, hogy *egy másik kínálkozó, 22 évi gyakorlatban teljesen kipróbált és bevált rendszert vegyünk alkalmazásba, t. i. a kis gazdasági motoros vasútnak a többtermelés szolgálatába való állításával.*

A közgazdasági tudomány annyira fejlett már, hogy bizonyos, idáig nálunk elhanyagolt tényezőknek okszerű felhasználásával, minő épen a: szállítás kérdése, nálunk is bámulatos eredményeket lehet elérni és országos hiányokat pótolni, mint Amerikában, Dániában, Hollandiában, Belgiumban vagy akár Németországban, ahol épen a mi kiscgazd. vasúti rendszerünket tőlünk átvéve — már régebben valósították meg.

A tulajdonképeni cél az, hogy egy bizonyos jobb rendszerrel, kevesebb költséggel tehermentesítsük a többtermelésre utalt magyar mezőgazdaságot az egész Európára is felette kívánatos többtermelés biztosításánál. Végeredményében az országos nagy célnál ugyanazon, sőt jobb eredményre jutunk, ha egy bizonyos munkaenergiát ugyanazon cél tekintetéből a munkával túterhelt gazdák válláról levesszük és más tényezővel hajtjuk végre a reánehhezhető többtermelési munka egyik részét.

Ezt a kis gazd. vasúttal kitűnő eredménnyel 22 év óta és biztosan érjük el. Az üzem pedig összehasonlít-

hatatlanul olcsóbb. Eklatáns példája ennek, hogy a fenti 10–20 milliárddal szemben, csupán 100 milliót kérünk e célra a törvényhozástól alaptőkének, ami 90% megtakarítást jelent, mert egy másik 100 milliós heverő bankalap ugyanezen célra akadálytalanul használható fel. Vagyis eme 20%-ra menő résztőkével 80%-át takaríthatjuk meg a nemzeti kiadásoknak, hogy a valódi többtermelés állapotába juthasson Magyarország s eme többtermelés révén egész közgazdasági helyzete új és fényes alapra legyen fektethető.

Amikor minden további államhitel-operáció a külföldön lehetetlen és az adóprést Ausztria fölényes háborús nyereségei mellett, az agrár Magyarországon kell az utolsó csavarfokig a háborúokozta terhek érdekében és a kettős monarchia fenntartása érdekében — a finanszminiszternek megszorítani, a magyar nemzet vérkeringésének és adózó-képességeinek megmentésére, állampénzügyi és szociális szempontból a másik oldalon kell a termelő, a teherviselő nép segítségére lenni, hogy az annyira szükséges többtermelésre a népet és a nemzetet továbbra és a jövőre ösztönözve képessé is tegyünk és eme új nemzetgazdasági javak és új nemzeti vagyon előteremtésében tenntartsuk, buzdítsuk és megerősítsük, másként a többtermelés minden eszköze álmoként hull ki az aranyásó tömegek kezéből.

Az ujonnan behozott, csontig menő, egyenlőtlen adónemek, a polgári szolgáltató képességnek végső határához igen közel értek. Gondoskodni kell tehát: az egyenlő teherviselés mértéke mellett, főleg az adózó-képesség fenntartásáról, hogy önbizalma a nemzetnek meg ne inogjon, s hogy a nép és az ország tökéletesen ki ne merüljön, amikor a másik oldalon a milliók halmozódnak fel egyesek kezében vagy a pénzügyi körökben.

Ahol tehát milliárdokat kell a magyar földből kiperéslni, ott gondoskodni kell azon nagytömegű árúnemek előállításáról, egy egészen új adóalanyról, valamint a meg-

adóztatható új jövedelmek bő forrásairól, hogy a nemzet és a termelő s kereső rétegek veszedelmes elgyengülése nélkül, ezt a rettenetes adóprést katasztrófa nélkül kibírják. A nép termelő erejét ezért konzerválni kell.

Kerülni kell az egyoldalú monarhikus állam- és finansz-érdek előtérbetolását, nehogy egy termelési passzív rezisztencia bénítsa meg a többtermelés igyekezetét magát. Az angol képviselőházban lord Cavendish Bautenk inti a kormányt, hogy óvakodjon a plutokrácia számára a világpiacon kiszolgáltatni. Magyarországon messze állunk a többi államok tőkekiképzése mögött, de az bizonyos, hogy a föld és a nemzeti termelés még sokáig lesz az alapja az egész állami életnek.

Ne felejtjük tehát el, hogy ha Magyarországon termés nincs, nincs sem kereskedelem, sem kivitel, sem elég állami bevétel. Ha a gazdának nincs termése, a nemzeti vagyonképződés stagnál s akkor senkinek sincsen jövedelme s üzlete, sem az államnak a megfelelő jövedelme. Ha a gazdának van, mindenkinek van.

Egy 100 milliós többtermelési alap azonban egymagában nem biztosíthatja egy 10 vagy 20 milliárdos befektetés hasznait. Az államnak magának tehát a többi téren is segítségére kell sietni az ország többtermelésének biztosítására, mint a miképen mindenkor segítségére van a pénzügyi köröknek.

Különösen a közérdekű gyáripari termelés terén, az állami gépgyárakban kell legelső sorban a nélkülözhetetlen és jó ideig idegenből be sem szerezhető legjobb, kizárólag a többtermelést szolgáló gazdasági gépeket és eszközöket tömegesen előállítani, hogy legyen mit a megfogyatkozott képességű népnek a kezébe adni, amivel a hiányzó munkaerőket pótolni képes.

Ezeket azonban olcsó árban, minden nagyobb gyári és üzleti nyereségek nélkül kell a többtermelés szolgálatába állítani, ha a többtermelés állami szükségét átérezzük. A feladat a kormány és nemzet egész tetterejét kö-

veteli meg. Az államnak magának eme nemzeti nagy akciónál félrehúzódní nem szabad.

Csakis az államnak a termelő rétegekkel való közös és vállvetett, bizalmat gerjesztő közreműködésével a jövőben lehet az annyira kívánatos többtermelést az ország javára biztosítani. Itt gyökeredzik a jó birtokpolitika.

Ha a hit és bizalom meginog, a katasztrófa épen a világfeletti győzelmekor sujthatja a földhöz Magyarországot. Onnan többé nincsen feltámadás.

A 100 millióval csakis a kis gazdasági vasút létesítését célozzuk legjobb berendezésében. Az alföldi első gazdasági t. i. a kis gazdasági vasútnak 1916. üzleti évéről szóló igazgatósági jelentéséből, amit a közgyűlés jóváhagyott, az áruforgalomra nézve a következőket látjuk.

Az összes áruforgalom tett 104.326,3 tonnát, ami 1.043.263 mm. Ebből esett a cukorrépára 15.965 tonna, építési anyag, mint föld, homok, kő stb. 13.972 tonna, gabonaneműek 1976,4 tonna, másnemű piaci termékek 994 t., szén, 10.091, tüzi és épületfa 6695 t., lisztneűek 5661 t., vegyes árúk 5196 t., dohány 1694 t., széna, szalma 1710 t., téglá s cserép 1608 t., répaszlet 949 t., mész, cement, gipsz sat. 692 t., kender, len 619 t., sör 409 t., vas- és acélárúk 263 t., cukor s szörp 191 t., petróleum 127 t., trágyaneműek 188 t. sat.

A mezőhegyesi iparvasút teherárú forgalma 1.533.873 mm. tett.

A gazdasági kis vasutak fejlődőképességét pedig, minden ellentétes híresztelésekkel szemben az igazolja a legjobban, amikor e közgyűlési jelentésből azt látjuk, hogy ezen 1.043.263 mm-áza összes forgalommal szemben az 1915. évi összforgalom 705.844 mm-áza ment, vagyis az 1916. évi összforgalom 337.419 mm-áza árutömeggel szaporodott. Tiszta üzleti feleslege 142.941 K 69 fill., ami 24,48% tiszta jövedelemnek felel meg.

Ha tehát a M. Á. Vasutaknál egy 5-7%-os emelkedés mutatkozik, akkor a kis gazdasági vasutaknál, ugyanakkor

minden többtermelés országos akció megindítása nélkül elért eme 47-80% forgalmi emelkedés, a legcsattanósabb bizonyítéka annak, hogy ezen kiscgazdasági vasúti rendszer egymagában is minden feltételét egyesíti ama kelleknek, amivel egy jövedelmező vasúti üzem az országnak szolgálatára lehet.

Amilyen arányban emelkedik majdan a többtermelés ezen kis gazdasági vasúti hálózat kiterjesztése által, azon arányban jutnak a gazdák ama helyzetbe, hogy több és több ipari és piaci növényt termeljenek és szállítsanak s ennek alapján a többtermelés kifejlődéséhez mérten több és több mezőgazdasági feldolgozó gyáripár fog keletkezhetni, ott a termelés helyén, amelyeknek az iparaik fenntartásához mindig több és több idegen vidékről származó segéd anyagra leend szüksége, ami úgy a kiscgazdasági vasútnak, mint a M. Á. Vasútnak forgalmát és bevételeit állandóan emelni fogja. Ime itt van előttünk az egészséges kibontakozás és jobb jövedelmezőség útja.

Ne beszéljünk mi a magyar vasutak csődjéről, mert a vasút nem öncél, hanem csakis egy szállítási és közlekedési eszköze az országnak. Amíg a magyar ipar a magyar földön nem fejlődhet, mert Ausztria azt fejlődni nem engedi, addig persze vasutaink jövedelmezősége alatta marad a kelletenél. Dánia, Belgium, Hollandia, Anglia, Franciaország vagy éppen Amerika vasutai pedig a miénkkel ellenkezőleg virágzóvá tette országaik termelését, iparát és kereskedelmét.

Tehát közzgazdasági rendszerünk a hibás. Ezt fordítsuk jövedelmezőbbé. Ezt kell legelőször belátni.

A vasút által biztosított többtermelés nagy tömegeinek feldolgozására és jobb, jövedelmezőbb értékesítésére, konzerválására s így a nemzeti vagyón emelésére szükséges. Külön tőkékről az érdekelt társadalom és a finansvilág bevonásával gondoskodnunk kell, ha a további és megfelelő tőkeképzést és ipartermelését elérni és megoldani akarjuk. Tehát külön berendezésű speciális modern

gyári berendezések és felszerelések kellenek e célból, amelyeket a hadi gépgyárak átalakításával hamarosan üzembe lehet helyezni.

A hazai iparnak, nemzeti szempontból, a kormánnyal egyetértve kell ezekről gondoskodni. Ide kell a kormány új ingerenciája. Ez az első lépés a hazai iparnak teljesen a nemzet érdekeinek szolgálatába való állítására, amit Ausztria türhetetlen magaviselete provokál.

Azt persze alig tudjuk sokan, hogy elégtelen terméseinknek nem épen legkisebb oka az, hogy: igazán jó ekéje a népnek nincsen, mióta a Vidats-éke helyét a Sack-éke foglalta el. A Sack-féle eke nehéz, 30%-al kíván erősebb, így több vonóerőt, mint más eke. Munkája sem a magyar kemény szikes talajnak való. Egy jobban dolgozó, jobban porhanyító ekéknek olcsón való előállítása és a többtermelés érdekében a nép számára való biztosítása szükséges.

A szemünk előtt folyó nagytőke koncentrációit tehát ezeken a mezőkön kell a nemzeti többtermelés szolgálatába állítani, hogy ők is tényezői legyenek a nemzeti megújulás nagy művének.

Ha tehát a hazai nagytőke beleilleszkedik a nemzeti élet önálló fejlődésének támogatásába, némi kis altruista szellemmel, saját jövőjét és biztonságát szilárdítja meg a mindennap erősödő ellenáramlatokkal szemben. Éber figyelemmel kísérik sokan nagybankjainknak a vidéki és hazai vállalkozásokat maguknak lekötni és biztosítani törekednek.

Nem kételkedünk, hogy új életet visznek bele ama vállalatokba. Nemzeti és országos szempontból csak az kívánatos, hogy ne a kiméletlen rideg üzleti önzés vezesse tevékenységüket, hanem a külföldi és idegen ipar agyonnyomó pozíciójának az enyhítési szándéka, amit csakis a nagyobb nyereségek csökkenésével, a kisebb haszon mellett is a nagyobb tömegű áruforgalommal biztosíthatnak úgy vállalatok részére, mint az ország javára és a többtermelés harmonikus előmozdítására is.

A gazdasági gépgyártás egyik hálás teréről kínálkozik e téren. De ugyanakkor nem szabad annak megtörténni, hogy gépgyáraink prima nyersvasat ne, vagy csak nehezen kapjanak.

Az eke- és gépgyártást vagy a művelési eszközök előállítását nagy részben idegen államok iparának engedték át. Most látjuk, mik ennek a súlyos következményei. Gazdáink pedig sóvárognak a jobb, a tökéletesebb gazdasági gépek után.

Uradalmaink és gazdáink így sorban átalakíttatják Sack-ekéjüket egy könnyebb járású ekévé. A jobb eke, a könnyebben járó eke a mezőgazdaságnak mindennapi falat kenyere. És igazán jó, prima magyar eke nem kapható. Szántógépeket a külföldről beszerezni ma nem lehet, pedig ezreire volna azonnal égetően szükségünk, hogy a jobb talajművelés azonnal megindulhasson a béke bekövetkezésével. A Kőszeghy-szántógépeket is német gépgyár csinálja. Úgyes berendezéssel ezeket is legcélszerűbben az állami és magán gépgyárakban lehetne előállítani a legjobb típusban, a megfelelő átalakításai.

A modern kapálógépeket és eszközöket is csak mutatóban ismeri a gazdaközönség, főleg az alföld tanyavilága, nem úgy, mint a kanadai, amerikai vagy ausztráliai gazdák, ahol három évesnél idősebb gépet és eszközt nem ismernek a gazdaságokban, mert ott a jobb és újabb, praktikusabb gépekről, a folytonos gépversenyek és gépkiallítások s kísérleti telepek útján állandóan gondoskodva van.

Másképp pl. Kanada termelése nem állana ama magas fokon, mint ahol ezt ma látjuk.

A pénzügyi körök egyik része mégis azon ürüggyel és a régi szellemben gondolja a többtermelés szükséges milliárdokkal szemben álló száz milliót visszatartani, vagy elvenni, hogy az időjárás ellen nem vagyunk kellően biztosítva, tehát: nem kis rizikó az államnak a milliókat a mezőgazdasági többtermelésre rendelkezésre bocsájtani.

Ez a szita nagyon átlátszó. A veséig láthatunk rajta. Akik persze nem gazdák, csak fináncok vagy bürokraták, nem tudják, hogy cukorgyáraink s uradalmaink épen a mélyebb talajművelés által függetleníthették magukat az időjárás viszontagságaitól. Csanádban, pl. az 1917. évi nagy szárazságban is megfelelő terméseket nyertek, ami eklatáns példája annak, hogy a mélyebb művelést alkalmazták gazdaságaikban, s a kis gazdasági vasút segítségére támaszkodva ezt állandósíthatták.

Akik ma bizonyos fölényes mozdulattal akarják ezen többtermelési akciót leinteni, egy pillanatra se felejtsek, hogy Magyarország egy nagy krízis elé van állítva. Nincsen a küzködő államnak emlője — a maga teremtette koldusainak millióit táplálni.

Vigyünk be állami pénzügyigazgatásunkba több mezőgazdasági és nemzetgazdasági produktív motivumokat és legyünk több tekintettel mezőgazdasági termelésünk és főleg az ország termelése iránt, hogy az soha többé ne legyen mostoha gyermeke az államnak, mert ez a regáció hordja a felbomlás csiréit magában.

Nagybankjaink ezen többtermelési elvnek hódolnak legújabbban s ezzel dokumentálják ezen elv főfontosságát, amikor óriási területeket vesznek hosszú bérletekbe és milliókat investálnak be a többtermelés céljaira. Es a német nagytőke is itt telepszik le nagybérletekben. Ezzel egyenesen szembeszökően cáfolják meg gyakorlatilag ama a negáció álláspontjára helyezkedő pénzügyi csoport állásfoglalásának téves és tarthatatlan próbálkozásait vagy érveit. Szelet ne vessünk, hogy vihart ne arassunk.

Ma az események gyorsan követik egymást. A népek és országok higanyoszlopa hirtelen száll fel s alá. Éles-szűk, fejlesszük meleg hazafias magyar szívvvel a magyar mezőgazdaság, a magyar nép többtermelését s vezessük olyan büszke hatalmas, viharedzett, biztos hajón a jövő ezredév kikötőjébe, amelyet semmiféle gát, akadály vagy

nehézség, belső vagy külső ellenség, avagy szövetséges, diadalmas dicsőséges útjában háborgatni vagy feltartóztatni nem képes. Másként saját szentelt földünkön nyílik meg a nemzet sírja. Minden oldalról újabb sötét felhők tornyosulnak ellenünk. Szervezkedjünk mindnyájan.

A többtermelés országmentő nagy hivatásának igazolására és ama fenti tévhit megcáfolására, mintha a mély művelés nem nyujtaná a legjobb és egyedüli védelmet szárazságra hajló klímánk vagy a rendetlen időjárás ellen, elsősorban a mezőhegyesi állami uradalom eredményeire hivatkozunk. 1883-ig az uradalom a megelőző 30 éves gazdálkodásában a 3·39 q átlagos búzatermelését 7·84 q-ra birta emelni, az árpát 3·94-ről 8·91-re, a zabát 3·42-ről 8·61-re, a tengeriét 5·89-ről 6·73—11·27-re. Ezek nagy eredmények.

A gőzekéket 1881-ben, 1885-ben és 1888-ban kezdték használni s azóta nemcsak hogy a termésük öt évi átlagban 11·26 q-ra emelkedtek a búzában, hanem a reá következő 25 évben, 1908-ig, átlagban 11·53 q termést adtak s egyetlen öt éves átlagban sem sem maradtak a 10·57 q alatt.

Az árpa termése 30 évi átlag szerint a 7·51 q-ról az ezt követő 25 éves átlagban 13·46 q-ra emelkedett. A zab 5·57 q-ról 10·96-ra. A tengeri 7·66-ról 19·54-re. Ime, itt van a kézzelfogható bizonyítéka annak, hogy a gondos mély talajművelés s a jó vetőmag alkalmazása által a mi száraz éghajlatunk alatt évtizedeken át mennyire meg lehet javítani, sőt majdnem megduplázni a terméseket és azokat állandósítani is tudjuk.

A hivatalos adatok pedig azt igazolják, hogy az 1917. évi száraz évben is 16·20 mmázsát meghaladó búzatermése volt Mezőhegyesnek, sőt a végleges eredményt egy 17 mmázsás rekordban várták.

A diószegi cukorgyár gazdaságának adatai hasonlóképen erősítik meg a mély művelés termésfokozó hatását, mert amíg 1870-től 1883-ig a búzatermés átlaga 5·76 q volt, az árpát 6·71, a rozsát 4·11, a zabát 4·78, a répát

91'69, addig 1898-tól 1913-ig, tehát 14 év átlaga felemelkedett a búzánál 10'28-ra, az árpánál 10'12-re, a rozsnál 6'41-re, a zabnál 6'87-re, a cukorrépánál 103'86-ra. Hogy itt az átlagok nem olyan magasak, mint Mezőhegyesen, részben onnan ered, hogy az uradalomnak mintegy $\frac{1}{3}$ -ad részét, 9500 kat. holdat vették át szukcesszive a bérletből a saját házi kezelésbe s amíg a 70-es években mintegy 7000 kat. holdon, 1912-ben 18.000 holdon folyt az intenzív gazdálkodás. Tehát mindezek dacára a búza termése ezen nagy átlagokban majdnem megduplázódott, míg a többieké erősen emelkedett, annyira, hogy a nagy befektetések bőven kifizették magukat és Mezőhegyes mellett Diószeg is világhirrel bír.

Bánkúton pedig a búza 9'28 q átlaga 1886–1895-ig, 1917-ben 13'40 q-ra emelkedett, a mélyített talajban a kétszeresé 10'44-ről 13'21-re, az árpáé 9'94-ről 13'03-ra, a rozsa 8'04-ről 10'20-ra, a zabé 9'06-ről 12'01-re, a szemes tengerié 13'08-ről 17'02-re, a cukorrépa 144-ről 175-re.

Grábner Emil mostani többtermelési, illetve nemesítési jelentéséből látjuk, hogy az 1917. évi száraz időben, a bánkúti lófogú tengeri után az ország különféle helyein 9 esetben 225 kgos nagyobb termést adott, mint a vele párhuzamosan termelt másik tengerifajta, míg 8 esetben 606 kgal adott nagyobb termést, mint a másféle tengeri.

De míg Bánkúton a szemes tengeri 17 mmázsa átlagot ért el, ugyanakkor az ország 18 kísérleti helyen ezen 17 mm. terméssel szemben 20–36 mmázsa csótermést nyertek.

Hogy pedig mezőgazdaságunk mennyire magáévá tette már is a többtermelés elvét, talán a legvilágosabban az bizonyítja, hogy amikor a bánkúti nemesített tengeriből 3000 q áll, mint vetőmag rendelkezésre, ugyanakkor a megrendelés máris 30.000 q-ra megy.

Itt és így fejlődik a többtermelés útján az ország

valutája. Ez javítja meg kereskedelmi mérlegünket. Ez szorítja ki a nagy behozatal szükségét, ami nagy állami közérdek, nagy finánc érdek, ezért tehát érdemes, sőt kötelességünk is áldozatokat hozni.

És ez a 100 millió: négy-öt napi háborús kiadás, de olyan, amely a háborús terheket enyhíteni fogja. Amikor pedig Ausztria és Bécs ellátására mindent Magyarországtól követel, próbálja meg valaki Ausztriától, eme közös monarchia és különösen Ausztria jobb ellátását célzó, többtermelés lehetővé tételére a 100 millió korona hozzájárulását kérni. Így fest a dualizmus, amikor kereskedelmileg és üzletileg fejlett s meghízott Ausztria szedi le minden magyar termelésnek a tejfelét.

Mások keveselni fogják a 100 milliót. De mi megbirkózunk vele más forrásokból.

Áldozat nélkül, sőt nagy áldozatok nélkül ezen hön óhajtott többtermelés el nem érhető. Ha pedig nem helyezkedünk az államilag biztosított többtermelés alapjára, akkor az óriási hadiköltségek kamatait és egyéb szükségleteinket, a magára hagyott nép sehogy sem tudja előteremteni. Az elérendő többtermeléssel ellenben, ezen kért 100 millió korona befektetéssel, gabona, liszt és élelmiszerekben való kivitelünk útjai, épen úgy a kellő vámvédelem esetén a nagyobb arányokban termelhető textilgyárak s más ipari gyárak nyersanyagait: kenderben, lenben s más fonátnövényekben, olajos magvakban, cukorban, sörben, malátában s más egyéb szükségleti cikkekben milliárdokra menő nagyobb mértékben állíthatjuk elő és magas áron leszünk képesek a közös vámerdekeltésben belől is elhelyezhetni és értékesíthetni, amivel hathatósan védhetjük valutánkat és fizetési mérlegünket.

Kiszámíthatatlan azon anyagi haszontöbblet, amit így Magyarország a konjunktúra okos és gyors kihasználásával a következő új időkben egész közgazdasági helyzetének megjavítására elérhet. A jólét és a megelégedettség meleg éltető sugarai hatolnak majd be mindenütt új

közgazdasági és nemzeti életünk egész vonalán az utolsó kunyhóig, mert saját erőinkre támaszkodhatunk.

Ez a rendszerváltozás tehát, ama mentsvár, amely új életre, fokozottabb gazdasági és ipari tevékenységre és egy szebb jövő elé viszi a nemzetet.

A másik szempont, amiért egy új központból óhajtjuk a többtermelés nagy kérdését a kis gazdasági vasutak révén megoldani, az, hogy ha a $\frac{3}{4}$ részben kis és parasztagazdákból álló termelőkre bízánk, úgy mint idáig, a többtermelés tervbe vett előmozdítását, soha azzal célhoz nem érünk, mert sem elegendő szakismereteik, sem vállalkozásuk, sem tőkéjük, sem önzetlenségük nem áll azon a fokon, hogy még egy hasonló pénzügyi segítség esetén is eredményeket érhetnének el. Ósdi felfogásuk pedig, magukra hagyva, meggátolna mindent.

Ha ellenben, úgy mint *Csanádban, Mezőkovácsháza s vidékén* a közép s a nagyobb birtokosokkal és a nagyobb uradalmakkal és szövetkezetekkel indítjuk meg az egyes vidékeken a többtermelési akciót, akkor a kisbirtokos, aki akár mint napszámos, szakmányos, részes, vagy mint arató és kapáló közreműködik a megindított többtermelési akcióban, önkénytelenül részese lesz ama belterjesebb gazdálkodási módnak és szellemnek, amely vidékén vagy községében megindult. Így egyenesen reá neveljük a népet az új rendszerű többtermelési üzemmódra. Ez a legnagyobb szerű, önönmagából fejlődő szövetkezeti akció. Ezt másként sehogy sem érhetjük el.

Ilyen módon tehát, ezen keretben olyan speciális célú szervezeteket kell életbeléptetni az új irányban, amelynek segítségével az egyesre háruló közérdekű tevékenység csakis a közösség révén nyerhet könnyebb és gyorsabb megoldást és olcsóbbá és könnyebbé is teszi magát a termelést.

A legnehezebben életre kelő *termelő szövetkezetek* példái lebegnek szemünk előtt, amikor a sokak közös érdeke, mint erőteljes hajtómotor érvényesül a köz javára,

míg ha ugyanazon termelő csoport nem szövetkezik ugyanazon célra, az eredmény rendszerint az elszórtágban elmarad, mert nincsen meg ama hajtóerő, ami az erkölcsi kötelezettségből ered és a lelkes és okos vezetők részéről likvidálható.

Például csupán a kaszáló, arató, vető, cséplő, morzsoló, daráló gépek, malmok, a szalmaprések, az egyfajta, legjobb fajta ekék, sima boronák, tárcsás boronák, védekek, lókapák, tengeri ültetőgépek, burgonya-kiszedők, vagy egy-egy gabona-kőraktár, egy hűtőház, egy aszaló és szárító berendezés soha másként nem válhat országosan valóra, mintha egy-egy központban az új rendszer megalapítói és vezetői, közös érdekből, közös számlára, az üzem arányaihoz mérve, ilyen tágabb szövetkezeti alapon azokat beszerelve, üzembe nem állítják.

Ezen alapon kell azután a rovarkárok és az élősdiék ellen is védekezni, amit szintén a kis gazdasági vasúti központ gondoskodása révén válik az egész vidék és körzet többtermelésének javára és hasznára. Például ahol nagyobb arányban indul meg a cukorrépatermelés, ott a fogatos permetezők nélkülözhetetlenek a répabogár, a ragya stb. elleni védekezés szempontjából, amit azonban a kisgazda, vagy egyik-másik konzervatívabb középbirtokos is nem alkalmazna, ha a szomszédja példája által erre nem ösztönöztetnék. Lenni kell tehát ama központi hajtóerőnek, amely mizezekekről előrelátóan gondoskodik s a többtermelést szervezi. Ez a vasut gazdája.

Az üszöggárok ellen is hathatósabb a védekezés, ha a csávázásra minden kellék biztosított a központ részéről.

Amerikában, de egyéb kulturállamokban ezen közös védekezési módok mind szövetkezeti alapon nyernek legjobb megoldást. A román pocok és egér invázió óriási károkat okozott. Egyedül közigazgatási úton ezek ellen kellően védekezni nem lehet.

A védekezés azonban akkor lesz sikeresebb, ha a rovarvilág eme kártevőit nemcsak akkor pusztítjuk, ami-

kor már nagy tömegekben okoznak országos károkat, hanem ha minden egyes termelőt arra is kitanítunk, hogy ezeket a félelmetes és alattomos ellenségeket rejtekhelyeiken és szaporodásukban tegyük ártalmatlanokká.

Ezt sem képes a magára hagyott egyes termelő sikeresen végrehajtani, ha nincsen a háta mögött ama óvó vezető, serkentő, kis vasut vezetősége, amely őt a többtermelés hosszú útján mindenütt céljához vezeti.

Azonban a valódi eredmény csak ott várható, ahol a gyakorlati földműves kint a mezőn, vagy a kertben gyakorlatilag lesz ezen védekezés módjaiba egy-egy ilyen központi szakember által bevezetve. Az üres beszédre a kisember nem sokat hallgat.

Csakis egy központ képezhet ki ilyen gyakorlatilag oktató szakembereket és alkalmazhatja a többtermelés javára, akik mindennap és bármely órában ott teremhetnek a folyton mozgó kis gazdasági vasúttal, ahol a segítség a legégetőbb. Ezt is csak a gyors közlekedésű *kis gazd. vasúttal lehet elérni*, ahol egy nap tíz helyen is megjelenhet egy egyszerű telefonhívásra a szakértő vándortanár, vagy gazdasági felügyelő.

Ha mindezt megvalósítani sikerül, azon esetben a közigazgatás hiányzó szakismereteiből eredő ferde intézkedések a minimumra fognak redukálódni, mert a népsaját érdekében fog a szövetkezetekben belől önmagában is minden ellen védekezni, ami az ő többtermeléséből eredő többjövedelmét csorbítaná.

Csak egy példát. 1912/13-ban cukorrépával be volt vetve 186.000 hektár, amelyen 41 millió mmázsa répa termett. Ha tehát 180 mmázsa répa helyett a rovarkár miatt 120 vagy 140 mázsa is lehet, de lehet 100 is, ez nagy nemzetgazdasági kár, mert 11·2 millió mm. répa à 2 K = 22·4 millió koronát és 40.000 mmázsa hiány, 360.000 korona helyrehozhatatlan kárt jelent az országra és cukoriparunkra nézve. 7·4 millió q pedig szintén 14·88 millió korona kárt jelent.

Ilyen nagy károk egyenesen kihívják figyelmünket, hogy ezek ellen a modern tudomány minden fegyverével védekezzünk. Ez a többtermelés egyik neve.

Ha tehát ama fogatos permetezőket és szövetkezeti alapon a répatermelők tömegeinek is hozzáférhetővé tesszük, amint látjuk, máris több millió koronát menthetünk meg.

A többoldalú védekezések révén ilyen módon milliókat lehet okos szervezéssel és előrelátással megmenteni. Br. Kuffner Károlynak a répabogár, a gyomok és a többi rovarok elleni irtó védekezése nagy összegekbe kerültek, ámde eme nagy áldozatok nélkül nem emelhette volna mintagazdaságainak jövedelmét ama fokra, mint amivel a kultúra ritka magasságára emelkedett.

Mindezt egyes gazda nem teheti meg, mert nem rendelkezik ugyanazon többtermelési intelligenciával, sem az erre szükséges nagyobb pénzüsszeggel vagy áldozatkészséggel; de ha egy vidék gazdái azon kedvező helyzetbe hozatnak egy központ által, hogy hasonló módon védekezhetnek, ők is milliókat takaríthatnak meg.

Grábner Emil szerint: a *takarmánytermelés* a többtermelésnek egyik alapvető követelménye. Régi baj az, hogy Magyarországon, főleg a kis embernél, a parasztnál, az ősi nyers gazdálkodási rend honosodott meg minden konzervativizmusával. Egyes vidékeken leginkább a Dunántúl és a városok közelében azonban a takarmánytermelésnek nagyobb fontossága van, ahol egy hold 200 koronán felül hozott egy-egy kaszálásnál. E nélkül a tehenészetek és tejgazdaságok fenn nem tarthatók. Pedig 1914-ben 469 tejszövetkezetünk működött, mintegy 150.000 db tehénnel, amelyek után cca 100 millió liter tejet szállítottak be a szövetkezetekbe. Ebből Baranyára 12 s Pest-megyére 405 millió liter esett.

A szárazságra hajló klimatikus viszonyaink között azt sohasem lehet várni, hogy bő takarmány teremjen ott, ahol a sekély szántásban, alig trágyázott földben, a nagy-

tőmegű takarmány elegendő éltető növelő, tápanyagokat nem kap. Így fogták azután rá, hogy nálunk a takarmány nem terem jól.

Ilyen művelés mellett a búza sem terem jól, más-ként nem volna a vármegyei átlag 76 mm. s nem volna ezek között az átlagok között olyan rettenetes nagy különbség, hogy míg az egyik vármegye 10-17 mmázsa átlagtermést nyert, a másik 6 mm. és a harmadik 3-52-öt.

A rozsnál is ugyanígy áll a dolog, mert míg Brassóban 9-89 mm volt az alaptermelés. Esztergomban 3-71 mmázsa. Az árpában pl. Brassóban 14-21 mm. volt az átlagtermés, Csongrádban 5-76, Zemplénben 3-99. A zabban pl. Brassóban 14-09 mm., Hajdúban 5-67, Zemplénben 3-97. A cukorrépában Sopronban 167 mm., Hajdúban 109. És nevezetes, hogy 60 vármegyénk közül 26 vármegyében volt a cukorrépatermés kat. holdankint 110 mmázsan alul, ami egész 60 mmázsa is redukálódott.

Mesterséges takarmányt, mintegy 2,200.000 kat. holdon termeltünk 1914-ben, ami után — a csalamádét kivéve — 188-20 mmázsa csekély termést nyertünk átlagban a statisztika adatai szerint.

Grábner Emil ezenkívül eme ki nem elégitő termések okát abban is látja, hogy nem választják meg jól az egyes növényfajtákat. Ebben azonban népünk elmaradottsága, a hitvány vetőmag alkalmazása, másrészt a takarmánymagvaknál inkább kereskedelmünk a hibás, mert az árú silánysága onnan ered, hogy a meg nem felelő és kevert s nem csiraképes magvakat is forgalomba hozzák, a nép tehát, ha nincsen elegendő magtermelő szövetkeztünk, ott kénytelen olyan vetőmagot is vásárolni, amint nem kap. Ma is Oroszországból remélik a vetőmagvakat!

Egy magnemesítő nagy vetőmagtermelő szövetkezeti hálózat megteremtése ime egyik legnagyobb érdeke Magyarországnak.

Ezt sem létesítheti más olyan sikeresen, mint a kis gazdasági vasutak központi igazgatósága, amely a több-

termelés előmozdításának zászlója alatt indul újtárra vidékről-vidékre, amíg az országot be nem hálózta.

Jobb és elegendő takarmányt pedig csak úgy nyerhetünk, ha mélyebben szántott, trágyázott, erőteljes földbe, a legjobban termő tiszta magot vetjük. Ha több, jobb és nemesebb, tápdúsabb takarmányt nyerünk ugyanazon területről, a takarmány tetemesen olcsóbban áll rendelkezésünkre. Olcsóbb takarmánnyal olcsóbban tudunk tejet, húst, zsírt stb. termelni. Itt egy örökös körforgás érvényesül. Ha ehhez még a haszonállatokat is teljesítményük szerint kielejtezük, egyszerre meg van a lehetősége adva annak, hogy állattenyésztés, a jobb fajták alkalmazásával, nagyobb jövedelmeket biztosítson.

Újhelyi Imre eredményei a Mosonmegyei tenyészszövetkezetekkel a «Levél» községi tejelésre kitenyésztett haszonállataival bámulatos eredményekkel lepte meg az egész világot. Ezt a rendszert kell országossá tenni. De nincs, aki tegye, mert erre nagyban sok pénz kell és mindenütt Újhelyi nem fér a paraszthoz, a kis emberhez, mert nincsen erre való intézményünk. A kiskgazdasági vasút bevezetésével egyszerre hozzáférünk a kiskgazdák tömegeihez, a példát ott, az ő községében megadjuk s minden módon terjesztjük a többtermelés minden faktorának általános elterjedését.

Ha bő takarmány van s az abrakert és mütakarmányokat rövidlátóan nem visszük ki a látszólagos üzleti nyereség miatt a külföldre, amint ez évtizedeken át Németországba megtörtént, akkor lesz elegendő állat, lesz elegendő tej, vaj, zsír, hús és más ipari szükséglet, mint bőr, serte, bél stb. stb. Lesz ekkor elegendő jobb és több trágya is. S ha a takarmányt termő területeket jól megtrágyáztatja a gazda, utána jó és bő búza s más mindenféle gabona és másféle termés terem.

Nem boszorkányság a jobbmódú okszerű gazdálkodás, de egy országos rendszerbe kell foglalni.

Markolj keveset, de azt jól fogd meg, tartja a példa-

beszéd, ami ide a legjobban illik. Nagyban ezt megcsinálni, ahhoz országos szervezet kell.

Kell, hogy legyen valaki, aki ezt előírja, megmutatja s példát ad a kistermelőknek.

Erre valók a kis mintagazdaságok, a községi népgazdaságok, vagy ismétlőiskolai gazdaságok, a kellő és megfelelő központi egységes vezetés mellett.

De ne a tanfelügyelő urak tartsák ezeket a maguk pedagógiai kalapjuk alatt, hanem gazdasági szakértők ellenőrizzék ott a gazdasági tanítást s a vele kapcsolatos gyakorlati gazdálkodás rendszerét. Egyszerre jobb lesz az eredmény és országossá is lesz a haladás.

Ne vérezzünk el a kanapé-processzusok miatt a közoktatási és földművelésügyi miniszteriumok között.

A szarvasmarhaállomány Európában 1905-től 1914-ig, 13 államban 4,785.806 drbbal szaporodott, ellenben 8 államban 6,712.667 drbbal apadt meg a Római nemzetközi intézet adatai szerint.

Magyarország szarvasmarhaállománya e tíz év alatt 673.664 drbbal emelkedett. A csökkenés Ausztriában, Bosznia-Hercegovinában, Bulgáriában, Franciaországban, Luxemburgban és európai Oroszországtan állott be. Az 1000 lélekre eső szaporodás így 344, ellenben a fogyás 566 drb. Észak-Amerika állománya 5,653.184 drbbal apadt meg fejenként 1000 lélekre 220 drb. Indiáé azonban 47,930.170 drbbal emelkedett volna. A hindu a teheneket szentnek tartja, így nem öli le és húsát nem fogyasztják. Piacainkon a hindu marha húsa nem is igen fordul elő. Az egész világon 14 államban emelkedett, 19-ben csökkent. A juhnál Európában a szaporodás 9 997.929 drbra ment, ellenben a csökkenés 20,223.353 drbra.

A loállomány 14 államban 1000 lélekre 338 drbbal növekedett és 456 drbbal csökkent.

Az istállótrágyatermelés tehát nemhogy emelkedhetne, hanem, amint ezen adatokból láthatjuk, újból is csökkent, amit a háború még inkább megrontott.

Amilyen mértékben emelkedik Magyarország állatállománya, takarmánytermelésének nemcsak ugyanazon arányban kellene emelkednie, hanem olyan arányban, hogy a mult mulasztásait is pótolni tudnánk; mert minél több takarmány terem általában egy országban és valamely terület egységen, az állattartás és az állati termékek produkciója annál jövedelmezőbb. Csak olcsó takarmánnyal hasznos a produkció.

A háború nagy pusztítást okozott állatállományunkban. Állati terményeink árai még inkább emelkedni fognak, amiért egyrészt állatállományunkat minden rendelkezésre álló módon és eszközzel szaporítani kell, hogy annak nagyobb jövedelmezőségét kihasználhassuk, egyrészt hogy több trágyát nyerjünk s ezzel gazdasági termelésünk arányait az ipari növények és a piaci élelmiszerek termelésében megjavíthassuk, másrészt, hogy a nemesebb tenyészállatok alkalmazásával a nemesebb s jobb anyaggal bővebben rendelkezessünk, hogy a kelet felé a Balkán államokat tenyészállatokkal elláthassuk, de legfőbbképen, hogy itteni elégtelen apaállatlétszámunkat a szükséges magasságra emelhessek.

Mindezt csakis a többtakarmánytermeléssel és a jobb, a dúsabb takarmányozással érhetjük el.

Állatforgalmi adataink azt igazolják, hogy külkereskedelmi forgalmunkban az állatok és állati termékek után 792 millió korona volt a bevételünk 1913-ban, ellenben 262 millió koronát zsírért kellett kiadnunk.

Több takarmánnyal tehát ezen nagy nemzeti bevételt tetemesen meg lehetne szaporítani, a kiadást pedig csökkenteni. A legelőhiányon pedig egyedül a többtakarmánytermeléssel lehet és kell segíteni.

A prédikálással ezen kívánatos eredményeket sohasem fogjuk elérni. Falra borsót hányni, oktalanság; hanem ha közvetlen közelébe tudunk férközni, gyakorlati példákkal a falusi népnek, a kisgazdáknak, az eredmény el nem maradhat; főleg ha okuló példát mutatunk a ta-

karmánytermelés és az állattenyésztés és takarmányozás terén is.

Sohasem felejttem el ama gyönyörű és meglepő látványt, mit a Mezőhegyesi buja, egy méternél magasabb muhar takarmánytáblák megpillantásánál élveztem. Magyarország összes kisgazdáit oda kellett volna vinni, hogy saját szemükkel lássák, mit lehet okos, szorgalmas, okszerű műveléssel elérni.

A *lóhere és lucerna* termelésénél azonban két nagy eredendő bünt kell kiirtani. Dacára annak, hogy mezőrendőri törvényünk az *arankairtást* kötelezővé tette, mindenféle hatósági rendeletek dacára kint a vidéken sem a hatóság, sem a birtokosság legnagyobb részénél végrehajtva nincsen. Gyalázatosan arankás lucernák és lóherék láthatók így mindenfelé. A közigazgatás indolenciája és tehetetlensége nagy anyagi kárára van mezőgazdaságunknak. Ezt az indolenciát is a tervezett szövetkezetek útján kell és veljük kiküszöbölnünk, mert hiszen a kisgazdák lóhere- és lucernavetése 50–60%-át teszik az egész ország termelésének.

Az arankás lóhere- és lucernamag, ha kereskedelembe kerül, okvetlenül óriásilag szaporítja az aranka továbbtermelését.

A szövetkezet azt érheti el, hogy igazolványa nélkül senki sem fog tisztítatlan lóhere- és lucernamagvat eladhatni szigorú büntetés nélkül s maga a nép szabadul meg először az arankás lóhere és lucernától.

A kereskedelembe így azonnal kevesebb arankás lóhere- és lucernamag kerül. A kereskedők pedig szigorúbban ellenőrzendők a lóhere- és lucernamag származása és arankamentességére nézve.

Az amerikai arankamagvas lucerna forgalombahozatala sokkal szigorúbb ellenőrzésnek vetendő alá s minden behozatali határszéli állomáson kötelesek legyenek árúikat az arankatartalomra vizsgálatnak kitenni, ahol az árú — költségükre arankátlanító rostálásnak vetessék alá;

hiszen 8—10 millió kárt okoz az arankás lóhere- és lucernamag forgalomban hagyása. Ezt meg kell előzni.

Az 1895. évi XLVI. t.-cikk úgy szigorítottassék, hogy a törvényt követő harmadik évben, akinek földjén arankás lóhere vagy lucerna feltaláltatik, kat. holdonként 50 korona büntetésben részesítendő.

Nagy haszna leend ezen szigorított ellenőrző eljárásnak, mert azonnal több takarmányunk lenne, a takarmánytermelés emelkednék s a magyar lóhere- és lucernamag híre, arankamentessége folytán emelkedne s nagy kelendőségnek és keresletnek örvendene. Egy kis szigorral, ügybuzgósággal az arankamentesítés közös akciónak egyszerre nagy hasznát látná a nép és a gazdaközönség. A szövetkezeti gócpontokban, a kisgazdaságt vasút igazgatósága arankarostáló telepeket rendezne be, ahol minden gazda saját termését megtisztítani tartoznék az arankától s ha a tisztasági állapota megfelelő, erről bizonyítványt kap s árúját csak ezzel legyen szabad forgalomba hozni.

A külföldi arankás lóhere- és lucernamagvak elleni védekezésnek ez az egyetlen hatékonyan végrehajtható módja. Az apion- és gonioetena ellen is vállvetett közös védekezést kell végrehajtani — a szakértők útmutatásai szerint.

Ezen takarmányfélék termőképességének további emelése a kísérleti gazdaságok feladata lenne.

A zabos bükkönynek nagyobb hozama elérésére való foszforsavas trágyázását szintén a kísérleti állomás s a szövetkezetek útján lenne legcélszerűbb népszerűsíteni.

A szősös bükköny termelését is a szövetkezet útján lehet emelni.

Ha a takarmányfélések magvait itthon nagyobb arányban tudjuk magtermelő szövetkezeteink útján előteremteni, sok külföldre vándorló aranyat leszünk képesek itthon visszatartani és saját gazdaságaink bevételeit ezen tetemes összegekkel gyarapítani, miáltal gazdasági intelligenciánk egyszerre magasra emelkednék.

Ilyen nemesítő és magtermelő központ a kisgazdasági vasút útján az országban sűrűn lépne életbe, ami az ország közgazdasági emelkedésének sok karú emeltyűjévé lehet és függetlenítené a külföldtől.

Ha tehát ugyanezen tökeerős országos központ kezében van többféle műtrágyagyár is, vagy vele szoros kapcsolatban áll, a szükséges műtrágyával is rendelkezik a gazdaközönség s a szövetkezetek útján a nép is hozzá jut a neki legjobban megfelelő hamisítatlan műtrágyához.

Ilyen átgondolt rendszeres támogatással a többtermelés egyszerre fellendül s szép eredményekre vezethet.

Csak ilyen szervezett eljárással lehet a takarmánytermelés terén a gazdaközönség minden rétegére, de leginkább a legnehezebben hozzáférhető kisgazda közönségnél a többtermelés nagy horderejű megvalósítását elérni.

Ilyen módon lehet a takarmánytermesztés megjavításával, az évtizedes hibák kiküszöbölésével állattenyésztésünket is a megfelelő fokra emelni és könnyen a 100 millió koronás kiviteli értékesítés fokára emelni.

A kért 100 millió állami támogatás, a többtermelés céljaira, tehát már több oldalról és többszörösen térül vissza a termelők, a kereskedők, a nép, a gyáripár s egész közgazdaságunk javára.

Az 1917-ik év példája pedig kétszeresen ösztönözzön bennünket a jobb takarmánytermelés meghonosítására, hogy ne kelljen a takarmányhiány miatt a drágán beszerzett, vagy drágán felnevelt kedvenc tenyész- és haszonállatainkat potom áron a vágóhidakra vinni, vagy a külföldnek átengedni, amint az a múltban is megtörtént s a mi gyönyörű állataink az olaszok prédájává lett.

A mély szántás, a jobb trágyázás, a tiszta vetőmag tehát ama három fundamentális alaptétel, amivel nagy nemzeti céljainkat aránylag a legrövidebb idő alatt elérhetjük.

A szántóföldi takarmánynövény termelés emelését

a még a nép által kellően nem ismert, kiváló némely takarmányfélék megismertetésével és felkarolásával is elő kell mozdítani.

A homokos vidékek silány talajának megjavítására a biborhere, szösös bükköny, nyulszapuka, homoki borsó, baltacim, zöld rozs és homoki lucernát kell széles körökben megismertetni és terjeszteni.

A takarmánymagvak és a fűmagvak nemesítését szintén csak a gazdák termelő szövetkezetei valósíthatják meg, ahol egyúttal az értékesítés is üzletileg szervezendő.

A népies kiadványok a legjobb szolgálatokat tehetik a takarmánynövények jobb és többtermelése érdekében.

Kerpely Kálmán tapasztalataira nézve a kapálógépekről a következőket kell megvalósítani. Előre kell bocsátani, hogy amilyen kelléke a sikeres növénytermelésnek a kellően megmélyített, jó termőerőben fenntartott, a kellően és okszerűen megtrágyázott talaj, a jó és nemesített vetőmag, úgy a növény kellő ápolása, a másik fő követelmény. Tudjuk jól, hogy a kalászos növényeknek mintegy 10 hónapra terjedő hosszú tenyészideje van. Ezen hosszú idő alatt át kell élnie egy esős, sáros őszt, egy nedves, havas, fagyos telet, rendszerint egy vízes ktavaszodást és egy szárazságra hajló nyárelőt.

A termőtalaj tehát a legellentétebb időjárásnak és természeti viszonyoknak van változóan kitéve. Ha mostan elgondoljuk, hogy pl. tavasszal a felázott talajon egy erős széljárás vonul keresztül, vagy a talaj kiszikkadása hirtelen áll be, főleg a kötöttebb talaj felülete az eső és víznyomás folytán erősen megülededik, a hajcsövesség megromlik, a levegő cirkulációja a talajban megreked, a növényi baktériumok életfeltétele megromlik s maga a kultur növény természetes tenyészhelyén meg van bénítva rendes életfunkcióit követni. Az így megrekedt, megfeküdt termőtalajban tehát a művelti növények életfunkciói megakadnak, amikor a növény üdtségét elveszíti, hervad, fionnyad s végre, ha soká marad ezen bilincs-

szerű helyzetében, elsárgul, életműködése fogyatékos s végre a növény, vagy egyes része, el is hal.

Tavasszal rendszeren úgy megkeményedett az őszi vetés földje, mintha erősen lehengerezték volna s ezt a növény észrevehetően megsínyli. Némely föld pedig előszeretettel cserepesedik be. Ezen a bajon rendszerint a boronálással szokott a gondos, körülnéző gazda segíteni, amikor utána a vetés szembetűnőleg újabb életre kél, megzöldül, felfrissül s növésnek, bokrosodásnak indul.

Az első tavaszi napok után is következnek rendszeren váltózan kedvezőtlen időjárások; az eső nem rendszeres, vagy olyan erős zápor, hogy újra beveri és elzárja a talaj likacsosságát, azaz hajcsövességét bontja meg. Ekkor már rendszeren késő a boronálás. Hogy tehát a talajt új működésre képessé tegyünk, s hogy a növények felüdüljenek, ekkor kell: *a vetések sorközi kapálásához folyamodni*, hogy a termő talaj újból a miveleti növény által továbbfejlődéséhez megkívánt rugalmas, porhanyós állapotba kerüljön. Ez persze a termelési költséget erősen emeli. Ma pedig a horrend napszámok miatt alig kivihető.

Ezelőtt a kapálást leginkább kézi erővel, napszámokkal végeztettük. Jól és helyesen kapálni azonban kevés munkás tud, vagy akar, mert ez gondos munkát kíván.

A kézi munkaerő a háború folytán különben is erősen megfogyatkozott. Sok a csonka, a béna s rokkant katona.

A kapáló gépeknek fontossága és szerepe így még inkább előtérbe lép, annál is inkább, mert az igaerő teljesen elégtelen a talaj kellő megművelésére, ez sokszor felületes s ezért mindinkább több föld marad a tavaszi kapások részére, mert amire az őszi vagy tavaszi gabona nem jut, azt kapással szokta a nép bevetni, a jó reménység fejében.

Kerpely is abból indul ki, hogy a kézi munkaerő már 1910-ben is igen drága lett s ma elegendő rendelkezésre sem áll, amiért országszerte mindinkább a kapáló gépekre szorul a gazda.

A többtermelés tehát épenséggel nem oldható meg ezután a kapáló gépek nélkül.

Idáig is elkésve és rosszul és elégtelenszer lettek kapás növényeink a legtöbb helyen, főleg pedig kiscgazdáink által megkapálva, úgy hogy bekeményedett földön, a gaz, gyom és dudva verte fel a kapásokat, nem ritkán annyira, hogy a szegény növény sora alig látszott ki a gazból és dudvából. Így nem lehet a többtermelésben bizakodni. Meg kell teremteni a lehetőségét a jobb művelésnek. A cselédföldekre is több gond fordítandó.

A kapás növényeknél a főkéllék az, hogy amint kikeltek, azonnal a legjobb fejlődési viszonyok közé kerüljenek. Ezt pedig csakis a kellő időben, vagyis azonnal a kikéltése után való kapálásával biztosíthatja a gazda, ami által a tovább fejlődéséhez szükséges új gyökér fejlődésének lehetőségét megadja s a fejlődését biztosító termőréteget pedig újabb életműködéshez, levegőhöz, melegséghez s a talajnedvesség konzerválásához segíti.

Az okszerű és gondos talajművelés azt követeli, főleg ha a többtermelést tűztük ki célunkká, hogy a kapálást *annyiszor kell megismételni*, ahányszor a talaj teteje megkérgesedik, megkeményedik és gyomosodni kezd. Mindenki láthatja pl. a tengerinél, hogy egyetlen mohar-gyom is mennyire elszívja a tengerinövény életnedvét.

Ha pedig a vadrepce és mohar bőven van egy ilyen táblán, abban a tengeri többtermését ezek a gyomok ették meg.

A lókapák már az alföldön, különösen a sváboknál és a szerbeknél is jól el vannak terjedve, de kezelésük sok kívánni valót hagy, mert a legrosszabb, a legprimitívebb lókapákat használják, gondot a kapálásra magára egyébként sem igen fordítanak, tehát országos nagyérdék, főleg a többtermelés szempontjából, hogy a legjobb lókapalógépek terjedjenek el országszerte a kiscgazdák és a nép között. Kerpely Kálmán 1910-ben a következő eredményeket érte el a debreceni gazdasági akadémia gazdaságában.

Az első kapálás került:

1. Kézi kapálással, 5 női napszám à
1'60 K, kat. holdon 8— K
2. Kézi planet-kapálóval 1 napszamos
elvégzett 0'77 kat. holdat 2'06 «
(de ma 6—8 K az ilyen napszám!)
3. Planet lókapával 5 kat. hold, esik
egy holdra 2'48 «
4. A gyalog Weederrel, 1/2 lófogattal
7 1/2 kat. hold, egy holdra esik ... 0'77 «

A megtakarítás tehát meglepő s maga a munka jobb, mint a nép munkája.

A lókapá munkája a jó porhányítás mellett egyenletes és egyenletes mély, amely a sorközöket teljesen felporhányítja, míg a napszamos nagyol, amerikázik s nagy része kapálni nem is tud, így a föld egy része egyenesen kapátlanul marad.

Természetes, hogy a kapálógépet nem lehet a növény közti sorokban olyan szélesre kibocsájtani, hogy a növények tövéhez egészen közel járjon, mert a ló sem járván egyenesen, sok tövet kivágnának a szélső kapaszárok vagy a gyökereket sértenék meg. Tehát a lókapá után a növények töveit kézi kapával kell megkapálni, de ennél azután ott kell lenni a kapás háta mögött.

A villanyos árammal vont lókapák egyenletesebben járnak s így jobb eredményt mutatnak fel.

Hogy a lókapát minél sikeresebben tudják a gazdák kihasználni, a tengerinek: *négyzetben való vetését és kapálását vették újabban Amerika példája nyomán üzembe*, ami által a tengerisorok minden oldalról keresztül-kasul megkapálhatók, tehát a föld minden irányban meg lesz járva a lókapával, így a gyom irtása tökéletesebb lesz, a talaj egyenletesen és különféle időszakban meglazítottatik, vagyis a növény folytonos ápolásban részesül egész a terméshozásig. Ilyen módon azután fejlődése egyenletes

és folytonos, termése tehát megfelelőbb s jobb, mintha az egyszer s akkor is nagyolva megkapált tengeri, tenyész-idejének legnagyobb részében semmiféle további ápolásban vagy egy második s harmadik kapálásban tovább nem részesül. A felette megrosszabbodott munkás viszonyok között tehát csakis a kapálógépekkel lehet az eddigi kapásnövények termelését fenntartani. Ha pedig elegendő s jó kapáló gépek állanak rendelkezésre a gazdáknak, akkor még ki is lehet terjeszteni más mindenféle növényekre: a zöldségekre, a gyógynövényekre stb. a termelést, sőt még a többtermelés is ezen az alapon érhető el, mert amint láttuk, a jobb és megfelelő időszaki műveléssel jobb és nagyobb terméseket tudunk elérni. Ha pedig villamos erővel tudnánk kapálni, egyszerre felvirulna az egész ország. A földgáz itt fizetné ki magát legjobban.

Egészen bizonyos, hogy ha a gazdáknak általában, de különösen a kisgazdáknak elegendő megfelelő kapáló gép állott volna a multban rendelkezésre s a kapáló gépek használata már általánossá vált volna, a kapásnövényeknél nem mutatkozna olyan nagy eltérés a terméseredményekben, amint azt termés-statisztikánk mutatja, sőt nem is volna az átlag olyan csekély s nem fordulhatna elő, hogy míg az egyik helyen 15·52 mmázsa tengeri terem vagy 20 mmázsa, addig a másik helyen 5—6 mmázsa teremjen átlagban.

Hogy a kultúra mit jelent, talán a legjobban megvilágítja, ha azt mutatom be, hogy amíg Oroszországban, 1905—1914-ig átlagban mintegy 17 millió hektáron, átlag 10·8 q tengerit termeltek, addig Magyarországon 1·8 millió hektáron 16·1 mmázsa tengerit nyertek, ellenben Kanadában 3·5 millió hektáron 35·6 mmázst nyertek. Ez utóbbi termés kat. holdjára 21 mmázst tesz.

Mezőhegyesen 1894-től 1909-ig, tehát 15 éves termelés átlagos eredménye kat. holdankint 23·03 mmázsa.

Bánkúton, Baross László 1911-ben a bánkúti tengeriből nyert 70 cm. kötésnél kat. holdjáról 27·99 mmázsa

tengerit, a mi lemorzsolva 20·85 mmázsa szemet adott, az amerikai tengeri 35·80 mmázst adott, 24·42 mmázst lemorzsolva szemmel; a bányai tengeriből, de 92 cm. kötésben és Avery-vetőgéppel vetve, 34·32 mmázst, ami 22·40 mm. lemorzsolva szemet adott; *s végül az amerikai tengeri 92 cm. kötésben szintén Avéryval 43·27 mmázst adott, amely után 27·82 mmázsa lemorzsolva szem lett.*

Bekéscsabán, Ábray Lajosnál a Kozma tengeriből termelt 31·68 mmázsa; az amerikai Illinois Championból 34·60 mmázsa. Ezek az eredmények azt bizonyítják, hogy a mi 1915. évi országos 11·31 mmázsa átlagos tengeri termelésünk épen a háromszorosára, vagy a négyszeresére volna fokozható. 4·5 millió kat. holdon, ez egy magában is 30 mmázssal 135 millió mmázsa csöves tengerit adna, s ha 60%-os morzsalási eredményt számolunk és csak 20 koronájával a lemorzsolva szemet, 1·2 milliárddal fokozhatná Magyarország többtermelési akciója révén, csupán a tengerinél, a termelés értékét. Szédületes számok ezek és szédületes az eredmény, amit el lehet érni, ha a többtermelést komolyan vesszük, ha nemzeti 100 milliós áldozattól nem riadunk vissza és ha általánosítani tudjuk a többtermelést biztosító nemesítő és okszerű művelését és növény ápolását. Mi ezekhez képest az a száz — kétszáz millió.

Ezek az adatok világosan igazolják, hogy Magyarország csakugyan képes minden világkonjunktúra közepette is az eredményes többtermelésre. Nálunk a fejlődésnek soha nem hitt nagy tere van. Ez ügybuzgó, a növénynevelés terén remek eredményeket felmutató mintagazdáinknak soha el nem hervadó érdeme. Szobrot érdemelnek meg az országgyűlés palotája előtt.

A kapáló gépek közé kell számítani az Amerikából származó rugalmas fogú lógereblyeszzerű *Weedereket is*, amelyek különösen a talaj felületének porhányításánál főleg a kikelt növényeknél kitűnő szolgálatot tehetnek, gyors és olcsó munkájukkal, mert akkor segít, amikor a

segítségre sűrűn szükség van. De ez megint újabb befektetés.

A gyalog Weederek, melynek járó kerekei nincsenek s egy ló könnyen elbírja, igen jól beváltak, mert 370 cm. szélességükben csak egy irányban haladva 15 kat. holdat bedolgoznak, míg kettős irányban, az az keresztben is dolgozva 7·5—8 kat. holdat végeznek naponta.

A kapáló gépek szerkezete és anyaga annyira tökéletesült, hogy már a babnak, borsónak, hagymának, murek-répa, reppce és zöldségféléknek sorközi kapálására nagyobb mértékben használják, mert a kézi kapás hiányát kitűnően pótolja. A gyógynövények termelése ezen az úton felkarolható lenne, amivel egy régi nagy kérdés nyerhetne megoldást.

Ha még némi módosításon mennek keresztül ezek a gépek, a búzának kapálása is egyszerre divatba fog jönni, persze nem munkás napszámokkal, hanem ilyen, e célra rekonstruált újabb több soros kapáló gépekkel, amelyek szintén 15—20 kat. holdat kapálhatnak meg egy nap alatt egy lóval. Az új minta nálam van.

A tengeri művelésénél, ha a terméseket emelni akarjuk, a kapáló gépeknek jut a legnagyobb szerep.

De épen mert a tengeri a búza után a legáltalánosabb és mondjuk, Magyarországnak speciális élelmi és takarmánynövénye, a többtermelés minden egyes tényezőjére ennél a legnagyobb figyelmet kell fordítani.

A vetésnél pedig arra kell ügyelni, hogy a vetősaruk nyomában kis nyomóhengerek járjanak, hogy a mag fölött a talajt összenyomják, ami által a mag gyorsabban és egyenletesebben kél ki. Debreczenben az akadémia gazdaságában 32—34 mmázsa termést értek el s a bányai magasságra jutottak.

A kocka ültetésnél egy fészekben legokoszerűbb csupán egy szál tengerit hagyni meg. Ez azonban viszont azt követeli meg, hogy a talaj kellő beárnyékolása szempontjából a későbbben érő s magasra növő tengeriknél

a fészektávolságot négyzetben 75—80 centiméterre, a korábban érőknél pedig átlag 60 centiméterre tegyűk.

Ha ilyen kockába ültető fészekvető gép a községi termelő szövetkezetnek rendelkezésére áll, s ha a nép látja, hogy milyen előnyös és okos dolog és milyen könnyebbség a tengerit ezen rendszerben termelni, nem lesz annak útjában semmi, hogy ezen művelési rendszer a lókapákkal, a Planettal, Weederrel, Laas vagy az ezek közzé ékelendő negyedik rendszerű kerti kapáló és porhányító géppel általánossá ne váljon.

A többit a *termelési versenyek, a díjazások és másféle buzdítások útján lehet elérni* s ama tökély fokára juttatni, amit magyarországi apostolainknál jóleső elégtétellel és büszkeséggel láthatunk. Amerika példája igazán érdemes figyelmünkre, mert Amerikában 41,158,954 hektáron termelnek tengerit, míg búzát 19,301,727 hektáron 1905—1914. évek átlagában.

Amerika az egész világnak 60,6 millió hektárjából 41,1 millió hektáron termel tengerit, amelyen szintén ugyanezen 15 éves átlagban 6886 millió mmázsát nyert. Átlagtermése azonban 16,8 mmázsa per hektár, tehát felényi, mint Kanadáé, amelynek az átlag termése 35,6 mmázsát tett.

Csupán Magyarország, Amerika és Kanada átlagtermésének a különbözete azt igazolja, hogy a tengeri termelés emelésének lehetősége a magyarországi 16,1 mmázsával hektáronként tetemesen fokozható, amint arra már előbb épen hazai példákkal reá mutattam.

A *többtermelés gyakorlati megvalósítása tehát* azon feladat, amit minden erővel és minden tényező felhasználásával megoldani kell és minden késedelem nélkül... Számtalan értekezletnek, szaktanácskozványnak és országos kongresszusnak sok mindenféle ötlete és határozata látott régóta napvilágot s ezen évtizedekre menő sült galambvárásnak annyi lett az eredménye, hogy az 1916. évi országos többtermelési értekezlet újból a régi és az újabb

határozatok nyomatékos sürgetésének álláspontjára helyezkedett. Csak az önségély útjára nem léptek reá.

Szilassynak igaza van abban, hogy hiábavaló minden tanítás és tanács, ha ezeket a nagy-, a közép- és kiscgazdánál általánosan elterjeszteni képesek nem vagyunk. Ezen képtelenségnek okait azonban nem vizsgálják. Elégnek vélik, ha nagy- és középbirtokosaink vagy bérlőink néhány szorgalmas és ügybuzgó tagja országos szervezet nélkül mintául szolgáló gazdálkodást űz.

Az általános eredmény mindezen mintagazdák termeléseinek betudásával mégsem lett más, csak az, hogy 1915-ben a búzánál kat. holdanként 7,16 mmázsa az országos átlagtermés, a rozsnál 7,21 mmázsa, az árpánál 6,15 mmázsa, a zabnál 6,26 mmázsa, a tengerinél 10,67 mmázsa, a cukorrépánál 133,45 mmázsa s 1890-től számítva, a búzatermés nem hogy lényegesen emelkedett volna, hanem amíg 1881—1885-ben 8,2 mmázsa volt, 1890-ben 6,88 mmázsa volt kat. holdanként az országos átlag, 1914-ben 6,81 mmázsa átlag mutatkozott, ami tehát egy 24 éves gazdálkodás mellett: 7 klg. csökkenést mutat, és a 33 éves gazdálkodás mellett 1 mmázsa 30 klg. a csökkenés. Emelkedésről tehát sehogy sem beszélhetünk.

A népnek vándortanárokkal megkísérlett — mondjuk — divatos oktatásál pedig maga az országos többtermelési értekezlet sem tartotta eredményesnek, épen az átlagterméseknek alacsony volta miatt, amikor pedig a termőföldnek $\frac{3}{4}$ része a nép kezén van. Az országos értekezlet ezen ki nem elégtő termelés okát a kultúra alacsony fokában vélte feltalálhatni.

Kétségtelen, hogy közelebb kell férni a nép lelkéhez és jobb s gyakorlatibb módszerrel kell őt az ő gazdasági létefeltételére zsenge fiatalságától reá nevelni.

A különféle iskolai ferde pedagógiai mai rendszerekkel ezután sem lesz lehetséges a többtermelés gyakorlati megvalósítását elérni, mert itt is úgy leszünk, mint amikor Mária Terézia azt mondta az éhező népeknek, hogy:

«Habst kein Brot, so ißts Semmeln!» azaz, ha nincsen kenyerek, egyetek zsemlyét.

Pedig a baj ott volt, hogy a népnek sem kenyérre, sem zsemlyére lisztje, illetve gabonája és élelme nem volt.

Elméletileg kívánatos nagyon, hogy minden vármegyében és minden járásban tartsanak a vidéki gazdasági egyesületek *téli* gazdasági előadásokat, csak hogy pl. egy 50 községből álló járásban ki győzi télen annyi előadás tartását, hogy az elmaradt, haladni nem vágyó magára hagyott nép egy kis csoportjának, a gazdálkodás minden neméből egy kioktató tanítás jusson egy galoppban leadott, tehát fogyatékos elméletben. Hol van még azután széles körben a gyakorlati téren való kellő kioktatása a népnek, amikor például a modern s új gépekről még hiréből sincsen fogalmuk, tehát azokat sem bemutatni, sem kellően megmagyarázni nem lehet.

Másképpen és gyakorlatilag kell tehát ezen eminens feladatot kézbe venni, hogy csakugyan eredménye is legyen.

A *mezőkovácsházi kisgazdasági vasút* sem folyt be idáig közvetlenül a népnek a többtermelésre való kioktatására, azonban a közép- és nagybirtokosok általa abba a helyzetbe jutottak, hogy a jövedelmezőbb és jobb gazdasági rendszerükkel példát adtak a népnek, akik ugyanazon gazdaságokban mint állandó munkások dolgoztak évente át, úgy hogy végre a nép is magáévá tette azt a művelési módot, amit mint munkás jobban megcsinálni megtanult. Egyszóval a gyakorlati példa vezette ott rá a népet, hogy kövesse a közép- és nagybirtokosok gazdálkodási módját, ami még mindig nem a tulajdonképeni belterjes gazdálkodás. Ha tehát a kisgazdasági vasút igazgatósága egy e célt szolgáló ügybuzgó bankkal, mint központ vezeti a többtermelést, épen a vidék és saját forgalmának emelése céljából egy egész vidéket a még jobb, a valóban belterjes gazdálkodási rendszerre, a jobb megmunkálásra, a belterjesebb üzemi rendszerre

oktató módon pénzügyileg is támogatva, nagyobb beruházásokat téve és így gyakorlatilag vezeti rá, akkor szerencsés kézzel nyult bele az általános kultúra bűvös szelencéjébe s így közvetlenül teremtheti meg az okszerű többtermelést. A mezőkovácsházi kisgazdasági vasút árúforgalmi statisztikája és a gazdák többoldalú termelése gyakorlati fényes bizonyossága annak, hogy miképpen változott és emelkedett a vasút által kiszolgált vidék vasúti árúforgalma nagy tömegre és azután az árúk és termények változatosságára nézve, azaz gyáripari növények és anyagok, az élelmiszerek s piaci növények miképpen emelkedtek évről-évre mind nagyobb tömegekké és értékekké, amely arányban azután a vidék vagyonszáma is megfelelően emelkedett.

Ezen vagyonszáma emelkedésének szemléltetővé tételére céljából csupán arra kell rá mutatnom, hogy elől 900 koronában tüntettem ki átlagban a talajtőke egész értékét, vagyis egy kat. hold régibb alap értékét, ami 1910. után 900 koronás telektőkénél 1500 koronára emelkedett.

Az intenzívebb gazdálkodás magával hozza: a jobb és nagyobb jövedelmezőséget. Németországban, ami régi 900 koronás föld értékünkkel szemben 1853 koronás földérték állott, tehát többet kellett termelniök, amit vállvetve el is értek.

Termelése tehát ezen magasabb talajértéknek jobb jövedelmeztetése szempontjából is eredményesebb, intenzívebb volt, mint a magyar 900 koronás kisebb talajértéknél.

A 900 össztalajértéknél — azonban, magára a termőföldre, üzemtanival — csupán 612 korona esik.

Amint azonban 900 korona, maga a termőföld telek értéke, akkor az összes talajérték a beruházásokkal 1500 koronára emelkedik.

A jobb, az előhaladottabb vármegyékben, már a háború előtt is, meglehetősen egyenlően a 2000 koronára emelkedett a föld ára kat. holdankint.

Ezen üzem statisztikai és földforgalmi értékekkel szemben azonban *Csanádmegyében, Kovácsháza környékén*, ahol a kis gazdasági vasút 22 év óta szolgálja a gazdák többtermelési érdekeit, a termelés értéke bámulatosan megnövekedett. Igaz, hogy a háború a gazdasági terményeknek árait tetemesen felemelte, de távolról sem annyira, mint az ipari termékek árait. Ezen árak azonban a szabadforgalomban fejlődtek ki s minden árútömeg kevésnek bizonyult a felemelkedett óriási szükséglettel és kereslettel szemben.

A maximális árakat, sajnos, tetemesebben alacsonyabbra szabták meg s ezzel a jövedelem is csökkent.

Az egyes gazdasági főnövények termés értéke 1917-ben *Sármezey Antal birtokán, Mezőkovácsházán* a következő végeredményt adták kat. holdankint:

búza 16 mmázsa à 48 50 K	776— K
dohány 15·94 mmázsa à 60 K	956— «
cukorrépa 217·6 mmázsa à 6·5 K = 1413·60 K	1760·80 «
cukorrépaszelet 86 mm. à 40 fill. = 447·20 K	
mák 8·72 mmázsa à 600 K =	5230— «
cirok { szakáll 8·72 mmázsa à 650 K = 5680 K	6144— «
{ mag 14·54 mmázsa à 320 K = 464 K	
vöröshagyma 98·20 mmázsa à 100 K =	9820— «
dughagyma 43·52 mmázsa à 1000 K =	43.520— «

A tengeri, fokhagyma, borsó, bab, lencse, paprika, paradicsom, burgonya számadásai a tudósításkor a szemle idejében lezárva nem voltak, tehát jövedelmezőségükre nézve sem lehet a megfelelő adatokat most közölni. Ez a változatos növény termelés azonban már egy kertí gazdaság jellegét mutatja, amit ez a gazdaság itt az Alföld közepén soha, de soha el nem érhetne volna, ha a kis gazdasági vasút ott nem létesül. Sőt semmiféle szövetkezés sem tudta volna ezen változást, a kis gazdasági vasút nélkül megvalósítani.

Ha tehát egy kat. hold föld, egy olyan kritikus évben, mint épen az 1917. év volt, ilyen óriási terméseket adhat

s kat. holdankint a hozam, vagyis a termés értéke 776 koronától 9820 korona, sőt 43.520 koronáig emelkedhetik az egyes termesztett növények arányában, akkor ezen eredmények a legkézzelfoghatóbban igazolják, hogy a többtermelés útját és lehetőséget a kis gazdasági vasútnak vonalai nyitották meg és adják meg ugyanúgy minden vidék és minden országrész számára, amiképen annak áldásaiban Csanádmegye Mezőkovácsháza vidéke részesült.

Ha tehát egy eredetileg 600 vagy 900 kor. telek értékű termőföld, 776 koronától kezdve 9820 korona vagy pláne 43.520 korona értékű terményt tud a gazdának nyújtani, akkor az ilyen földnek, minden beruházással, nem lehet többé 1000 vagy 2000 korona a forgalmi vagy becslési alapára, hanem csak olyan magasabb ára és értéke lehet, amely a föld hozadékával arányban áll.

Ezen példában egy igen becses gyakorlati, az életből merített eleven adatunk van arra, hogy a valódi többtermelés minő hatással van és lehet az egyes birtokos intenzivebb gazdálkodási hajlamára nézve s azután egy egész vidékre s kiterjedtebb mértékben magára az országra.

A másik tanulságot pedig abból kell meríteni, hogy a gabonaneműek termelése, e viszonylatban, mindinkább kisebb jelentőséget nyer az összirtok jövedelmezőségére nézve, mert a takarmány és főleg a piaci és leginkább a gyáripari s fonál növények termelésének jövedelmezősége révén a termelő, mindinkább kedvezőbb és függetlenebb helyzetbe jut a kalászosokkal szemben; gazdasága sokoldaluvá válik, amikor a kalászosok termelési eredményeire azok hosszú tenésztideje alatt, hacsak azok sorközi kapálására reá nem tér, valóban a legkevesebb befolyással bír; míg ellenben a kapás stb. növények ápolását, a kitűnő nagy munka teljesítő lókapák alkalmazásával, mindenkor sikeresen végezheti el, tehát hozamukra ezen arányban bírja befolyását gyakorolni, ami által azután a termésérték aránya is kedvezőbb és kedvezőbb marad.

Ha tehát jelen esetünkben a gazda nem a búzáhozam

mezőkovácsházi 776 koronás átlagát éri el okszerűbb és intenzivebb gazdálkodása révén, hanem csupán 1000 vagy 1200 koronát, már ekkor is 40%-60%-al emelte jövedelmét; de ott van a mák, kender, a cirok, a hagyma, paprika stb. még tetemesebb jövedelmezősége, ami már egy 7000 koronás átlagos termésértéket ad s 900%-al haladhatja meg a búzatermelés értéket kat. holdankint.

Bármennyire is legyen magasabb ezen jövedelmezőbb növények termelésénél a művelés és ápolás költsége, mégis több tisztajövedelmet nyújt, mint a búza stb.

Gyakorlatilag az ilyen többtermelés: közgazdasági és nemzetgazdasági vonatkozásában, nagy jövedelmi szaporulatot jelent a gazdákra és az egész országra, vagy a pénzügyminiszterre.

Ha tehát csupán 3 millió kat. hold búzánál és 5 millió kat. hold kapásnövénynél emelhetjük az intenzivebb művelés által a terméseket, már ezzel is nagymértékben — milliókkal — válik a nemzet, különösen a városok hasznára a többtermelés gyakorlati megvalósítása.

A piaci növényeknek, a kerti és zöldségféléknek az intenzivebb termelése, a megadandó szakszerű vezetés mellett, még tetemesebb eredményeket adhat. Ormándy János érdekes előadásából tudjuk a Köztelken, hogy egyik uradalom, amely a gabona és a többi mezőgazdasági növények termelésénél háromszázezer korona vesztesége mutatkozott, a 400 hold zöldség és egyéb ipari növények termelésénél 700.000 koronát vett be.

Ha ezt az Alföldre és az alföld városaira vonatkoztatjuk, egyszerre előttünk áll az új gazdasági irány pénzügyi és szociális nagy hivatottsága.

S végül ama speciális növények termelése, minő például a fonal, az olajos-, a festő- és gyógynövények a hűvelyesek termelése, a szakszerűen szervezett gondos termeléssel, még mindezen értékeken fölül menő nagyobb termésértékeket eredményezhet, nagyobbat is mint a bolgár kertészeké.

Mindezt csupán a gyűléseken elhangzó jámbor felszólalásokkal, indítványokkal vagy akár határozatokkal, elérni nem lehet. Termelő szövetkezeteket sem tudott senki még a fővárosi piac közelében sem csinálni. A többtermeléshez pedig szervezeit, nagyobb befektetéseket igénylő társulás kívántatik meg.

És ha egy-két ilyen termelőszövetkezet létesülne is, még mindig nem oldotta meg az Alföld és tanyavilágának mozgósítását és üzleti elevenebb életét; piacokat nem teremtett, ami nélkül sem a többtermelés, sem az értékesítés biztonságát elérni nem lehet.

A nemzetnek, a kormánynak, egy generális elhatározásra kell tehát jutnia s fel kell ismernie ama ható- és teremtőerő hatalmát, ami egy olyan kipróbált közintézményben rejlik, amit a világ minden népe, Magyarországra vándorolt Mezőkovácsházára, hogy a kis gazdasági vasút bámulatos befolyását a többtermelésre nézve, ott a helyszínén láthassák és tanulmányozhassák.

A legkevesebb tehát, ha a magyar kormány a magyar gazdák és városaink, az egész világ által megbámult speciális magyar intézményüket országossá fejlesszék s erre a pénzügyi alapot megteremtsék.

Ha tehát maga a többtermelést szolgáló pénzügyi központ a kisgazdasági vasutak rendszerével országos útjára indulhat, a többtermelés megindulásával, a különféle áruknak befogadására és elhelyezésére a megfelelő árútarházakat felállítja, ott az árukat, kereskedelmi értékük emelése céljából osztályozza, tisztítja, vagy azok feldolgozásáról a megfelelő mezőgazdasági feldolgozó ipar útján gondoskodik is, ami a mezőgazdasági gyáripár továbbfejlesztésére és kiterjesztésére vezet, az árúk másik kényesebb nemére, hűtőházakat állít fel vagy a tömegárúkra szárító- s aszaló-, sőt feldolgozó telepeket állít fel, akkor a nyerstermények kiviteli országrontó rendszere káros hatása azon arányban szűnik meg, amilyen arányban a kisgazdasági vasutak a többtermelést előmozdító intézménye terjed.

A nyersanyag romlás meggátolásával, újabb milliókat mentünk meg az ország, a városok és a nép javára.

Amíg épen a kisgazdasági vasút révén pl. Szegeden 71.000 kat. holdon, Szabadkán 89.068 kat. holdon, Debreczenben 124.678 kat. holdon stb. közelebb nem férünk a tanyai néphez s az ő mozgási szabadságukat ilyen módon nem biztosítjuk, mindaddig a hazai ipar folyton a külföldi nyersanyagok behozatalára lesz rászorulva, másrészt és épen a vázolt módon elhanyagolt gazdálkodását a közvetlen és sűrű érintkezés és más mindenféle közintézmények s a szövethozatok által nem reformáljuk, addig szó sem lehet a többtermelésnek országos fejlesztéséről vagy épen a többtermelés lehetőségének az áldott termődús magyar Alföldön való bevezetéséről. A szervezkedésnek órája ütött. Megállani nem lehet, ha célunkról lezoríthatni nem akarunk. Ezért szükséges a jobb vámvédelem.

Alföldi városaink sorban foglalkoznak a felmerült drágaság enyhítésének és a jobb ellátás kérdésének megoldásával, Szeged, Hódmezővásárhely, Arad, Orosháza, Cegléd, Csongrád, Kecskemét, Debreczen, Zombor, Szabadka, Földvár, Pécs, Selmecz- és Bélabánya, máris mintegy 20 millió koronát irányoztak elő vasúttal létesítésére — míg Esztergom, Hajdúnánás, Brassó, Modor, Mezőtúr, Gyula, Nagybánya, Kőszeg, Kiskúnhalas, Hajdúböszörmény, Érsekújvár, Szászváros — a Lukács Ödön 1913-iki összeállítása szerint, mintegy 3,5 millió koronát irányoztak vasúttal építésére elő; vagyis, e két városi csoport máris 23,5 millióval akarná túrheterlen közzgazdasági, közlekedési és ellátási helyzetét megjavítani.

A r. tanácsú városok mintegy 300 millióra menő beruházásokat szándékoznak létesíteni, csupa városi közművek, kulturális célok, közigazgatási-, katonai-, munkás- és szegényházakra, templom, szálloda, iparvállalat segélyezésére — közegészségi, kereskedelmi, ipari és gazdasági célokra, amiből a vasúttal eső 3,5 millió összeg 12 0/0-ot tesz. Ha a helyi érdekeket szolgáló kis gazdasági

vasúttal megépítik és annak üzemi irányát a mi többtermelési rendszerünkben hajtják végre — egyszerre nincsen szükség — szegényházra, — annyi kórházra, annyi munkásházra, mert a közzgazdaság az egész vonalon megjavul, — a tetterő, a munkakedv megduzzad, a jólét emelkedik, — a város ellátása megjavul és sok — ma csakis adó útján létesíthető intézmény — társadalmi vagy részvénytársulati úton nyerhet életerős, eleven megoldást — s végre a városok is sorban megmenekedhetnek az új közzgazdasági élet megelevenedésével nyomasztó adósságaiktól.

Ámde ezen vasúttal célja és jellege csak részben a kis gazdasági vasúttal, amely a többtermelést és a felesleges termények feldolgozását, az élénkebb kereskedelmét és forgalmát a városoknak szolgálná. Itt kell első sorban annak a tudatára jutni, hogy alföldünk városainak — mai túrheterlen helyzetén — egyedül a kis gazdasági vasúttal képesek csak segíteni — az itt kifejezett példák eredményei szerint. Ezek vezetnek rá, hogy az Oroszországból s a hadi területekről visszakerülő kis vasúttal építési és felszerelési anyagokat — bűn és tájékozatlan oktalanság lenne — egy egységes és országos cél nélkül — elkötvetelni. Ezen rendelkezésre álló vasúttal anyagokkal az ország többtermelési nemzeti közügyét kell legelső sorban szolgálni. Rezerválni kell ezen építési anyagokat, hogy a meginduló országos akció arányában juthasson egységes elv és cél szerint legmegfelelőbb hivatására.

Ha azonban a kisgazdasági vasúttal létesítő többtermelési bankközpontja működésbe lépett, azonnal elérkezett az ideje annak, hogy a többtermelés nemzetmentő nagy kérdését a népies gazdasági sajtó, a gazdasági gyakorlati szaklap, a speciális termelési füzeteknek népies nyelven való megjelenése által és minden rendelkezésre álló módon mintagazdaságokkal, úgy képes plakátokkal stb. az iskolákban, az utcákon, állomásokon, gyűléseken, gazd. egyleteinkkel stb. a legerélyesebben terjesszük mindenfelé.

Akkor azután a sűrűbben felállított az egyes mintagazdaságokban rendszeresített kísérleti-, magnemesítő- és vetőmagtermelő-állomásoknak hatása el nem marad a tanulni vágyó népesség rétegeiben.

Ilyen irányú tevékenységnek azután hamarosan meg lesz ama eredménye, hogy az elért sikerek a helyi kiállításokon, oktató-, magyarázó- és serkentő módon tovább buzdításul bemutatassanak.

Ha mindezt elértük, az újabb ezredév útján haladhat Magyarország nagy hivatásának, hogy a multban túl-hajtott egyoldalú — csupán a kivített szem előtt tartó iparpolitika káros hatásait, a nemzetnek, a népek jobb és biztosabb ellátásában nem csupán itthon, vagy Ausztriában, hanem Európa mindama iparos államaiban, ahol a népek, városok és nemzetek maguk szükségletét előteremteni nem tudják, saját többtermelése révén biztosíthassa.

A magyar gazdasági kultúra, az ő például szolgáló itthon eddig alig méltányolt kigazdasági vasútja révén, így leend nem csupán Magyarországnak messze világító vezércsillagává, hanem Európa iparos államai és népeinek is áldásává. Amikor pedig a különféle feldolgozó iparok itthon létesítendőek lesznek, akkor igénybe kell venni nem csupán a báró Kufner Károly által felajánlott száz ezreket, hanem minden gazdát lelkesíteni kell, hogy ilyen módon egy a gazdák érdekeit szolgáló nemzeti mezőgazdasági iparhálózat tetőzze be a többtermelés viruló mezejét. Ez a városok hitelügyét is szanálni fogja.

Háborús ellenségeink közigazdasági és világkereskedelmi érdekeik további konok védelmére, amint azt ki is nyilatkoztatták, sőt Amerika a világ egyeduralmát termelési és milliárdos kapitalista főlényénél fogva, csak ezután akarja igazán érvényesíteni, minden világ szabadkereskedelmi elv hangoztatása mellett is monopóliumszerűen, sőt bojkott alkalmazásával is érvényesíteni akarják. Az ipari körök azonban változatlanul ma is a tengeren túlról való nyersanyag behozatalán lovagolnak, mert

nincsen tiszta képük arról, hogy hazai nyersanyagokkal a mezőgazdaság őket el tudja látni. Itt két ellentétes világ-felfogás áll egymással szemben. Az egyedül üdvözítő út pedig csakis abban lelhető fel, ha a nemzetek a lehetőségig maguk állítják elő ipari nyersanyagaikat. Ez arany igazság. Nemzeti alapra fektetett, szilárd iparosodás: megfelelő mezőgazdasági termelés nélkül lehetetlen, mert igen hamar megismétlődhetik a mostani eset a gazdasági harc folytatásával, hogy a nyersanyag hiányával, vagy elvonásával, amire Amerika és Anglia a tengeren túli nyersanyagok összevásárlásával messzelátóan máris előkészülnek, a gyárakat a becsukásra fogják kényszeríteni. Ez az ő versenyüket csak erősítheti. Megnyugtató, sőt buzdításul is szolgálhat, hogy az osztrák miniszterelnök 1917. szept. 25-én a Reichsratban programmjául vallotta, szintén a többtermelés emelését, különösen pedig, hogy az országot a tengerentúli termeléstől és versenytől függetlenítsék, hogy az ipar, a mezőgazdaság és a fogyasztás közötti ellentétek kiegyenlíthetők legyenek. Ez a kormányelnöki kijelentés a legteljesebb igazolása a mezőgazdasági többtermelés elodázhatatlan szükségének, amit viszont a legerélyesebb és a többtermelést szolgáló: megfelelő vámvédelemmel és vámemeléssel kell támogatni. Ez egyúttal: az önálló vámterület szükségének a legkézzelfoghatóbb igazolása.

Hogy csupán egyetlen mezőgazdasági gyár milyen hatással lehet vidéke többtermelésére, Sármezey Antal a következőket mondja: «A mezőhegyesi cukorgyár, mely a szomszédos határban 1889-ben lett felállítva s azonnal az uradalomban, egy circa 338 kilométer hosszúságú keskenyvágányú vasúttal ellátva, óriási lökést adott a gazdaságok fejlődésének.

Az egész vidék gazdálkodása gyökeres átalakuláson ment keresztül, mert csakis a gyárra támaszkodva, kezdehették meg az ipari növények termelését, amivel kapcsolatban indult meg a mélyebb és jobb talaj megművelése s a műtrágyák nagyobb mérvű alkalmazása, úgy hogy a

földek jövedelmezősége ilyenmódon 25–30%-al növekedett. A másik oldalon azonban a nagy tömegű termények elszállítása leküzdhetetlen akadályokba ütközött s nagy költségeket okozott.

Az utak rosszak lévén, a legközelebbi állomásig is nagyobb távolságokra kellett az igaerőnek nagy terheket vontatni s az állomáson sok időt elpocsékolni, amíg az igák a rakományt, mikor a sor reájuk kerülhetett, lemázsálhatták. Mások is és többen szállítottak, tehát, akinek szekerei előbb érkeztek, azok rakodtak le előbb. Mindez sok időpocséklásba került. Már ott voltak, hogy feladják a szépen megindult ipari növények termelését s így vetődött fel azon eszme, hogy a birtokosok maguk tizennégyen — létesítsék a kisgazdasági vasutat. Az A. E. G. V. 1894-ben 14 kilométer hosszú keskenyvágányú vasutat megépítette részvényiársasági alapon, amely azután 153 kilométer hosszú lett. Jövedelmeink így, az új vasút révén, 2–3-szorosan multa felül az azelőtti jövedelmeinket s a föld ára is hirtelenül felemelkedett. Az állatállomány nemcsak számbelileg, hanem főleg minőségileg javult meg, amit a gyári melléktermények biztosításával játszva értek el.

A földek egyszerre átalakultak, ámde az azelőtti sok szalmatermés helyett csak most kezdtek biztosabb szemtermést adni s így nyertek az azelőtti 5 80–6 20 mmázsás szem helyett 7–8 mmázsát, amikor nagyon meg voltak elégedve egy csekélyebb tisztajövedelemmel — míg ma, 1914-ig — ez már 726-ról 11630 K emelkedett.

A háború idejében meg pláne áldás volt a kisgazdasági vasút, másként a megcsökkent igaerő miatt absolute nem lehetett volna az intenzivebb termelés által felszaporodott nagytömegű terményeket elszállítani. Megakadt volna az egész gazdasági forgalom.

Ahol már úgyszólván a régebbi egyoldalú búza-termelő üzem egy kerti gazdasággá változott át, ott a termények akadálytalan elszállíthatása, a romlási károk elkerülése szempontjából is a legelső feltétel, mert ahol

nemcsak búzát, rozst, árpát, zabot vagy tengerit kell elszállítani, hanem cukorrépat, kényes piaci és kerti veteményeket, vagy nagytömegű anyagokat, mint pl. a hagyma, cirok, kender, burgonya, dohány, hüvelyesek, paprika, paradicsom, stb., stb. ott a kellő időben való elszállítás megakadása sok kárnak és kártérítésnek a kútforrása.

Miután pedig a vidék és a község lakossága dolgozza meg részint mint napszámos, részint mint részes ezen jobban jövedelmező terményeket, amikor állandóbb és több munkát kapott, maga is tényezőjévé lett ezen többtermelésnek, ami oda fejlődött, hogy ma már kat. holdankint 280–430 korona az átlagos jövedelem, amiből azonban a befektetett óriási forgó- és üzemtőke kamata s a kezelési költségek leszámításával érhetek el a már előbb említett 72–116 koronás tisztajövedelmet.

A kisgazdasági vasút olyan lényeges alkotó része lett ezen vidék intenzivebb gazdaságának, hogy enélkül nem is tudnánk gazdaságunkat folytatni vagy elképzelni.

És ezt egyetlen cukorgyár idézte elő. Ha pedig más gyárak vagy csak ipartelep is volnának itt e vidéken, mint pl. egy cirok feldolgozótelep, hogy ne menne ki Németországba a 120 centiméter hosszú remek cirokszakáll, vagy ha a Szárazérben egy kenderáztató s feldolgozó ipartelep nem maradt volna el, vagy más mezőgazdasági gyár, a termelés és jövedelmezőség ugyanazon arányban emelkedne az egész vidék, a vármegye és végül az egész ország előnyére, javára és függetlenségére, főleg a tengerentúli államok versenyével szemben.

Miltonnal elmondhatjuk: *«Ne vádold a földet, ha nem adja meg a várt termést, hanem vádold meg önmagadat.»*

A többtermelés azon mély gazdai tudomány, amely lehetővé teszi pl. Északamerikában, Indiana államban, egy angol holdnyi kizsárolt földön, ami 1126 □ öl, 100 bushel = 35.7 h. liter kukoricát termelni. Ez meghódította a világot.

A behozatal tett: a m. k. kormányjelentés 234. lapján.

	1909	1910	1911	1912	1913	1914
	m é t e r m á z s á k b a n					
Búzából ...	6,289.709	1,696.231	451,643	279,166	2,362.746	2,275.457
Tengeri ...	—	263.582	1,392.400	2,853.991	1,588.342	962.422
Lóhere és lucernamagban	—	11.700	21.683	28.470	28.765	46.490
Összesen	—	1,970.513	1,080.010	2,899.134	2,404.074	3,284.369
Friss hús...	—	19.107	120.251	135.080	68.919	73.889
Ételzsiradék	—	67.227	97.389	79.791	64.432	52.732
Cukor... ..	—	290.807	249.383	262.307	289.291	308.235
Mindössze	—	2,347.654	1,547.033	3,376.232	2,862.716	3,719.225

	1910	1911	1912	1913	1914
	Értéke 1000 koronákban				
Búzából	34.414	10.058	3.653	2.595	46.904
Tengeri	3.255	6.905	41.578	28.090	13.310
Lóhere és lucernamagban	1.831	3.602	5.153	4.527	8.688
Összesen	39.500	20.565	50.366	35.212	68.902
Friss hús	2.561	15.699	16.589	8.391	10.759
Ételzsiradék...	7.965	10.424	10.628	8.833	8.012
Cukor	13.602	11.902	14.083	12.295	12.295
Mindössze	63.628	58.590	91.066	64.731	99.968

A mezőhegyesi kisgazdasági vasút 1908-ban 46.481 kocsi rakomány árút szállított, ami 1,533,873 mmázs teher szállítmánnak felel meg. Ezt kicsinyelni nem lehet.

Végül külkereskedelmünk viszonylata s vele az ország-
nak, a külföld részére való igen súlyos adózásának lehető
csökkentése, állam finaciális szempontból épen ma,
amikor a negyedik évre átmenő háború sok milliárdos
terhei szakadnak a nemzet nyakába, elsőrendű feladattá
teszik, a többtermelés révén: a nagytömegű és sok-sok
milliót a külföldre kivivő behozatalok csökkentését.

Hogy ezen agrártermékek behozatala milyen tetemes,
alig van róla a nagyközönségnek fogalma, amíg annak
tétéleit külön figyelmünkre nem méltatják. Ezért iktatom
ide például az 1910—1914. évi néhány főgazdasági ter-
mény behozatalát, hogy ezekből okulást meríthessünk.

Meglepő egy olyan agrár államban, melyben a búza
és tengeri termelés a főcikk, épen a búzában és tengeri-
ben mutatkozó feltűnő nagy behozatal.

Búza termelésünk az összes művelési növényeknek
28·20/o-át tette 1914 ben, a rozs 9·80/o át, az árpa 9·50/o, a
zab 9·10/o, a tengeri 21·20/o, a burgonya 5·30/o, a cukorrépa
1·60/o. A behozatal tehát legfőbb termelési águnkat érinti.

A termés eredménye volt: 1000 mmázsában M. kir.
kormányjelentés 234. lap és az OMGE szerint:

	1910/11	1911/12	1912/13	1913/14	1914	1915	1916
	é v b e n						
Búza	48.146	47.596	47.172	41.191	28.642	38	28
Tengeri	46.657	34.907	44.883	46.248	43.769	36	22
Lóhere és lucernamag	83	105	99	96	81	—	—
Cukorrépa	28.729	29.404	47.958	47.758	40.143	—	—

Hogy milyen terményekben mutatkozik meg e be-
hozatal, a következő kimutatásból látható:

	Tömeg métermázsákban		Értéke koronákban	
	1913	1914	1913	1914
Gabona, hivelyes, liszt stb.	4,318,000	5,130,000	90,959,000	73,707,000
Eledelék	435,000	393,000	65,445,000	54,055,000
Gyümölcs és főzelék stb.	1,804,000	1,579,000	51,423,000	54,975,000
Cukor	400,000	375,000	14,093,000	14,208,000
Dohány	73,000	66,000	19,657,000	20,035,000
Vágó- és ígszállatok	17,000	17,000	6,916,000	6,340,000
Má állatok	30,000	19,000	6,234,000	3,427,000
Allati termékek	248,000	211,000	41,553,000	35,657,000
Zsiradékok	281,000	206,000	21,876,000	18,246,000
Zsiros olajok	96,000	67,000	7,708,000	5,904,000
Italok	1,166,000	996,000	34,291,000	28,256,000
Len, kender stb. árúk	524,000	391,000	66,512,000	59,723,000
Gyapjú- és gyapjúárúk	227,000	217,000	157,744,000	164,533,000
Kefelőd- és szitakötőárúk	6,000	4,000	1,424,000	1,208,000
Szalma- és háncsárúk	15,000	11,000	2,466,000	1,789,000
Bőr és bőrárúk	191,000	170,000	139,866,000	137,893,000
Gépek és készletek	952,000	577,000	113,735,000	69,510,000
Járművek	3,000	2,000	15,402,000	14,090,000
Gyertya, konyhaó, vegezszer	2,274,000	2,151,000	1,225,000	1,046,000
Összesen	13,020,000	12,582,000	857,929,000	774,622,000

A terméseredmények ilyen ingadozása, a termelés szervezetlenségének és a hiányos művelésnek egyik következménye, ami azután a behozatalok szükségét idézi elő. Ez a legnagyobb ellentéte a többtermelésnek.

Az 1910. évi 1·6 millió mmásza búza behozatala, azután az 1914. évi 2·3 millió mmásza búza behozatala, az ő 34·4 milliós és 46·9 milliós korona értékével egymagában is nagy nemzeti vesztesége és dekadenciája egy agrárállamnak. A tengeri behozatala pedig 1912-ben 2,684,381 mmászt tett, 1913-ban 2,248,856 mmászt és 1914-ben 962,422 mmászt, ami 41·6–28 és 13·3 millió koronát vitt ki.

A rendszertelen és hiányos termelésnek csupán némi pótlására 1910-től a búza, tengeri és a lóhere- és lucerna-mag behozatalára 20·5 millió koronától, 68·9 millió koronát kellett áldozni! Ahelyett, hogy bevételeink emelkednének ilyen progresszióban, kiadásaink emelkednek helyettük.

Ha pedig a friss hús és ételzsiradékok behozatalát is figyelmünkre méltatjuk, azt látjuk, hogy itt is erős az ingadozás s a kiadás 10·5 millió koronától 26·6 millió korona között mozog. Így lehetetlen a nemzet fogyasztását ellátni, vagy a gyarapodást biztosítani.

A cukorrépatermelés emelkedése 1914-ig tetemes, 1914-ben 7·6 millió mmászával apadt meg, a cukor behozatala ezért állandóan emelkedett, még pedig 2·3 millió mmászáról 3·7 millió mmászára, ami összesen a 63·6 millió korona kiadást 99·9 millióra emelte.

A nemzeti cél pedig az lenne, minél többet termelni, hogy a feleslegből minél nagyobb lehessen a kivitel, hogy a behozatalok megfelelőleg csökkenthetők s végre feleslegessé is tétessenek az agrárterményekben.

A kormányjelentésből azonban azt látjuk, hogy az agrár vonatkozású termények behozata 1913-ban összesen 13 millió mmászára, 1914-ben 12·5 millió mmászára rúgott, amelyek értéke 857,929,000 koronát tett 1913-ban és 1914-ben 774,622,000 koronát, amikor az 1913. évi összkivitel

tett Magyarországnak 1913-ban 1,904.776.000 koronát, 1914-ben pedig 1,757.871.000 koronát s ilyenmódon 1913-ban az ország összkivitelének 45°/o-ka az *agrártermények behozatalára esik, míg 1914-ben 44°/o*. Ez teljes ellentéte a felső vonalon Magyarország többtermelési törekvéseinek.

Amint ezen adatokból látjuk, az 1913. és 1914. évben: *átlag, csupán az itt érintett agrártermények behozatala meghaladta a 816.2 millió koronát.*

Egy olyan agrár államban, minő Magyarország, 816.2 millióra menő mezőgazdasági behozatalt el is képzelni alig lehet. Ez jellemzi egész közigazdasági politikánkat s ez mutatja, hogy az igazán: *beteg.*

Mezőgazdasági termelésünk még annyira lekicsinyeltetik, hogy ennek érdekei legutolsó sorban kerülnek szóba, ellenben a politikában az idegen, hamis és burkolt jelzők dominálnak — és csakis Ausztria és Bécs érdeke az, amit elsősorban honorálni kell, igazán minden viszonzás nélkül. Másként közel egy milliárdra menő gazdasági cikkek behozatalára soha sor nem kerülhetett volna. Hogy Ausztria ezt hogy érte el, az már mellékes, a fő az, hogy teljesen dominálja és alaposan ki is használja fölényét, amikor mint gyarmatát kezeli Magyarországot. És ma mégis Ausztria panaszkodik Magyarországra, hogy nem látja el eléggé!

A delegációban pedig kisül, hogy nem csak emberben és vérben áldozott Magyarország a kvótán sokkal de sokkal többet, hanem a másik oldalon, a hadsereg kvótaszerű ipari ellátásánál is 3—4 milliárddal rövidült meg, aminek előnyét és hasznát újra Ausztria élvezte, mint mindig.

A többtermelésnek eddigi elmaradása 1867-től fejleszteni való iparunknak elmaradottságát is befolyásolta, sőt Ausztria egyedül magának vindikálta a kettős államban az iparfejlesztés előjogát, Ausztria és Csehország ipara nagyszerűen is kifejlődött s a mezőgazdasági terményeknél tetemesen nagyobb arányú vámvédelem révén milliárdokkal gazdagodott. A magyar iparnak így kellett elcsenevészésednie. Hol ezekért a kárpótlás?

Az ipari behozatal emelkedése így állandóvá lett, amit az 1892—1896. évek és az 1910—1914. évek átlagainak egymás mellé állításából láthatunk meg legvilágosabban.

	1892—1896-ban	1910—1914-ben
A gyapjuszövetek behozatalának átlaga tett	84.17 millió K	127.4 millió K
A pamutszövetek behozatalának átlaga tett	119.50 " "	187.6 " "
A selyemszövetek behozatalának átlaga tett	33.24 " "	18.8 " "
A lenvászón és szövet behozatalának átlaga tett	21.71 " "	15.2 " "
A fonalak behozatalának átlaga tett	26.01 " "	39.8 " "
A női ruházatok behozatalának átlaga tett	21.84 " "	18.8 " "
A férfi ruházatok behozatalának átlaga tett	16.02 " "	30.3 " "
A fehérenemű behozatalának átlaga tett	11.16 " "	27.3 " "
A kötött árúk pamutból behozatalának átlaga tett	6.67 " "	25.8 " "
A zsákok behozatalának átlaga tett	5.28 " "	13.7 " "
A félselyemárúk behozatalának átlaga tett	6.01 " "	11.6 " "
A kötött árúk gyapjúból behozatalának átlaga tett	3.21 " "	6.8 " "
A jutaárúkból behozatalának átlaga tett	1.83 " "	8.7 " "
A kötött árúk selyemből behozatalának átlaga tett	1.36 " "	11.6 " "
A kalapok (férfi) behozatalának átlaga tett	7.63 " "	13.9 " "
A cipők és csizmák behozatalának átlaga tett	15.43 " "	38.9 " "
	381.07 millióval	egy 396.2 millió

Eme 16 textil és bőripari áruból tehát egy 38107 millióval egy 3962 millió korona átlagos behozatal állott elő, csupán egy 18 éves időszakban, ami ámbár csak egy 4%-os emelkedésnek felel meg, mégis 273 millió koronára ment átlagban ezen években.

A fenti 8162 millió koronával ez: 12123 millió! Ez nagy vérvesztése a nemzetnek, ami pedig indokát semmiben sem leli és semmivel sincsen Ausztria részéről viszonzva. Nem is akarják más úton helyreépíteni.

Itt azonban csupán 15 árúnemről birunk összehasonlító adatokat s más 24 árúcsoportról hiányzanak a hasonló adatok, amelyekben a behozatal szintén progresszive emelkedett, amelyekben megfelelő termelési és jobb kiegyezés és jobb vámpolitika mellett sokat lehetett volna a több mint 1000—1200 millióból megmenteni.

Annyi bizonyos, hogy ma a legbonyolultabb összekavarásban vagyunk Ausztriával, annyira, hogy már alig látunk bármilyen kérdést, aminek megoldásánál a magyar vitális saját érdekei eshetnének elsősorban a latba, hanem: Ausztria hatalmi érdekei. Amidőn tehát az új kiegyezésben kell az új gazdasági viszonyt Ausztriával rendezni, különös, hogy önállóságunkat majd minden kérdésben Ausztria érdekeinek kell alárendelni, holott: két egyenjogú állam áll egymással szemben — és a dualizmus az állami alapforma. Tovább ezt folytatni nem lehet, mert a teljes felfordulásra vezet és Magyarország végső elgyengülésére. Hol vannak Magyarország érdekei megóvva?

És miért kell Magyarországnak tovább is és a közgazdasági téren elvéreznie? Az osztrák gyapotközpont példája adja meg rá a legérthetőbb feleletet. Fürst László írta meg erre a P. Lloyd 1918 jan. 22-iki számában a következő szenzációs felvilágosítást.

A dolog ma úgy áll, hogy: a hadsereg részére szükségelt zsákoknak — a megfelelő kenderkóc stb. az hiányában — svéd és német papiranyagból: kell a

katonai előírás vagy parancs szerint állani. Az osztrák kormány azonban öt hónap előtt ezen fonalak behozatalát eltiltotta. Tehát csakis azok az osztrák gyárak élvezhetik a szállítás előnyeit, amelyeknek saját fonalelőállító gyáruk van. Rózsahegyen Kuffler Arturnak van ilyen szövőgyára, aki egyszersmind a hadi gyapotközpont elnöke. Rózsahegyen terem a bő papirzsákfonál legjobb anyaga. Az osztrák földhitelintézet — a Sieghart-féle vállalkozások keretében — 1912-ben — az északcsehországi textilgyárakat 376 000 orsóval és 2000 szövőszékekkel egybeolvasztotta. Innen fújt az északi szél. Ennek vezetését ma Kuffler Artur teljesíti; de 1914-ben mintegy 10 millió elveszett az alaptőkének. A háború folyamán azonban, nemcsak a 10 millió térült meg, hanem 15 millió tisztanyereségre is szert tett a vállalat. Hol vannak a leírások és tartalékok? A gyapotcentrálé, azaz Kuffler Artur, ugyanis az egész textilüzletbe teljes betekintést nyert s így minden tiltott vagy megengedhető előnyt a maga javára fordíthatott. A versenytársakat így rázhatta le. Legújabbban az osztrák textilművek érdekeltségébe a Mautner-féle művet is beolvasztották, ami a legjelentékenyebb koncentrációja a textiliparnak és a milliomos nagyvállalatoknak. Ezt nevezik a nehéz iparnak. Itt is Kuffler Artur lett az úr, az ügyvezető, mindenható. Ma tehát már mintegy száz textilüzem van vezetése alatt koncentrálván.

Az osztrák textiliparnak így, mintegy 25%-a van egyetlen trösztben egyesítve — s így érthető, ha 1917 márc. 1-ig — máris 544 millió forgalmat tudott magának biztosítani, a maga tervezete haszonleső intézkedéseivel; aminél máris 5 millió a tiszta haszontöbblet.

Az osztrák kormány azonban nem hagyhatta továbbra is mint magánüzemet fungálni a hadsereg kötelékében és így egy részvénytársasággá alakult át a hatalmas osztrák cseh tröszt, amely továbbra is egyene-en a hadi gyapotipar szolgálatába állított, természetesen a hatalmas Kuffler Artur vezetésével.

A részvények fele tehát: néhány milliomos, befolyásos vállalkozónak van a kezében, akik korlátlanul rendelkeznek ezen textiláruk és érdekeik felett.

Windischgrätz herceg interpellációja és dr. Oswald Thun-Salm nyílt levele folytán lett világossá, hogy, ime egy «centrális» amely a tröszt maga, hogy tudja érdekeit és milliókat biztosító üzleteit a közügyek ellátásába bekapcsolni; s hogy miképen áll egy ilyen tröszt érdeke diametrális ellentétben a magán és az országos ipar — főleg pedig a magyar mezőgazdaság — és a vámpolitikával szemben. Ezeket csak az önálló vámterület orvosolhatja.

Magyarország — ime ilyen titkos háttérű — magánérdekeknek esett és esik legfőbb életcéljaiban áldozatul, amikor a népek millióit lehetne a fónó- és szövőipar fejlesztésével megmenteni.

Há ma a magyar kender és len báljainak milliói volnának itt, nem kellene haszontalan papir hadizsákokra 20—50 milliókat kidobni... Amikor fenyves erdeinkben ott veszett rengeteg becses csalán-fonó anyag.

Igy virul az osztrák rendszer. Így sorvad Magyarország közigazdasága. Így gondolják katonáék a magyar mezőgazdasági termelést is militarizálni.

Magyarország és a magyar nemzet egész jövője forog ezekben kockán, amikor Magyarország a legerősebb támasza a trónnak. Egy gátszakadás — sokszor a végpusztulás.

Máris világosan áll mindenki előtt, hogy a rettenetes háború óriási adó s társadalmi terheket s áldozatokat követel a nemzettől, amelyeket csakis a megfelelő többtermeléssel lehet és kell előteremteni.

Itt a gazdasági tevékenység fokozásán és ennek mikénti organizációján fordul meg a kérdés, hogy ezen források elég erősek lesznek-e a rettentő terheket pótolni és fedezni.

Az új adók kiméletlenül kopogtatnak mindenkinék az ablakán. Csak egy megfelelő okos, célravezető gazda-

sági organizáció mentheti meg a nemzeti adóalapot az összeroskadástól. Ez követeli a többtermelés célravezető organizációját, az állam hozzájárulásával.

A többtermelés így emelkedik az új fokozott adók jegyében a legfontosabb társadalmi és állami szükséggé, amitől azután külkereskedelme — valutája és pénzügyi egyensúlya is függ, amit másként biztosítani nem is lehet.

Ámde, mert az egyes ereje nem minden, sőt a társadalom is tehetetlen és szervezetlén, ezért az állam és kormány alkotó-, szervező-, irányítóereje és segítőkeze szükséges, hogy a termelők s ezek csoportjai az állam igényeit kielégíthessék. Mégis, az egyén termelőképessége idáig alig nyert megfelelő támogatást. Pedig csak az államnak, nem tekintve a mai háborús államszociális irányzatot, van módjában olyan szabályozásokat életbeléptetni, amelyek a termelő egyénnek kijelöli és intézményileg biztosítja, hogy miképen dolgozzék a köz javára és hogyan érhet el nagyobb eredményeket, mint pl. egy az ország termelését és fejlődését biztosító intézményes jó kiegyezés-sel s más kormányzati intézkedésekkel.

Elvitázhatatlan, hogy az állam legnagyobb érdeke, hogy minden polgárának vagyoni gyarapodása állandóvá, zavartalanná váljék az ország termelési rendjében, mert minél többet és minél értékesebb árúkat termelnek az egyes gazdák és végeredményében a gazdák összessége, az állam külkereskedelmi viszonyai, kivitele, kereskedelme, valutája s ezeknek révén bevételei annál jobban emelkednek, a nemzet munkája annál eredményesebb és jutalmazóbb leend s a közvagyonosodás is annál erősebbé válik, míg magának az államnak gazdasági és politikai befolyása ezen arányban emelkedik vagy csökken.

Itt merül fel azon kérdés, hogy melyik gazdasági tényező milyen mértékben képes az összesség többtermelését előmozdítani.

Egyetlenegy közintézményünk sem mutatkozik annyira alkalmasnak, mint a *magyar földből kinőtt speciális kis*

gazdasági vasutak, melyek új életet, új mozgási képességet, új tevékenységet visznek be a leghe hozzáférhetetlenebb vidékekre is s mindenütt galvanizálva a közhangulatot, a többtermelés erőforrásai és éltetői.

Amikor tehát sem az Ausztriával való kiegyezésben Magyarország eme új, nagy érdekei, egy boldogabb, szabadabb jövő, egy független nemzeti gazdasági élet elérésére, egy jobb, megfelelőbb vámvédelemmel, amely a többtermelést szolgálja, bizosítva nincsen — mert hiszen a Láng Lajos-féle 1903 január 28-án kelt kiegyezés indokolásában, az osztrák-magyar vámterület autonóm vámtarifájáról szóló törvényjavaslaton végig, lényegében sehoh a nemzeti termelés érdekei nem képezték a kijindulópontot. A többtermelés szükségének még gondolata sem jelentkezett sehoh, s ámbár a gabonaneműeknél megállapítja, hogy a közös vámterület 1903-ban «*máris megszűnik gabonakiviteli terület lenni*» és hogy «*gabonavámjaink nem kielégítőek*», s hogy ezek *jóval* alacsonyabbak, mint a szomszéd Német-, Olasz-, Franciaországéi, sőt autonóm búzavámjaink felét teszik ki a francia és olasz búzavámoknak; csak azon szempontok vezérlik, hogy «*új vámtarifánk mezőgazdasági védővámjainknak legfőbb rendeltetésük az, hogy a hazai piacot a belföldi termelés számára biztosítsák és meggátolják a sokkal olcsóbban termelő és nagyrészt víziutakon olcsóbban szállító külföldi államok termékeinek beözönlését*». E jelentés szerint az 1880—1884. évek átlagában a búza behozatal volt 2,196.597 mmáza. A hüvelyesek 2,38 K védő vámját szinte elégtelennek tünteti fel. *A len, kendernél s azokból készített fonalaknál* megállapítja, hogy a nyers len és kender behozatala állandóan emelkedik s a gyáripari termelés csak egy részét fedezi a hazai szükségletnek, mégis nagyobb-mérvű módosításoknak a szükségét nem látta, — sőt még némi vámmérséklést hozott javaslatba a hazai ipar védelmére! amikor egy 16 millió korona fogyasztásnak csak mintegy 607 millió korona értékét fedezte a hazai ipar.

A len, kender s stbbiekre a mezőgazdasági körök nagyobb, megfelelőbb vámvédelmet kívántak már 1903-ban is, ezt azonban az akkori kormány: az ipari érdekeltség érdekei szempontjából kívánta eldönteni, mert a készárúk megdrágítását vélte a vámok mellőzésével elkerülni. Amerika és Oroszország monopóliumára, árdiktálására nem is gondolt a kormány s csakis egy 9,3 millió kor. (?) behozatal melletti lehetetlen kis kiviteli érdekek miatt mellőzte a kívánt nyersanyag vámjának az életbeléptetését és így maradt «*vámmentes*» *a len, a kender s a többi fonál-növények védelme*.

Ilyen nézőpontok mellett többtermelést csinálni nem lehetett.

A gyapjúnál, a gyapjúfonalak és gyapjúárúknál az indokolás ellenben: *a fogyasztók érdekét állítja az előtérbe*.

Itt tudjuk meg, hogy Magyarország gyáripara összes fogyasztásunknak csak mintegy 10⁰o-át volt képes ellátni a 10¹/₂ millió korona értéknek. A közös vámterület gyapjúiparának nyersanyagszükséglete mintegy 465 000 q-ra volt tehető, amiből azonban Ausztriára 415.000 q eshetett s Magyarországra csupán 50.000 q és ebből is a nagyipar csak 28.700 q-ot dolgozott fel.

Ezen árucsoportnál tehát ezen elenyésző csekély fogyasztásra nehezedő (minimális) vámterhek lehető meggkönnyítése vezette az akkori kormányt.

A gyapjúnak vámvédelemben való részesítése kiemelten: legszorgalmasabb tanulmánytárgyát képezte s megállapítja, hogy a tengerentúli verseny káros hatását legnagyobb mértékben a juhtenyésztés érezte meg, főleg pedig a *gyapjútermelés*. A jelentés szerint megokoltnak látszott, a vámterület fogyasztó piacát a belföldi termelés javára megfelelő vámvédelemmel biztosítani, amely elvi álláspontot a kormány: a tárgyalások előhaladott *stádiumáig* fenn is tartotta...

Mégis könnyű szerrel belenyugodott abba, hogy az annyira szükséges és elismert vámvédelem az új vám-

tarifában mellőztessék, mert ennek fenntartása esetén a monarchia mindkét államának megegyezését tette volna kockára. Világosan áll tehát előttünk, hogy tisztán Ausztria önző prepotens érdekén és akaratán mult a magyar textilipar nyersanyagainak elismerten szükséges vámvédelmének életbeléptetése. Így nem lehet államfenntartó többtermelést csinálni. Ez minden haladásnak a negációja.

E jelentésből tudjuk meg azt is, hogy a kivitelre is dolgozó belföldi szövőiparra nézve a kivitel további fenn tartását tette volna a vámvédelem lehetetlenné. Ez is hipokrita érvelés. A jelentés kétségbevonja végül, hogy a vámoknak áremelő hatása lett volna a gyapjútermékeink belföldön való értékesítésére, s ettől nem várta juhászataunk regenerációját. Más eszközökkel sem nyert támogatást a hazai termelés.

Ama magyar kormány eme egymásnak is ellentmondó okadatolások szerint, a gyapjívámra vonatkozó *«igényről»* kénytelen volt lemondani.

A textilárúk nyersanyaga ezért így továbbra is vámmentes maradt, amikor a gazdák testülete egy 15 koronás vámvédelmet kívánt életbeléptetni.

Ahány állítás vagy érv, annyi ellentmondás. Így jutott a magyar *többtermelési érdek* ezen rendszer állandósága miatt mindig a háttérbe Ausztria érdeke mellett. Amikor pedig Láng miniszter a kisgazdasági vasutat a helyszínén meg nézte, legnagyobb elragadtatással adott megelégedésének kifejezést, de ekkor már a többtermelés eme tényezőjének és magának a többtermelésnek javára a hátrányos vámszerződést kireparálni nem lehetett. Ez a mi fátumunk régóta. Így öli meg nálunk egyik rendszer a másikat, a jobbat.

A nagy hal megeszi, felfalja a kis halat. A nagy egység elnyeli a kis egységet. Ez az imperializmus élet-törvénye. Ez alól nincsen kivétel.

Hieronymi miniszter ellenben már a hazai gyárak szubvencionálási rendszerére tért át, de csak korlátozott mértékben. Világos, hogy a szabad kereskedelmi irány-

zattal a többtermelést elérni nem, — csak megakasz-tani lehet.

Amikor tehát még nem tudjuk, hogy az új gazdasági világrendben mi lesz az agrárállamok és különösen Magyarország jövő sorsa és szerepe — és milyen gazdasági verseny elébe állít a sors bennünket az új Lengyelország, Ázsia s Mezopotámia és a gyarmatokkal szemben, ahol éppen a Naumann-féle lidércfényű nagy gazdasági egységben veszhetünk el, ha agrárvámjainkat nem szabhatjuk meg mi magunk nemzeti többtermelésünk támogatása és erősítése érdekében, addig az Ausztriával való eddigi, korát túlélő kiegyezési szerencsétlen állapotot, e sorsdöntő történelmi pillanatokban változatlanul tovább fenntartani lehetetlen, annál is inkább, mert Ausztria szupremáciáját és kizsákmányolását annyira természetesnek találja, hogy az osztrák textil iparcikkeknek Magyarországra való kivitelét, szerződésellenesen, megtiltotta, ami tehát a békében is egy megengedhetetlen megsértése, sőt teljes negációja a vámközösségnek és a közös vámterületnek. Az osztrák zsarolás nagyranőtt önzése vezette leginkább erre a lépésre, amennyiben a textilárúknak áremelkedésével Magyarország újra mintegy 100 millióval rövidült akkor, amikor három éven át minimális árakon látta el a hadsereget és Ausztriát vagy a megszállott tartományokat gabonaneműekkel és élelemmel, aminek elmaradt értéke milliárdokra ment.

Amikor pedig Ausztria ilyen követelésekkel állott elő, ugyanakkor *Riedl* az osztrák háborús és átmeneti gazdasági ügyek főbiztosa jelentette ki, hogy nem kíván a tengerentúlról behozandó ipari nyersanyagokból Magyarországnak semmit sem átengedni... Ez azt jelenti, hogy nem elég, hogy vámvédelem nélkül maradnának az új vámszerződésben a jövőre is, főleg a textilárúk nyersanyagai, tehát azoknak itthon kiterjesztett 6—7 millió holdon való termelésére hiába gondolunk, hanem még az amerikai változatlan, sőt fokozott behozatal lebeg az osztrákoknak csak úgy a szemük

előtt, mint a háború előtt, mintha Amerika versenye ezen mindent leigázó imperializmusa nem is fenyegetné egész Európát, de főleg a közös vámterületet, leginkább pedig Magyarország ipari nyers anyagának a termelését, áruforgalmát és egész közgazdasági életét...

Aki ezek felett gondolkozik, egyszerre belátja, hogy Ausztria nem okul, vaksága és önzése határtalan; szövetségének értéke pedig a nihil és a legkiméletelebb méltánytalanság, főleg Magyarország és a magyar szervezetlen mezőgazdaság irányában. Az osztrák szupremácia, az osztrák mesterkedések megnyilvánultak régebben is, úgy a balkán szerződés revíziójának, amiképen a «*Kanada Pacific*»-nek engedelmzett új tengeri hajójárat szervezésénél, ahol Triesztet egyenesen Kanadával kötötték össze, részben a tengerentúli árúk vámmentes behozatalára, részint hogy a kivándorlásból is hasznot húzzanak. Ez mind az osztrák nagyipar imperializmusa.

Mindezen osztrák mesterkedések az eddigi puhítási törekvéseknek kítapasztalt folytatását jelentik, amelyek végre országos felháborodást és elkeseredést szülnek, mert mindannyi sérelem Magyarország függetlenségét, a nemzet önállóságát s önrendelkezési jogát sérti, amikor pedig még ellenségeink is, minden kegyetlen és szivós háborúskodásuk mellett folyton azt hangoztatják, hogy a nemzetek, főleg a kis nemzetek függetlenségéért és önrendelkezési jogaiért küzdenek.

Még megdöbbenőbb, még bántóbb, hogy az orosz békeszerződésben, amikor épen a közös monarchia képviselői a népek szabad önrendelkezési jogát vezérelvül kimondották, ugyanakkor — itthon — Magyarországot egy 20 éves, a végromlás veszedelmével fenyegető kiegyezés befejezett ténye elé akarják állítani, anélkül, hogy maga a nemzet erre megkérdeztetett volna. Földmívelési kormányunk kezét így igyekeznek Ausztriában megkötni.

Az új világ kereskedelmi rendjében, az új és meg sem határozható népszövetségek gazdasági életében a kiala-

kuló gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok és viszonylatok lehetőségéről semmiféle végleges tájékozódottságunk sincsen, nem tudhatjuk tehát, hogy milyen gazdaságpolitika fog az ország jövőjére szükségesnek és hasznosnak mutatkozni. Enélkül pedig nem lehet és nem szabad a vámvédelem nagyfontosságú többtermelést, iparfejlesztést, valamint kereskedelmünket legjobban érintő árutarifák megszabásának jogát és köteleességét akár Ausztria, akár más állam javára vaktában lekötöni, mert különben a fejlődés éltető elemétől és egyetlen lehetőségétől fosztanánk meg az országot akkor, amikor minden utolsó cseppig a háborús terhek milliárdjait a népeknek viselni kell és azok fedezetéről egyedül a nemzet többtermelése szolgálhat. És ha ezt elérni nem sikerül, a nyakunkon az állam csődje vagy további világfelfordulása.

Hasonlóan jellemző az is, hogy az orosz hadterületek felszabadulásával, úgy Németország, valamint Ausztria siettek a legjobb kereskedelmi vonatkozású hadterületeket a maguk javára megszállni és máris kereskedelmileg kihasználni. Nekünk pedig csak a leggyengébb I. és VII-ik hadtápterület húsnélküli csontjai jutottak.

Ahány eset, annyi jele az osztrák kapzsiságnak, önzésnek és megbizhatatlanságnak. Így fest itt a dualizmus. És a kvóta megállapítása?

Közgazdasági ügyeinkben, amelyek pedig még nem közös ügyek Ausztriával, egyik meglepetés, egyik botlás a másikat rohamosan követi. India sorsára jutottunk.

Alig-alig ocsudtunk fel a kvótamegállapítás kábultságából, nyomon követi Hadik János gróf, magyar élelmezési miniszter lemondása, mert Ausztria be nem látó, lehetetlen követeléseinek teljesítésének eleget nem tehetett. Ámde tudnia kellene mindenkinek, hogy már ezidő szerint is túlhalad a rekvirálások mértéke minden jogos határt és minden előttünk fekvő nagy nemzeti célokat meghiusulással fenyeget, mert elrekvirálták a néptől a gabonát, a burgonyát, ami úgylis a minimuma volt a leg-

gyengébb termésnek, a zöldséget, gyümölcsöt, a szénát, sőt még a szalmát is. Megszűnt a baromfinevelés, a tojás-produkció, ahol a szárazság érezte a hatását, megszűnt, mert nincs mivel a baromfiakat etetni. A vidéki piacok teljesen üresek. A városi nép nem támaszkodhatik a piacra.

Az állatállomány került most ugyanazon sorsra, mert ha elrekvirálják az ügyis elégtelen szénát, sőt még a szalmát is, ugyan mivel tudja a nép állatait takarmányozni és legalább életben megtartani? Honnnan veszünk húst?

A politikusoknak és a katonáéknak ezeket meg kellene szívlelni és meglátni, hogy ilyen gazdasági elméletekkel nem lehet sem a jelent, sem a jövőt biztosítani. Több közgazdasági érzékre van szükség közéletünkben.

A legszomorúbb azonban azon tapasztalat, hogy a hadikölcsön hajszában odáig megy a rekvirálási düh, hogy a a törvényes uralom ürügye alatt, főleg a felmentés alatt álló, tehát a gazdálkodás fenntartása céljából itthon levő katonákat először a községi jegyzők kényszerítik a hadikölcsönkötvények jegyzésére. Láttam Zemplénből több ilyen felmentés alatt álló szabadságot katoná — földműves — hadikölcsön 200—300 K kötvényét, amelyeknek elsejét december 13-án írták alá, azután nyomban reá, december 15-én, egyik meg sem nevezett katonai parancsnokság kiküldöttjeinek közbenjöttével 3000-tól 5600 K-t kellett jegyezniök, s végre tetejébe egy-egy hadi életbiztosítási kötvényt is megkötettek ezekkel a rossz három év alatt a családjaik által vezetett alig existáló földművesekkel, amely kötvényekre, ami készpénzük volt, jóformán mind elszedték tőlük. És még jön az al- és főispán.

Magyarország máris 15,5 milliárd K hadikölcsönt jegyzett, amikor egész nemzeti vagyona 50 milliárd koronát tehetett, Ausztriáé ellenben 92 milliárdot és Ausztria mégis alig jegyzett valamivel többet, mint Magyarország, amikor Magyarországot a háború elején 6,5 milliárd K államadósság terhelte, Ausztriát pedig csak 7,5 milliárd

korona. A hadsereg felszerelésénél Ausztria mintegy 80%-al participált, Magyarország ellenben 20%-al csak, ami az előnyt még inkább Ausztria javára billentette.

Még nincs vége a háborúnak. Hogy meddig tart, senki sem mondhatja meg. Alföldünk tanyanépei ime, Ausztria alpeseinek égbeérő hómezőin és glecserein tanyáznak. A nép ellentálló képességét ugyanekkor itthon egyenesen államilag teszik tönkre az ilyen minden ellenőrzés nélküli megrohanó eljárással. Ha tehát ilyen melőzendő kiszípolyozó viszonyok között a nép kezén lévő állatállomány csonttá és bőrré lesz a koplaló telelő takarmányozás folytán, tavaszra nem lesz sem húsnak való, sem munkabíró igás állatállomány az országban, vagy sok vidékén. Mivel kezdjen az ilyen helyzetben levő kisgazda és a nép tavasszal új gazdálkodást? Mivel mozdítsa elő termelését? A többtermelésről ilyen helyzetben és ilyen vidékeken beszélni hiába való. A legnagyobb baj azonban, hogy ha a nép pénzügyileg is kimerül, akkor a hiányzó állatot, vagy egy kiegészítő gépet, vagy egy jobb kapálóékét, vagy másféle jobb gazdasági szerszámot sem bír beszerezni, eltekintve attól, hogy a rettentő drága ruházódását sem képes pótolni sem magának, sem családjának, avagy gyermekeinek. Katonáék és Ausztria ezekre persze nem gondolnak.

A katonának elég, ha ő parancsolhat. A többi világ reá nézve egyszerűen nem létezik. Ez a háború másik nemzetgazdasági oktan pusztítása, amiért nincs akit felelősségre vonni lehetne, s nincsen, aki ezeket kárpótolja. A nemzet ezen romboló pusztulását itt is meg kell látni és haladéktalanul meggátolni.

Ilyen szegénységet a többtermelésbe bevonni, igazán nehéz dolog, nagy feladat.

Mindezen kiszivattyúzása Magyarországnak egy teljesen téves osztrák érdek, amely ellenkezik a monarchikus érdekekkel, egy pillanatnyi és vélt haszon miatt. Ez egy romboló tékozlás: egy önsírásás.

A státuszgazdaságnak mindenkor messzemenő tekintettel kell lenni a népek és nemzetek jövő életét biztosító forrásaira. Ámde mindezekkel sincsen vége a szerencsétlen nemzetgazdasági tévedésnek és botlásoknak.

1917 május 29 én a lapok azt írták, hogy «Tisza István gróf és kormánya lemondott s ennek a kormánynak egyik legnagyobb bűnét kénytelenek lesznek Andrássy Gyula és a hozzá csatlakozott ellenzéki pártok lebonyolítani, mert Tisza István gróf a parlament megkérdezése és hozzájárulása nélkül kötötte le az ország önrendelkezési jogát a kiegyezés, a vámszerződések és a vámtarifa kérdéseiben s aláírta a kiegyezési megállapodásokat». A legnagyobb lekööttséget ezzel hosszabbította meg, amikor épen ütött a felszabadulás pillanata. A király is aláírta ezen egyezményt, mint az Ausztriának nyújtott obligót. A Reichsrát megnyitásánál így, 1917 július hó 31-én, az uralkodó úgy is mint osztrák császár, úgy is mint magyar király, a gróf Tisza István miniszterelnök által előbb gróf Stürghkel, majd Clam-Martinitz osztrák miniszterelnökkel megkötött kiegyezési és gazdasági politikai megállapodások érvényesülését: követelte.

A cenzura gondoskodott róla, hogy a kiegyezés lényegéről, a belső tartalmáról a lapok egy sort se írassanak.

Tisza István gróf ekkor megbukott. Az osztrák étvágy talán még így sem volt egészen kielégítve.

Ezen eljárással tehát a nemzet egy: «*fait a compli*» elé állította újra, mint 1906-ban, egy olyan kínos és lehetetlen kényszerhelyzet elé, amely Magyarországot, végleg és hosszú időre, Ausztriának szolgáltatta ki.

Az új magyar kormánynak pedig vállalnia kellett Tisza művét, mert az uralkodó azon állásponton volt, hogy a monarchia két államának ezt a gazdasági politikai kapcsolatot változatlan formában kell fenntartani.

A jövő 20 évéről, a nemzet jövőjéről, ki tudja, hogy fonódott meg a sors fonala.

Az uralkodó trónbeszédjében jó szívével azt hangoz-

tatta, hogy «a háborús népről gondoskodni kell; intenzív jóléti politikát kell követnünk a termelés előmozdítására és a társadalmi segítség fokozására». «A magyar gazdasági kiegyezés, egy széles alapon, tervszerűen kiépített kereskedelmi politika alapját, a termelés bőségesebb és olcsóbbá tételét jelölte az uralkodó az ipar, a kisipar és mezőgazdaság terén». Az uralkodó intenciói nemesek, fenségesek.

A való élet, a küzdelmes idők méhében azonban más rejlik. A Tisza István gróf 20 évre szóló kiegyezésének ténye ezeknek homlokegyenest ellene szól. Ma, 20 évre a nemzetet lekötöni, a világ legnagyobb közgazdasági botlása, hozzon bármilyen pénzügyi előnyt is egy Ausztriára nem is kötelező egyezség. Az osztrákokat mindez nem elégti ki. Erkölcsi érzékük pedig az, hogy másnemű, kisebb megállapodásokat sem tartanak be. Amit több esetben megdöbbenésünkre dokumentáltak. Meglepő tehát, hogy Tisza István gróf azt iratta újságaival megbukása után, hogy: «hiszen nem kell vállalni a kiegyezést, amint-hogy az előd tevése-vevése nem kötelező az utódra. Ezzel expiálta magát. Az uralkodó azonban már parancsolt. De mert ezen szerencsétlen kiegyezés egyenesen útját állja a monarchia restaurálásának a többtermelés és kivitel úján, ha magát a népeknek a termelését áldozzuk fel a kellő védelmet nem nyújtó alacsony vámtarifák fenntartásával és akkor, amikor a tengerentúli államok még fokozottabb versenyének leszünk hosszú időre kitéve, ami minden mezőgazdasági és ipari termelést megbénít, amikor még Európának magának a sorsa és helyzete sincsen biztosítva a világ gazdasági új rendjében, akkor: egy a többi államok világkereskedelmi és közgazdasági irányának kialakulása előtt, ezen lépés időelőtti és egy teljesen sötétbe való ugrás. Vagyis ezen koraszülött elhatározás épen a mostani válságos pillanatokban nem bír semmiféle pozitív alappal vagy támponttal. A világ mai eseményei bőven igazolják, hogy sem a monarchikus érdek, sem a plutokrácia érdeke, sem a többi egymásra

utalt osztályok vagy kereseti ágak érdekei nincsenek biztosítva, ha a nemzet zömét képező termelő rétegek léte és nyugodt megélhetése az állami és gazdasági rendszerben biztosítva nincsen. A nemzet, a nép jövője és existenciájára kell ma a legnagyobb gondot fordítani. A tévesen informált uralkodót meg lehet győzni és: meg kell győzni a reá és a monarchia jövőjére való veszedelmességéről. Amikor a monarchia és Magyarország keze és fejlődésének és megélhetésének a lehetősége lett ez által béklyókba verve. Tisza grófot is lehet kapacitálni.

Apponyi Albert gróf, mint az új kormány tagja, azonnal tiltakozott ezen kiegyezési szerződésnek az országgyűlés és a nemzet elfogadása nélkül való érvényessége és szelleme ellen; és ezen élő tiltakozását a kormány tagjainak az uralkodó tudomásul vette.

Időközben megjelent dr. Strakosch osztrák nemzetgazda elismert tanulmánya, mely szintén így világítja meg a helyzetet.

Új rendszer, új élet mentheti csak meg a monarchiát.

Milliárdok hiánya sínyli ma meg az 1906. évi meg egyezésnek abszolutisztikus életbeléptetését. Ezek a milliárdok ma sokat enyhíthetnének.

A monarchia szempontjából nem szabad többé ilyen egyoldalú eljárásnak érvényesülni. Gazdasági következményeit és hátrányait a mai rendszernek hazafias aggodalomtól eltevelve, aki az OMGE-ben jóformán egymagam küzdöttem hosszú időn át a jobb vámvédelemért és az önálló vámterületért, három cikkben igyekeztem a Gazdasági Lapokban kifejteni m. p. az 1917. márc. 25-iki, az ápril 1. és május 13-iki számokban.

Egyik előterjesztésemet pedig egy pártatlan érdekelt-ség kezdeményezésére: az önálló vámterületnek azonnal való felállítására nézve Ófelsége kabinetirodájába küldtem fel, a leglojalisabb intenciómmal.

Ezen három cikkben a római nemzetközi intézet adataival mutattam ki, hogy 1905-től 1917-ig a világ egész

búza-termelése egy 104·2 millió hektár átlagterületnél egy-egy évben egymillió hektárral, azaz 10/0-al szaporodott, s a búza-termés maga csak 22·2 millió mmázsával, átlagban. De az egész világra elosztva ez igen kevés.

A búza-termelés tehát nem emelkedik úgy, mint ahogy azt sokan gondolják, sőt, mert a népesség szaporodása erősebb, inkább egy fokozódó búzahiány jelentkezik. A búza-termelése nem jutalmazó. Ez katasztrófára vezet. Első szelét máris érezzük.

Kimutattam, hogy 1905-ben egy 16·82 K átlagos búzaárnál a 6·30 K búzavám 38·10/0-os vámvédelemnek felel meg, s mégis Európa, de különösen Magyarország gazdái erősen eladósodtak, sokan birtokaiktól kénytelenek voltak megválni s így a nemzet gerince pusztult el önhibáján kívül.

1908. évben azonban a búza ára 22·40 K-ra emelkedett s ekkor a 6·30 koronás búzavám már csak 28·30/0-os vámvédelmet nyújtott. 1914-ben pedig a búza ára 30·85 koronát ért el, amikor a vámvédelem már csak 24·40/0-ot tett. 1916-ban ellenben egy 40 koronás maximált árnál a vámvédelem 15·70/0-ra hanyatlott, amely árakkal igazoltam, hogy a régentől követelt 10 koronás vám teljesen indokoltnak mutatkozott.

Kimutattam az egész világ államainak 1905 és 1915. évekbeli átlag búza-termelését hektáronként, ami teljesen világosan igazolta, hogy az átlagtermések legtöbb államban hanyatlottak, úgy, hogy az elől bemutatott termésbecsléseknél mutatkozó látszólagos 150 millió q eltérések leszámolásával az utolsó 10 évben alig emelkedett lényegesen a búza-termés mennyisége. Ezért szegényednek el a népek s vele az államok.

Kimutattam, hogy Európában a 17 államból csupán 7 államban haladta meg a búza-termés hektáronként a 20 q-ot, a többiben a termés 6·0 q-ra is lehanyatlott.

Az elől közlött átlagtermése az egyes államoknak még meglepőbb képet ad s még szomorúbbat.

A búzatermés 10 évi átlaga tehát csak 21 q-nak felel meg, ami magyar holdjára csupán 52 kg emelkedést jelent. Ez a baj gerince.

Ha tehát a gabonavám 20 évre a régi 6·30 K szerződéses vám marad, világos, hogy a termelés határozottan nem emelkedhetik.

Rámutattam arra is, hogy a gazdasági harc a mai világháború után leginkább Amerika és trösztjei részéről kiméletlenül fog tovább működni. Azóta Wilson diktátora lett a világ ellátásának gabonával, sőt legújabban már az élelmiszereket és a textilárúkat is megvásárolták Angliával szövetkezve, hogy ezzel is nyomást gyakoroljanak a mi államainkra s iparára s versenyére. Wilson diktátorsága így egy pompás milliós amerikai ügynökség, egy óriási biszniss, amit a legjobban fenntartani busás Yankeé-érdek. Ez a kereseti mód sokáig fog így fennállani.

Az áprilisi számban kimutattam, hogy a legkitűnőbb uradalmakban is hogy emelkedett a búzatermelés költsége, annyira, hogy míg egy q búza a termelőnek 16·05 koronába, 18·63 koronába, 20 koronába került, ez 200—300° al emelkedett, míg az ipari és bolti árúk árai 1000° o-tól 4500—8000° o-al emelkedtek.

Ez teszi lehetetlenné nálunk hosszú időre az olcsóbb termelést, úgy hogy pl. a 16·41 K előbbeni termelési költség 36·86 K-ra szökött fel, a 29·63 koronás termelési költség pedig 54·63 K-ra. Tehát már a 10 koronás vámvédelem sem elég.

De amikor Wienben 45·72 frcon állott a búza ára, Chicagóban 24·05 frcon, tehát így egy 21·67 frcos spácium állott elő, Amerika előnyére, amivel szemben egy 6·30 koronás vám neveltséges és szárnalmas szerepet játszik a honi termelés és a magyar búzatermelők védelménél; annyira, hogy az amerikai búza ott és akkor töri le a magyar búzát, ahol és amikor neki tetszik. Ezt jelenti a 20 éves kiegyezés a régi 6·30 koronás búzavám fenntartásával. Ne kicsinyeljük ezeket.

A harmadik cikkemben, május 13-án, már azt igazoltam, hogy a 15·37 frcos amerikai árspácium 9—10 frt tiszta nyereséget jelent Amerika búzaexportörje részére, amikor Amerikában időközben a búza ára 1917 április 26-án már az 51·09 frcot érte el, amikor a mi 6·30 koronás régi vámunk már csak 8° o-os vámvédelemnek felel meg az ezelőtti 38·5° o al szemben.

Reámutattam, hogy egy 70—90 koronás búzaárnak kellene Magyarországon lenni. A maximálás azonban ismét Ausztria érdekében erősen alatta tartotta a búzaárakat, ami által a magyar gazdák óriási: milliárdos károkat voltak kényszerítve minden viszonzás nélkül elszenvedni Ausztria ellátása és a hadsereg élelmezésénél.

Ilyen vám- és gazdasági politika megöloje a többtermelésnek. Az tehát a kérdés, hogy mi itten a teendő és miként és hogy lehet ezen nemzeti károsodást megelőzni és a nemzettől elhárítani?

Tény az, hogy mi magyarok, a honi kezdeményezést rendszerint lekicsinyeljük, de mihelyt valami eszme, elv vagy kezdeményezés a külföldi mázt hordja magán, azt vakon és mint liberális fölényes ügyet vagyunk hajlandók tekintélyszámba venni. Épen úgy, amiként statisztikai kútforrásaimnál mindenkor az angol, amerikai vagy német világstatisztikákra támaszkodtam, most sem zárkózom el Ausztria viszonyainak méltatása elől ezen szélesebb szempontból.

Dr. H. G. Siegfried von *Strakoschnak* a második kiadást ért művében *«Die Grundlagen der Agrarwirtschaft in Österreich»* című művében igen értékes közgazdasági szempontokból indul ki, aki egyrészt az országos osztrák gazdasági egyesületnek, másrészt az osztrák földművelésügyi miniszternek megbízásából dolgozta fel ama rendszeresen gyűjtött vámpolitikai eredmények adatait, amelyeket az e célra szervezett ügyvezetőségek a különféle gazdaságok üzleti eredményeinek elkönyvelésével és számbavételével idáig is nyertek.

A világháború közgazdasági tanulságait e műben a következőkben foglalja össze: A világháború előtt közvetlenül az államokban, a külkereskedelem mikénti fejlődése volt az elérendő cél óramutatója.

Minden állam törtetett ezen az úton. Kénytelenek voltak vele, mert szerintem, az ipari túltermelés volt az egyedüli üdvözítő célul kijelölve, minden határ kijelölése nélkül. Teljesen megfeledeztek a nemzeteknek saját szükségleteit egy olcsóbb áron, kevesebb nyereséggel is megelégedő irányzattal elégtetni ki s ezen az úton a nagyobb, a tömeges fogyasztást elérni és biztosítani. A kapitális érdek így vált állami érdeké.

1900-tól 1910-ig a világ leginkább tekintetbe vehető 12 államának külkereskedelme 63·5 milliárd márkáról 97 milliárdra emelkedett, ami 52·7%-nak felel meg. A nép jóléte azonban ezzel nem tartott lépést. Mindig nagyobb lett a szegénység. 1912-ben pl. Anglia 22·858 milliárdnyit, Németország 19·648, Franciaország 11·954, Ausztria és Magyarország 5·227 milliárdnyit vitt ki, szerző szerint.

A háború beálltával minden állam, jóformán egy nap alatt ezen világkereskedelmi irányzatából egy magára utalt belgazdaságra volt kénytelen áttérni. A béke beálltával kétségtelenül ismét egy új világkereskedelmi irány fog igyekezni magának utat törni. De az alapokra nézve, legalább Európát tekintve, feltétlenül a hazai és honi gazdasági tevékenység erősítésére kell annyi pusztulás után az új törekvésnek lenni.

Alig arasznyi ideje annak, hogy a nemzet önellátását egy agrárius demagógiának bélyegezték s ime a háború egy csapásra elsőrendű állami tényezővé avatta. Ne feledjük, hogy maga a mezőgazdaság a legjobb fogyasztója a honi iparnak, és mégis a belső fogyasztó piacot elhanyagolták, előnyben alig részesítették, hanem előnyösebbnek találták, ha a magyar cukrot nem mi magunk fogyasztottuk el, hanem vele az angolok otthon a sertéseket hizalták. Ismerjük fel e rendszer hibáit, méltányoljuk jobban

egy viruló mezőgazdasági állam tekintélyes ipari fogyasztó és vevő képességét s kiméljük a nép vagyongyűjtő erejét s azonnal kijegecesedik ama keresett fordulópont, hogy nem kell: a minden áron való kivitel az állam gyáripari élet-tényezőjévé tenni.

Az élelmiszertermelés fontosságát Róma is csak bukása után ismerte fel, s napjainkban fölényes elsőrangú fontosságát minden állam és minden nép áhitattal és megadással ismeri el. Itt van az okulás pillanata. Ide kell a megváltás, a gazdasági függetlenség helyreállításával.

Logikusan tehát itt kapcsolódik bele a mezőgazdaság az állam egészséges életébe: az ellenálló képességgel felruházott nemzet egész mezőgazdasági termelésének összeható éltető organizmusa, amely alapja és fejlesztője a mellette s vele haladó honi iparnak és kereskedelemnek. Hiába mentettük meg ma a hazát fegyverrel, ha holnap gazdaságilag vérzünk el...

A gazdasági és állami pénzügyi egyensúly biztosítása tehát főleg ma, a legnehezebb pénzügyminiszteri feladatot képezi. De csakis e két főtényezőnek harmonikus fejlesztésével oldható meg. Erre a kellő és megbízható alapot azonban komoly mérlegeléssel kell megtalálni.

Strakosch az agrárvámok hatását ezen szempontból is bíráló alá vette, hogy ebből kiindulva, ennek szerepét a jövő vámpolitikájára nézve kikutatva az előtérbe állítsa. A kellő vámvédelem a termelés emelését mozdítja elő. A többtermelés azonban, a honi szükséglet kielégítésével egy bizonyos felesleget eredményez, amivel az emelkedő árak nivellirozva lesznek. Ha azonban ezen feleslegek iparilag dolgoztatnak fel, azon esetben a többtermelés a mezőgazdaságnak, az iparnak és kereskedelemnek újra éltető elemévé lesz.

A mai vámvédelem Ausztriában, 1900-tól 1913-ig területileg hektároknak, a gabonaféléknél 2·80%-al emelte a termelést; a búzánál 10·70%-al, a rozsnál a termés 7·80%-al emelkedett, ellenben az árpánál 7·70%-al apadt,

a zabnál 1·50/o-al és a tengerinél 5·30/o-al apadt; a hüvelyeseknél 1·00/o-al apadt a termelés, az olajnövényeknél 18·90/o-al apadt, a fonalnövényeknél 20/o-al apadt, ellenben a gumós növényeknél összesen 5·100/o-al emelkedett, a cukorrépánál 5·30/o-al emelkedett, a burgonyánál 3·60/o-al emelkedett; a takarmánynövényeknél 12·30/o-ra emelkedett, a zöldségféléknél 32·40/o-al emelkedett, az ugar azonban 52·50/o al csökkent.

Ezen termelési emelkedések vagy csökkenések a jobb vagy elégtelenebb vámvédelemmel szoros összefüggésben állanak Ausztriában és Magyarországon is.

A terméseredményekben Ausztriában az 1906. évi jobb vámvédelem a búzánál 1901-től 1913-ig 11·2 q-ról hektáronként 15·9-re emelkedett; a rozs 10·6-ról 14·6-ra, az árpa 12·1-ről 16-ra, a zab 9·2-ről 13·0-ra.

Ha pedig több és jobb a takarmány, az állatállomány is arányban emelkedik és több tejet, vaját, húst, zsírt stb. ad.

Szerző érdekesen mutatja ki tovább Ostermayer alapján, hogy amiként a gabona ára ingadozik, vele esik vagy emelkedik azok legmagasabb vagy legalacsonyabb árai szerint, az állat ára és az állati termékek árai és maga a fogyasztás.

A mai maximálások mellett látjuk és érezzük a legkézzelfoghatóbban, hogy az alacsony, a meg nem felelő árak mellett a termelés lényegesen csökken, az élelmiszerek elmaradnak, vagy eltűnnek, úgy hogy a helytelen és téves ármegállapításoknak egész közgazdaságunk áldozatul esik — s maga a nemzet egy oktalan nélkülözésnek van kitéve.

Érdekesen mutatja ki, hogy Ausztriában a többtermelést a vámvédelem hatása alatt egy bizonyos fokon elérték. 1906 óta Ausztria fogyasztása 211·6 millió koronával emelkedett, amiből 77·8 millió az ipari körökre esett, mint többkiadás s 133·8 millió az üzemi kiadásokra.

A többtermelés elsősorban az iparban 337·5 millió korona többértéket reprezentált; vagyis Ausztria egy 126 millió korona tiszta gyarapodást ért el. A nép fogyasztásának tehát az aránylag csekély vámokkal való megferhelése ámbár egészben 150 millióra ment egy évben, amit azonban az így protegált rétegek jóléte és nagyobb fogyasztó- és vevőképessége cca háromszorosan pótol vissza. Csak az alsó néprétegekről ne feledkezzünk meg.

Nézetem szerint egy megfelelőbb és jobb agrárvámvédelem, mint az 1906. évi jobb szociális és államfinanciális eredményeket biztosított volna. Ennek tudatában küzdöttem idáig is a jobb, a teljesebben a magyar viszonyokhoz mért, megfelelőbb, arányosabb vámvédelemért és végre ennek inkarnációjaképen: az önálló vámterületért, hogy mi is úgy, miként Amerika stb. a mi életszükségleteinknek megfelelő egy általános 60- és 30/o-os vámvédelmet léptessünk életbe.

Észak-Amerika, amint tudjuk, erélyes és öntudatos vámvédelmet folytatott hazai termelésének és fejlődő iparának szükséges nyersanyagok otthon való előállításának biztosítása érdekében. Ha vámtarifáján végig megyünk, azt látjuk, hogy 1909-ig, a mintegy 191 féle árúnemből 90-re — 60/o-tól 30/o-ig menő értékvámot tartott fenn; 30-ra — 30/o-tól 20/o-ig terjedő értékvámot és csak 13 árúnemre terjedt ki a vámmentes szabadbevétel, amikor azelőtt 271 vámmentes tétel szerepelt.

Egy bushel búza után, ami 27·2 kg, 25 centet, azaz 1 K 40 fillér vámot szedett. Vagyis *mmázsája után 5·04 koronát*, amikor az amerikai búza-ár átlaga 1906—1909-ben 17·01 frank volt.

A farmerek válsága követelte Amerikában is a búza-termelés védelmét.

A világot búzával elárasztó Amerika tehát 29·40/o-os vámot alkalmazott búzatermelésének védelmére! Az illető többi termelési ágakra nézve pedig — a 60/o-ban — ennek a kétszeresét. A cukortermelését 95—100/o-os

beviteli vámmal védte; az olajféléket 50%-al s így tovább.

Ilyen erélyes vámvédelemmel érte el Amerika a fejlődés ama fokát, amely őt e tekintetben a világ valamennyi állama fölé helyezte. Amerika búzatermelése így emelkedett az 1905—09. évi 185·6 millió q átlagról 1910—14-ig 198·2 millió q-ra, búzakivitele 17·2 millióról 21·3 millióra, népessége 1880-tól az 50·1 millióról 1900-ig 76 és 1913-ig 97 millióra.

Búzatermelésének értéke a 42·6 millió dollárról 1888-tól 1900-ig 88·5 és 1913-ig 107·1 millió dollárra emelkedett, ami fejenként 850·2 dollárral szemben 1.164·79 és 1.310·11 dollárra ment; a betétek tettek ugyan ezen időközökben 1.655·1 millió dollárt, — 5.539 és 10.415 dollárt fejenként átlagban; a farm vagyon-értéke 12.180·5 millió dollárról — 20.439·9 — és 40.991·5 millió dollárra emelkedett s vele a farmer világ adózóképessége, jóléte és szociális helyzete is arányban nőtt.

A farmok termelésének értéke 2.212·4 millió dollárról — 4.417 — és 8.498·3 millióra emelkedett. Ez a nemzeti termelés meghatározódó emelkedése! Exportja a kereskedelmi árúknak 835·6 millióról 1.394·5 — és 2.465·8 millióra emelkedett.

A farmok élőjószág értéke 1.576·9 millióról — 2.228·1 és 5.501·8 millió dollárra emelkedett.

A gabonatermelés 1.717·4 millió bushelről 2·105·1 — és 3.124·7 millióra, a gyapottermelés 6·6 millió bárról 10·2 és 14 millió bárra emelkedett.

A nádcukor termelése 178·4 millió Jbs-ről 322·5 és 723·8 millióra, míg a cukorfogyasztás 1.979·2 millió Jbs-ről 4.477·1 — és 7.864·3 millióra emelkedett; a gyapoté ellenben 1·8 millió 500 Jls-es bárról 3·6 és 5·1 millió bárra.

Mindazonáltal búzájának az átlagára 1906—1909-ben 17·01 frankot tett; ennek a mi 6·30 koronás búzavámunk: 37%-os vámjának felel meg; — ellenben 1914-ben az

amerikai búza átlagára már 24·05 frankra emelkedett, amellyel szemben a 6·30 K-ás vámunk már csak 23·40%-os vámvédelmet nyújtott; s 1917-ben az amerikai búza átlagos ára 42·35 frankra szökött fel, amivel szemben a mi 6·30 koronás vámunk már csupán 14·90%-os vámvédelmet jelentett, tehát versenyét könnyítette meg.

A tanulság ezekből az, hogy Magyarország egy erélyesebb és jobb búza-vámvédelmet igényel, ha az állam nem akarja minden áron a nép elszegényesedését, hanem úgy akarná anyagilag megerősíteni, amint azt Amerika biztosította.

1909 óta Amerika ezen vámvédelmét módosította több árúnemnél, — mintegy 20—25%-os leszállítást eszközölt, amikor másoknál felemelte s a világ felett uralodik. Ezen leghivatottabb Amerika nemzete és világgazdasági felső vonalon haladó iránya igazolja álláspontom megingathatlanságát és szilárdságát.

Ezekre alapítva küzdöttem eddig is a jobb vámvédelemért. Célravezetőbb eljárást a mai nemzetgazdasági tudomány nem ismer s nem igazolhat.

A búza régi 38·10%-os vámvédelmét azonban a termelési költségek emelkedése arányában kell emelni Amerika versenye ellen, s a vámmentességet a fonál, azaz textil, olaj s másféle piaci növényeknél fejlesztendő gazdasági iparunkra való tekintettel, meg kell szüntetni, másként az idegen világ és magunk szükségletét és napról-napra való nagyobb keresletét ezen anyagokban nem tudjuk a mi magunk javára és hasznára előteremteni, sem kielégíteni.

Joggal és helyesen mutat rá Strakosch, hogy Ausztria ipara a magyarországi nagy iparfogyasztásban bőven nyer viszonzást az Ausztriára eső agrárvámokért. Bárha mi is elmondhatnánk ezt, az Ausztria ipara javára fennálló aránytalanul magasabb ipari vámkra nézve.

Helferich pedig a német népnek fogyasztását fejenként 1886/90 és 1908/12. évi két egymáshoz közelálló

periodusban a kávénak egy 2·38 kg.-ról 2·44-re emelkedését, a kakaóért 0·16-ról 0·77-re, a teáét 0·04-ről 0·06-ra, a rizsét 1·76-ról 3·56-ra, a cukorét 8-ról 21·4-re, a burgonyáét 385-ről 586-ra a rozsét 178-ról 232·7-re, az árpáét 53·3-ról 92·3-ra tüntette ki. A húsfogyasztást 1912-ben fejenként 51·9 kg.-ban mutatta ki, ami Anglia- és Írország fogyasztásával majdnem egyenlő s csak Amerikában haladja meg a 84·8 kg.-ban, amikor e két ország fogyasztása a legnagyobb a többi népeké között. Ezek nagy eredmények.

A német vámvédelem pedig tudvalévően meghaladja tarifáival és beosztásával a miénket.

Ime tehát, itt látjuk élő példával beigazolvva ama, a szociálisták által főütőkártyául felhasználni szokott tétel tarthatatlanságát, hogy az agrárvámok: a nép, illetve a gyári és ipari munkásosztály szociális helyzete szempontjából törlendők.

A fogyasztás ezen emelkedése egyenesen és világosan ellene szól; pedig a német munkaadók sem fizetik a világ legmagasabb munkabérét, bár a német ipar versenyképessége első helyen áll, mert márkája a világ minden piacán ott van és folyton tért hódít.

A német nemzet közvagyonosodása pedig tíz év alatt közel 20 milliárddal emelkedett.

Az én statisztikai adatgyűjteményemben lévő összehasonlító adatok azt mutatják, hogy amikor az angol munkáscsalád, amelynek 25 shilling keresete volt, $14\frac{3}{4}$ shillinget költött élelmezésére, a német munkás ellenben $14\frac{1}{3}$ -ot; a 25—30 shill. keresetűek ugyanezen viszonylatban $17\cdot10\frac{1}{4}$, a német $16\cdot10\frac{1}{4}$; a 30—35 shilling keresettel bírók $20\cdot9\frac{1}{4}$, $18\cdot10\frac{1}{4}$, a 35—40 shillingesek $22\cdot32\frac{3}{4}$, a németek $21\cdot13\frac{1}{4}$ -et s a 40 shillingen felül bíró angol családok 29·8 shillingjével szemben $27\cdot4\frac{1}{2}$ shillinget költöttek, azaz olcsóbban élt a német ipari munkáscsalád, mint az angol. Az összehasonlításnál 1944 angol és 4546 német munkáscsaládnál a 25 shilling keresettel

bíró angol család száma tett 1900—1902-ben: 261-et, a német családok száma 1065-öt; a 25—30 shillinggel 289—1329-et, a 30—35 shill. 416- és 1223-at, a 35—40 shill. 382 és 692-öt s a 40 shillingen felül kereső családok száma tett 596 angollal szemben 737 német munkáscsaládot. 1 sh. = 1·4 kor. Az élelem fogyasztásánál is azt látjuk, hogy az angol munkás valamivel több húst fogyaszt általában minden itt kitüntetett kereseti osztálynál, tojást szintén többet fogyaszt az angol, tejet azonban a német tetemesen többet fogyaszt, sajtot az angol fogyaszt többet, zsírt ellenben a német, cukrot az angol kétszer annyit fogyaszt, mint a német, liszt és kenyeret a kisebb keresetűek az angoloknál 28·44 fontot, a németeknél 23 fontot, de már a 35—40 shillingesek közül az angolok 29·99 fontot, a németek 29·83 fontot, míg a 40 shillingen felül keresők közül az angolok 37·76 fontot, a németek 38·21 fontot fogyasztottak, ellenben burgonyát az angolok 14·05-től 19·93 mérőt fogyasztottak, míg a németek 26·04-től 35·55-ig.

Itt kell idéznem, hogy a búzára tonnánként, pl. 1899-ben, Danzigban vám nélkül, 34·12 márkával volt olcsóbb, mint Königsbergben és ugyanakkor Danzigban csak 33·90 márkával volt drágább vámmal, mint vám nélkül s Londonban csak 34·62 márkával volt egy tonna, azaz 10 q búza drágább, mint Berlinben, tehát a vám árdragító hatását túlzottan fujják nagygyá, akik a tömeg könnyenhitőségére számítanak, mert hiszen 1 mmázsára ilyen módon 3·4 márka esik, ami pedig a világsspekuláció tetemesebb árhullámzásaival szemben elenyésző tényező. Ha nem volna vámvédelem, Amerika használná ki tetszése szerint a népek ellátásának monopóliumát, s akkor: sokkal drágább lenne a gabona s nem volna olcsó élelem. Így zsongorodnak össze a nagy jelszavak, ha tollhegyre kerülnek, hirdesse, azt akár Loui Brentánó, akár más.

Németország 1907—1913. évi áruforgalma pedig azt igazolja, hogy amikor a mezőgazdasági és erdészeti ter-

ményekben a bevétele 7 milliárd márkát tett s 2·770/o-al emelkedett, ami 1·5 milliárdnak felel meg, ugyanakkor kivitele 1·7 milliárdot tett, ami 1·530/o-os emelkedést mutat, 659·3 millió márka értékben; azaz Németország lakossága és népe annyira el volt látva mezőgazdasági terményekkel, hogy a kiviteli aránya az országnak e terményekben 17·140/o-át tette az egész kivitelnek, amit csakis a nem nemes kövek kivitele előzött meg 18·900/o-ban, 1·9 milliárd értékben; ezt követte a feldolgozott szővőanyag kivitele 15·480/o-ban, 1·5 milliárdban, azután a gépek kivitele 11·350/o-ban 1·1 milliárd N. értékben, míg a többi gyáripari árúk kivitele mind az egy milliárdon alul maradtak.

Németország összbevétele, az én számításom szerint, 1907-ről 1913-ra, a 10·7 milliárdot érte el, 1·9 milliárd emelkedést tüntetve fel, míg kivitele 10 milliárd márkánál 3·2 milliárd emelkedést ért el. A nép tehát bőségesen el volt látva munkával is.

Vilmos német császár világkereskedelmi és szociális gondoskodása valóban a német nép egészére hatott ki.

Ha pedig ezután Németország beviteli és kiviteli szereplését és térfoglalását hasonlítom össze a többi államok eredményeivel, azt látjuk, hogy az 1900. és 1910. évre vonatkozó decenniumban, míg *Anglia* 12·824·7 millió korona bevételnél 3728·7 millió korona emelkedést ért el, kivitele 16·282·5 millióra ment, az emelkedés itt 4319·8 milliót ért el; ugyanakkor *Németország* 10·331·9 millió bevételnél 3304 millió K emelkedés mellett, 8971·3 millió kivételnél 3184·8 millió emelkedést ért el; *Amerika* pedig 7814·6 millió bevételnél egy 3669 millió emelkedést, ellenben a kivételnél 9322·5 millió K-nál 1932 millió emelkedést ért el; *Belgium* beviteli emelkedése 1751·9 millió K kiviteli emelkedése 1230 millió K; *Franciaország* beviteli emelkedése 1191 millió K, kiviteli emelkedése 1098·7 millió K, míg utána *Németalföld* következik 1204 millió K beviteli emelke-

déssel és 706 millió K kiviteli emelkedéssel s *Ausztria és Magyarország* 2843·1 millió K bevételnél 1096·8 millió beviteli emelkedést mutat, ugyanakkor 2692·6 millió K kivételnél csak 78·7 millió kiviteli többletet ért el, vagyis Ausztria és Magyarország az ipari növények termelésére leginkább rá van utalva és mégis az idegen versenynek vámmentesen van termelése odadobva.

A német nép bevételeit Helferich 1905-ben, a 23—25 milliárd márkával szemben 1914-ben 43 milliárdban tüntette ki, amely időszakban a 900 márka létminimummal bírók száma a 67 millió összlakosságból 21·1 millióról 16 millióra szállott le, azaz 670/o-ról 400/o-ra apadt. Tehát 5 millió munkás helyzete javult meg a legelső fokon s a többi 11 millióé még inkább javult, amiből ipari munkás cca 10 millió lehetett.

A nép jóléte Ausztriában is lényegesen javult Strakosch szerint, mert a luxus emelkedett, az igények megnövekedtek s a gonosztevők száma lényegesen megcsökkent...

A legérdekesebb azonban reánk, hogy Ausztriában is a kisbirtokosok termelése erősen alatta marad az országos átlagoknak; így pl. Csehországban az országos átlag, a középben, búzában 27·35 q hektáronként; a kisbirtokosoknál 23·06 q, a rozsnál 22·12-vel szemben 20·8, a cukorrépánál 333-al szemben 296·7 a burgonyánál a déli részen 143·7 q-val szemben 129·5 q. Érdekes, hogy míg Galiciában 53 kilométer hosszú vasút esik 1 □ kilométerre, Csehországban és Sziléziában 130, míg Morvaországban 95.

A többi tartományokban kisebbek a termések, de a termelési arány majdnem változatlanul ugyanaz, mint a fenti. A vasút sűrűségével tehát összefügg a termelés.

A jobb agrárvédelem, egy megfelelőbb vámtarifa, tehát Ausztriának is hasonlóan nagy előnyére lett volna azelőtt is, mint ezidő szerint, épen úgy, mint Németországban — és mégis mindenkor lehetetlen volt ezt a jobb agrárvédelmet elérni, nehogy az Magyarországnak

jobban előnyére lehessen. Ilyen a rövidlátó, önző, öngyilkos osztrák politika, amikor pedig az ipari vámvédelmet minden alkalommal emelte.

Ez a jobb és erélyesebb vámvédelem az osztrák kistermelőknek, a népek csakúgy nagyobb előnyére lett volna, mint az osztrák és német birtokosságnak. Ha így egész termelésüket még jobban megjavíthatták volna, az egész Ausztriának is javára vált volna, úgy mint azt Németországban látjuk.

Mіндеzen érdekes adatok után, könnyebb lélekzettel utalhatok a gróf Tisza-féle 20 éves lekötöttség közgazdasági óriási hátrányaira, ha a vámtarifák a régiben hagyták, vagy lényegesen nem emeltettek — mert mindenki láthatja, mit jelent a helyes vámvédelem egy-egy ország vagy egy állam existenciájában vagy egyes termelési ágaira. 20 évre még a legjobb tarifa mellett sem szabad ma lekötöni egyetlen nemzetet sem.

Ezen legújabb Strakosch-féle közgazdasági tanulmány eredményei érdemesek arra, hogy ne csupán az olvasóközönség, hanem az osztrák Reichsrat is vegye ezeket fontolóra, sőt hogy ezeket az uralkodóval is megismertessék. Ha pedig minden törekvés hiábavalónak bizonyulna, a 20 éves kiegyezést megváltoztatva, a még hátralévő két év alatt a kívánt és megfelelő s jobb vámtarifa védelmével helyettesíteni, akkor: nem marad más feladat hátra, mint az, hogy Magyarország kormánya és törvényhozása helyezkedjék egész komoly törekvéssel arra az álláspontra, hogy másképen nem menekülhet a sors öldöklő pusztítása elől, csak úgy, ha vagy teljesen szakít Ausztriával — és az önálló vámterületet proklamálja; vagy úgy, ha: Magyarország szakít agrár jellegével, szakít agrár céljaival, hogy az óriási állami terheket s a megnövekedett adókat legyen miből fedezni, mert a feldolgozó ipar nagyobb jövedelmezőséget biztosít mint a mezőgazdasági termelés. A többtermelést ezekkel az egyedül alkalmazható kis gazdasági vasutakkal, motorüzemben, a leg-

nagyobb céltudatossággal kell követni; ámde nem szabad a többtermelés ezen stádiumánál megállani, hanem minden erővel a nemzet egész alkotóerejével az így biztosítandó többtermelés nyersanyagait, amit csak előállítani tudunk, az utolsó szemig és az utolsó szálig: *iparilag kell feldolgozni törekedni. Csakis ezen esetben fordíthatja Magyarország az osztrák ipar javára és előnyére érvényesülő magasabb vámvédelmet nyújtó ipari vámok előnyét a maga javára.* Erre azonban nem elég 100—200 millió korona, hanem ugyanannyi milliárd sem volna elég, amit ma előteremteni is alig lehetne.

A helyzet, úgy gondolom, tisztán áll mindenki előtt. A cél világos és nem kétes. Az elhatározás a hazafiak és a magyar kormány és képviselők előtt nem lehet nehéz.

Először mérlegeljük Magyarország jelenét és jövőjét, javítsuk a mai helyzetünket és erőnket s csak azután nyujtsuk a háborúban tanúsított bajtársi hűségben megédzett jobbunkat Ausztriának és Németországnak, ha a magunk erejéből szervezkedve, megállani tudunk az ezeréves földünkön.

A nemzet geniusza vezessen kijelölt utainkon és adjon több önbizalmat és cselekvési erőt.

Ezen utat követve, az 1915. évben hozott 1200-al jelzett törvényből azt látjuk, hogy az alföldi első gazdasági vasutunk alapításánál, 22 év előtt — az alapítók nem láthatták előre a szerény keretekben megindult kiscgazd. vasút fejlődő képességét és a forgalmi eszközök nagy szaporításának a szükségét. Maga a kiscgazd. vasút tervszerűen igen olcsón épült, kilométerenkint 17.000 koronáért, a rendes 25.000 korona helyett; ami ma már 45.000 koronába kerül, akkor, amikor a MÁV-nál csupán az új góliát-sinek fektetése 200.000 koronába kerül kilométerenként. A vasút üzemi kezelését így 1917. jan. 1-én adta át az A.-Cs.-E. vasutaknak.

A h. é. kis gazdasági vasút, mert az állam támogatását 1915-ig igénybe nem vette, a 22 év alatt 720.000

korona függő adóssággal küzdött, de csak azért, mert elsőbbségi részvényeket nem bocsátottak ki. Az A.-Cs.-E. vasút csak úgy volt hajlandó üzembe venni, ha 400.000 korona új beruházást eszközölhet. Így báró Harkányi János m. kereskedelmi miniszter elismerve ezen h. é. kis gazdasági vasút közgazdasági érdemeit és kiválóságát, ezen vasutat a közuti jelleg megadásával az Arad-Csanádi-E. vasútnak 80% kezelési költség megállapításával adta át. Tehát az A.-Cs.-E. vasút is előnyösnek látta ezt üzemébe befoglalni.

Ezeken okulva, indítottak bennünket azon elhatározásra, hogy ezek létesítésénél a jövőben az építési tőkének előteremtését olyanképpen javasoljuk, hogy az érdekeltiség viselje ennek 45%-át, ami holdankint mintegy 1 K 20 fillér lehet, amit mint kamatmentes kölcsönt biztosít, mi azonban 90 év alatt kisorsolás útján visszafizetetik; 15%-ot viseljen az állam az annyira életkérdést képező vasúti hálózat sűrűbbé tétele és vele az országos többtermelés előmozdítására — és 40%-al álljon ezen új alkotás háta mögött a vállalkozó banktőke, amelyik üzletileg is érdekelt gazdája, gondozója, fejlesztője legyen ezen új és bevált többtermelési faktornak, amely tőke minden továbbfejlesztés serkentésére és a vasuti üzemnek gazdaságos és üzleti szellemben való vezetése arányában élvezze a vasuti és vele kapcsolatos iparfejlesztési további alapítások és befektetések feles jövedelmeit. Ez új és lüktető, egészséges életet visz bele a vasút üzemébe és minden állami milliárdokra menő befektetések nélkül emeli a vasuti forgalmat; mivel a népet erősítő, a hazai ipart tápláló, a kivített szolgáló többtermelés a legolcsóbban el van érve.

Azt nem kell bővebben magyarázni, hogy a többtermeléshez nemcsak hogy nem kellene az 52 kilogrammos góliát sínek, mert a 12 kgos, sőt a motoros vasutaknál, amint a tények igazolják, a 9 kgos sínek 25 év óta alig mutatnak kopást és romlást, így a 12 kgos sinnel több-

szőr annyi termőterületet lehet behálózni, mint a nagyvasutak rendszerével. Az olcsóság legelső feltétele tehát ma e téren is parancsolólag int, mert tízszer annyi kis vasutat lehet ugyanazon költségért megépíteni, mint 1 klm. nagyvasutat.

Ha ellenben mindez bármilyen okból nem történik meg, azon esetben nem marad más út részünkre, mint amit Hódmezővásárhely tanyavilágánál ma reményt veszve látunk, hogy az elszegényedett mezőgazdaság a legszélső külterjedtségre hanyatlik le, és csakis saját szükségletéről bír gondoskodni, mert a magas termelési költségek meghaladják az elérhető jövedelmezőséget.

Hol marad akkor az állam milliárdos nagy terheivel, adósságaival és fokozott szükségleteivel, amikor a népnél az öldöklő szegénység tart lakodalmat?

Ilyen ellentmondó elveken felépülő állami és gazdasági közösségen áldás nem lehet. Ebből csakis a kettős monarchia alapjainak, ha a türelem vége szakad, egy föld-rengésszerű pusztulása keletkezhetik, ha ezek helyett egy őszintébb és méltányosabb uralkodó rendszer nem következik.

Ha ilyen gazdasági irány követtetnék, ne beszéljünk többtermelésről, ne beszéljünk a többtermelés állammentő és hazafias szükségességéről, mert ezen esetben a magyar nemzet a leroskadásig megterhelten, megásott sírján túl egyetlen egy lépést sem tehet.

Hogy ebből a sírból mi fakadhat Ausztriára és a közös, vagyis kettős monarchiára nézve, azt Metternich, Bach, Schmerling, más világi, de épen így Sieghard, vagy Naumann feléledt beolvasztási szellemétől kell megkérdezni, — ami ama milliárdokat pusztította el és emésztene el továbbra is, amelyektől ma a nyakig adóssággal küzdő túlterhelt monarchia szociális jövő élete, békéje és népeinek sorsa függ.

Ha ezek a minden nemzeti életet és vele összeforrott többtermelést lehetetlenné tévő, minden nemzetgazdasági ejlődést perhorreszkáló irányzatok valóra válhatnak, és a

régi szellemben továbbra is alattomosan támadnák meg a népek gazdasági életét, tépjük ki szivünkéből Széchenyi István gróf, Deák Ferenc s Andrássy Gyula gróf minden nemesen fellobogó, felbuzdító dicső emlékét, vagy mindazokét, akik egy boldogabb Magyarorszáért éltek és áldozták fel nemes hazafias életüket.

A véres karddál, annyi magyar vérrel, annyi család vesztésével kivivott állammentő győzelem és az újkor békéjének sorsdöntő pillanatában, Ausztria és a monarchia megmenekülésével a szabadság életerős tápláló, viruló fájának kell a gyümölcsseit meghozni, nehogy az új élet-halálharc, a gazdasági megélhetés harca döntse mindazt a reményt halomra, amit ezidő szerint, annyi héroszi küzdelem és önfeláldozással minden magyar ember szívét és lelkét eltölti, amely lelkesedés nélkül könnyen olyan sorsra jutott volna Ausztria, ahová Szerbia, Románia vagy Belgium jutott.

A közös vámterületről, az Ausztriával való közös gazdasági életéről már Lánczy Leó is megtért, — aki pedig erős oszlopa volt e közösségnek s vele együtt megtért annyi más jeles és mértékadó közgazdasági tekintély.

Ez közgazdasági hirdetett elveinknek a legkimagaslóbb diadala; ez igazolása a nemzetgazdasági tudomány szilárd alapokra fektetett, mindenkor bevált — meg nem ingó jövőt jelző óramutató szilárd következtetéseinek, vagy levezetéseinek.

Ütött a vezeklés órája. Szálljunk magunkba. A tavasz előttünk áll. Új reményeket táplálunk, mielőtt a sötét jövő borulna lelkünkre. Pedig közel állunk hozzá, amikor Ausztria fondorkodásainak se vége se hossza.

A többtermelésnek egyik biztosítéka kell, hogy az eddig nélkülünk megállapított forgalmi árakra nézve egy méltányos piaci ár elérhető legyen. A háború esetére ezt a gazdák a mezőgazdasági határárak méltányos megállapításának a gróf Dessewffy Aurél által javasolt összegekben látják szükségesnek és elengedhetetlennek.

Ausztria a N. Fr. Presse útján azonban riadót fuvat és itt már a magyar gazdák méltányosságára utalva, a termelő gazdák hazafiasságát állítják a népek ellátása terén az előtérbe, amikor a cseh és osztrák domináló gyáripar szemérmetlen áruuzsorájáról teljesen megfélemezik. Ez a másik képe a dualizmusnak.

Jó médium ez a naiv, hiszékeny méléző magyar.

Elvitázhatatlan tény, hogy Magyarországtól követelt többtermelés nem csupán Ausztria népeinek a jobb ellátása érdekében kívántatik, hanem vele Ausztria és a monarchia külkereskedelmi forgalma és lehanyaglott, lerongyolódott valutájának a megjavítása is szoros kapcsolatban áll. Itthon pedig nem csupán a M. Á. Vasutak jövedelmezőségének megdöbbentő deficitjét kell a többtermelés és tervezett kisgazdasági vasuti rendszerünk szélesebb mederben való bevezetésével reparálni, hanem mezőgazdasági iparunknak a többtermeléssel kapcsolatos fejlesztését kell egyik kardinális irányul kitűzni és követni.

Berlin mellett, egy barátunknak 3000 morgen silány, fővényes birtokán, ami közel 3000 magyar hold, 3 millió márká volt befektetve 1911-ben, tehát a 200—300 márkát alig érő posza homokföldbe 1000 koronát fektetett be, a felszerelésben és a tehenészetben, a vajgyárban, a túró- és sajtgyárban, a szesz-, a sör-, a keményítő-, a huszfüstölő és húst konzerváló gyárakban. Van nagy tehenészete, borjúnevelési telepe, marhahizlalása, sertésnevelés, baromfi- és galambnevelés, méhészete, halnevelés, gyümölcsstermelése, konzerválása, s ama kietlen szélhordta, de már megkötött fővényen kitűnő rozstermelése. Kisgazdasági vasútja azonban gazdaságának táblái közé mindenütt be van vezetve, úgy, hogy nem csupán a trágya, széná, répa, takarmány s minden másféle anyag azon szállítatik be és ki, hanem még a gabonakereszteket is a kisgazdasági vasúttal szállítják a cséplőgéphez. Ez a belterjes, az intenzív gazdasági rendszer, csakis a tőke-

befektetés és a kisgazdasági vasút által volt állandósítható. Ez a többtermelés tehát itt a tőke kérdése. Iparfejlesztő hatását tehát tovább fejtegetni talán nem is kell.

Igaza van Szilágyi Gyula dr.-nak, hogy Magyarország jövő boldogulásának csakis a mezőgazdasági iparok fejlődéséről és felkarolhatóságától függ. A szesz-, a cukorgyártás, a keményítőiparnak a burgonya-féleségek keményítőtartalmának megjavításával, a sörgyártás, fonálnövények, olaj, stb. a többtermeléssel előállított többi javaknak milliókat érő értékeinek konzerválásával, amiként ott Berlin mellett, a világ legrosszabb homoktalaján azt párhuzamosan meghonosítva látjuk, az egyetlen út, egy-egy országnak közgazdasági megerősítését elérni és biztosítani. Ha mindezt idáig elérhettük volna, államvasutunk nem állana a végpusztulás szélén. Csak két milliárd kell csupán arra, hogy a gyorsvonatok rendszeren közlekedhessenek, a megfelelő lokomotivok stb. előteremtésére. Hol a többi? Mintegy 30 millió az üzemi vesztesége a vicinális vasutak önkezelésének.

A vicinális vasutak azonban nem tévésztendők össze a kisgazdasági vasutakkal, mert a kisgazdasági vasutak összes feladata a többtermelés szolgálata, míg a vicinális vasutaknál ezen szempont fel sem merült; tehát jövedelmezőségük is egymástól lényegesen elütő, amiért e rendszert is reformálni kell, ha az államvasutak jövedelmezővé tételéről van szó.

A Riedl-féle ipari nyersanyag felosztási szándéka mögött pedig tulajdonképpen újra ama osztrák átlátszó törekvés húzódik meg, prédájára lesve, hogy a magyar gyenge ipar újabb gúzsba kerüljön, más oldalról pedig a magyar textilárú-fogyasztás még inkább az osztrák gyártmányokra szoruljon és teljesen tőle függjön, a soha általunk nem maximálható, tehát tetszésük szerinti árak fizetésére kényszerítsék a magyarságnak így lekötött fogyasztóit.

Épen a mostani szomorú és válságos napokban láttuk a legfájóbban, hogy mennyire nem bizhatunk Ausztria

paritásos vizontszolgálatában és amikor Magyarország szükségleteinek a fedezéséről van szó, amikor a fuvarigazolványokkal, szállítási engedélyekkel stb. tették lehetetlenné a legmagasabb uzsoraárak megfizetése dacára, a ruhaneműek és textilanyagok behozatalát, illetve a magyar népnek ezekkel való ellátását.

A papirossal való ellátásra szóló megállapodásokat egyszerűen érvénytelennek jelentették ki. Ugyanekkor pedig, amikor Ausztria mezőgazdasági termelését a Reichsratban elhangzott nyilatkozat szerint 25%-al bírta az utolsó időben emelni, mégis lehetetlen követelésekkel állottak mindenkoron elő Magyarországtól olyat kívánva, amire képtelen épen az utolsó három évnek ismert katasztrófálisan rossz gabonatermésével szemben.

Ha Riedlnek eme terve sikerülhetne, Magyarország ipari fogyasztása örökre Ausztriának volna lekötve, amiből szabadulni soha többé nem lehet, mert Magyarország ipara soha többé életképes nem lehetne.

1913-ban 460·3 millió korona értékű textilárú és ruházati cikket szállított Ausztria, az előbb kitüntetett 596·2 millió összehozatalú árúkból, ami a helyzet újabb kiszákmányolására vezet, mert nem lehet a textilárúkat megfizetni, a nép ruházata pedig fogyatékos lett. Magyarország ellenben köteles veszteséges áron Ausztria élelmezését ellátni s Bécsset dédelgetni.

Ilyen helyzetben csak úgy léphetünk a többtermelés terére, ha a nemzet öntrendelkezési joga törvényesen és államilag biztosítva van többtermelésének fejlesztésére.

A fegyveres háborút tulajdonképpen Magyarország vitéz hadserege mellett *mezőgazdasága nyerte meg*, amikor Magyarország népe heroikus lemondással, a szájától vonta el az utolsó falat kenyeret, hogy vele a lövészárookban a szövetségesek küzdőit ellássa; és tette akkor, amikor az 1910—13. évek 45.287 millió mmázsa átlagos búzatermésével szemben 1914—16-ban 31·5 millió mmázsa búza átlagot aratott, úgy, hogy saját belső szükség-

lete is alig nyert fedezetet, amikor úgyszólván Bécs a magyar gabona- és húspiaca és a hadsereg ügynökei szabadon vásárolhattak össze mindent, amikor a rekvirálások útján a legszükségesebbeket is elszedték.

Magyarország mégis 15·5 milliárd hadikölcsönt nyújtott eddig is az államnak, amiből nagy rész esik a népre, a gazdákra és a szövetkezetekre.

A nemzet ellentálló képességét a gazdák áldozatkészsége emelte akkor, amikor a tengerentúli államok monopolszerűen uralták a világ búza, tengeri piacát, s a hús és zsír tekintetében is ők diktáltak és ellenük a magyar mezőgazdasági termelés egy megfelelő fejlesztő vámvédelemmel megóvva nem volt soha. Még a román búza és liszt is leverni igyekezett a jobb, a nemesebb magyar búzát, sőt meglehetősen ki is szorította Európa piacáról. Kosutány is hiába küzdött ellene.

Az orosz búza, rozs, kender, len s tengeri versenyét pedig a német piacokon kellett állandóan megéreznünk. A békekötéssel, amint látjuk, azonnal megindul a régi védtelen verseny.

Ha mindezeket nem ellensúlyozzuk a reánk kövelkező új kiegyezésben a megfelelő vámvédelemmel, a magyar nemzet éltető fő ütőere lesz összeroppantva s akkor ezen velünk szemben álló államoknak újra feléledő versenyével szemben, örökre elvesztette a magyar a nagy gazdasági csatát, amelytől jövő élete vagy elsorvadása függ. Magyarország még sokáig marad agrár állam, bár-miként fejlődik is ipara.

Agrár érdekeinek a megvédése ezért a legelső nemzeti feladat. Ha továbbra is úgy elhanyagoljuk államilag mezőgazdaságunkat s termelésünket, csak olyan silány eredményeket fogunk ezután is felmutathatni, mint az utolsó években elértünk, amikor a világtermelés sorrendjében, a jobb termésekkel a III-ik csoportban és a 16-ik sorban álltunk a 29 állam között, a törökök mellett; pedig ha több támogatásban részesülhet Magyarország

mezőgazdasági termelése, akkor az I-ső csoportban és vezetve teljesíthetné Magyarország nagy nemzeti hivatását s valóban Európának éléstára lehetne a még ezután jelentkező nélkülözések idején.

Ne feledjük, hogy Ausztria és Bécs valóságosan elzárták a külföldet Magyarországtól, hogy a külföld velünk közvetlenül ne érintkezék.

Megjött az ideje annak, hogy Magyarország méltó helyét töltsse be a többi nemzetek között.

Ha tehát úgy fogunk dolgozni országszerte, mint báró Kuffner Károly Diószegen vagy mint Mezőhegyesen dolgoznak, vagy Hatvanban, Bánkúton s sok más helyen, a belterjes üzem szabályai és törvényei szerint járnak el, vagy a kecskeméti gazdasági iskolában, a soproni népiskola gazdaságában, a derecskei ismétlőiskola gazdaságában vagy Magyaróváron a főhercegi uradalomban s az akadémia gazdaságában, Debrecenben, Keszthelyen az akadémiai gazdaságokban és sok kitűnően kezelt bér gazdaságokban, vagy Makón a hagymatermelés központján, Kecskeméten, Nagykőrösön vagy Dánoson, ahol a zöldségtermelés lett világhírű, vagy ott van Hatvan és Gyöngyös környéke, ahonnan Hevesmegye, Hévíz, Bag, Tura, Dózsa, Heves, Vámosgyörk stb. községei piaci terményeivel látják el Budapest piacát káposztával, dinnyével, tökkel, hagymával, gyümölcscsel, szőlővel, baromfival, borjúval stb. stb., vagy ott vannak Eger város élelmes zöldségtermelői, akik a szepességi városok piacait látják el zöldségtelével és gyümölcscsel, ahol a belterjes üzem rendszerében gyakorlatilag a nép általában a többtermelés irányát követi, akkor nem lehet kétség az iránt, hogy a józan magyar nép megérett a többtermelés nagy problémájának megoldására.

Amikor már gazdáink és középbirtokosaink az Alföldön úgy, mint a németországi s erfurti kertészek a hagymamag- stb. termelésre térnek át, mint Sármezey Antal Mezőkovácsházán, Baross László Bánkúton a neme-

sített búza és tengeri mellett a murokré pamag termelésére, Vásárhelyi József pedig a cukorré pamag termelésére adott példát, vagy Temesváron a zöldségmagvak termelése emelkedett nagyobb mérvűvé, egyes távol fekvő vármegyékben pedig, mint pl. Szabolcsban, Pátrohán és vidékén, a lecsapolt mocsárterületeken bámulatos összegeket vesznek be káposztáért, ami a föld árát sokszorosán meghaladja, vagy ott van a Szernye mocsár vagy az ecsedi láp, ahol a 3—4 méter hosszú kenderből, a káposztából, a kölesből, a repceből úriási bevételeket érnek el a gazdák, mint pl. gróf Tisza Lajos s többen, akkor már olyan mély gyökeret vert Magyarország egyes vidékein a többtermelés ténye, hogy ha egy országos döntő lépéssel előbbre vihetjük ezen nagy nemzeti feladatot, annak sikerében többé kételkedni nem lehet.

Ha ezek mellett a szorgalmas magyar nép millióinak igyekezete mellé a jól berendezett, a német gazdák társasága és más külföldiek legnagyobb elismerését kivívtat uradalmaink eredményeire is gondolunk, mint pl. a gróf Károlyi-féle mintauradalmakra, ahol magam is dolgoztam, a gróf Csekonics Endre zsombolyai, a gróf Almássy Imre, a gróf Zselénszky Róbert industrializált uradalmaira, s sok másra, főleg a dunántúliakra, amelyeket felsorolni alig lehet, akkor mindenfelé megtaláljuk gócpontjait ama többtermelésnek, amit a nemzet javára általánosítani az iparos Európa helyzete egyenesen megkövetel, mert az élelmiszerek és az ipari nyersanyagok és félgyártmányok jutalmazó napja a mostani világháború után következik el, amikor legalább tíz év szükséges ahhoz, hogy minden a régi kerékvágásba jusson, minden fokozottabb igény kielégíthető legyen.

Mint a korai terményekkel, úgy leszünk mi is, hogy aki hamarabb szervezkedik Európa eme megnövekedett szükséglet előteremtésére, az fogja a piac minden előnyét élvezni. Veszíteni való idő tehát nincsen.

Amiképen a felsorolt szorgalmas tőkegyűjtő magyar

nép és a nemzet, az eddigi mintegy 15·5 milliárdos hadikölcsönével bámulatba ejtette a világot s a magyar állam büszkén vallja magáénak ezen eredményt, azonképen még nagyobb lehetne ezen szükség szerinti támogatása az államnak, ha az állam idáig jobban gondoskodott volna a mezőgazdasági termelés védelméről. Amilyen arányban növekedik a nép keresete és vagyonossága s vagyongyűjtése, annál biztosabb fundamentumon nyugszik az állam, a haza és a trón biztonsága.

Menjen tehát át minden magyar ember tudatába s vérébe, hogy ha erre a többtermelés útjára realépünk: Magyarország nem volt, hanem lesz.

De, úgy a nemzet s a kormány részéről, valamint minden valamire való ember részéről való áldozatkészség és megfeszített munka nélkül, ezt elérni nem lehet.

Ne járjunk úgy, mint Ausztria, ahol a népelelmezésre 1918-ra újabban 211 milliót kell az államnak fordítani. Ha ezen segítség bármiféle okból elmaradna, s a ma is tapasztalható nemzetbontó bajok elhárítása meg nem történik s nem lépünk haladéktalanul a regeneráció itt vázolt útjára, akkor a mai állam és társadalom egy olyan feloszlás elé sodortatik, ami megrendítheti létalapjait.

Az országgyűlés ellenben, amikor a milliárdok megtakarítására egy 100 milliós alapot megszavazva, a magyar nemzet többtermelés céljaira biztosítja, a multak nagy mulasztását hazafias belátással pótolja.

Ez leend az újabb kor ama ezredéves újabb mértőföld- és határköve, ahonnan a haladás örök fénye fogja a nemzetet — nagy hivatásában vezetni.

Budapest, 1917. karácsony.

IX., Ráday-utca 31. Jobbszárny.

Löherer Andor,
közgazdasági író, uradalmak volt
kormányzója stb. stb.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
Boros Béni alkotása és az ausztráliai felfedező	3
Magyarország termelési képességére számítanak	4
A meghamisított világtermelési adatok	7
A világ búzatermelés-hanyatlása	12
A túltermelés egy: «bluff» volt	13
Amerika 60%-30%-os vámvédelme s a magyar nép termelése	14
Az államok csoportosított termelési viszonyai A) tabella	19
Dánia fejlődése és példája	21
A világ államainak átlagos búzatermelése B) tabella	28
Mennyi búza jut a népeknek fejenként s a változó fogyasztás	30
Hányadik helyen áll Magyarország a termelés terén	32
Miképen vonhatjuk be az alföld tanyavilágát a többtermelésbe	33
Az alföldi kis gazdasági vasút nagy hivatottsága	34
A pénzalap s dr. Wekerle Sándor programja	35
Gróf Silva Tarouca osztrák földmiv. miniszter 3,280 milliós beruházása	35
A tanyavilág fotográfiája	41
Az országos többtermelési értekezlet javaslatai	52
Az ipari feldolgozás, raktározás, hűtőház, aszaló stb. telepek	64
Az előhaladás útja	65
Az alföldi szociális helyzetrosszabbodása	73
A 10-20 milliárd üzemi berendezés hiánya	74
A kis gazdasági vasút áruforgalma és a MAV.	78
Mezőhegyes, Diószeg, Bánkút nagy eredményei	83
Az új gazdasági és vasúti rendszer	86
Mintagazdaságok s a takarmánytermelés emelése	89
A műtrágyagyárak megteremtése	96
A kapálógépek és szerepük	97
A többtermelés gyakorlati megvalósítása	104
A közvagyonosodás emelkedése a kis gazd. vasút által	107
Alföldi városaink vasútépítési tervei	112
A tengeren túlról való behozatal kérdése	114
A kis gazdasági vasút átalakító hatása	115
A külkereskedelem bénító hatása a nemzeti termelésre	117
Ausztria ipari föltételei és követelései	123
Az osztrák gyapotközpont	124
Az állam legnagyobb érdeke a többtermelés biztosítása	126
Az újkor vámpolitikája és az 1903-iki kormány	128
Riedl nyersanyagelosztási szándéka	131
A 20 éves vám- és kereskedelmi szerződés veszedelme	132
Dr. Strakosch vámügyi tanulmányának eredményei	141
Amerika vámvédelmének rendszere és eredményei	145
Helferich a német nép jólétéről és fogyasztásáról	147
Az angol és német munkás-család keresete s fogyasztása	148
A vámok hatása Németországban	149
Az államok kiviteli eredményei és Ausztria	150
Az új gazdasági cél és arány	152
A régi osztrák szellem káros hatása	155
Egy intenzív nemzetgazdaság Berlin mellett	167
A lapulások	158

A szab.

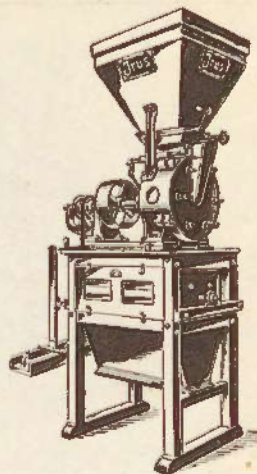
„Irus” daráló- és lisztőrőlmalmok

gazdaságokban ma nélkülözhetetlenek.

Az összes kenyér- és takarmánymagvakon kívül szálastakarmányok, csutka, nád, és stb. tetszésszerű finomságra őrölhetők, miáltal az állatok által könnyen emészthető tápduc takarmányt nyernek.

◆ ◆ ◆

A szab. javított láncrendszerű kettős műtrágya szórókkal két különféle műtrágya egyszerre szórható egymástól független tetazésszerű mennyiségben.

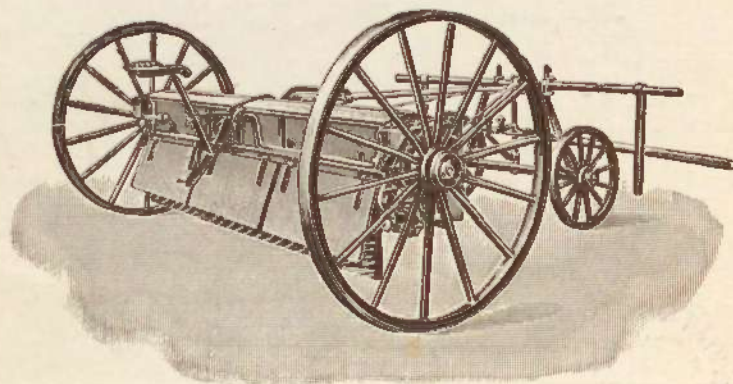
Szabadalmazott Irus-esontörők kéz és géphajtásra.

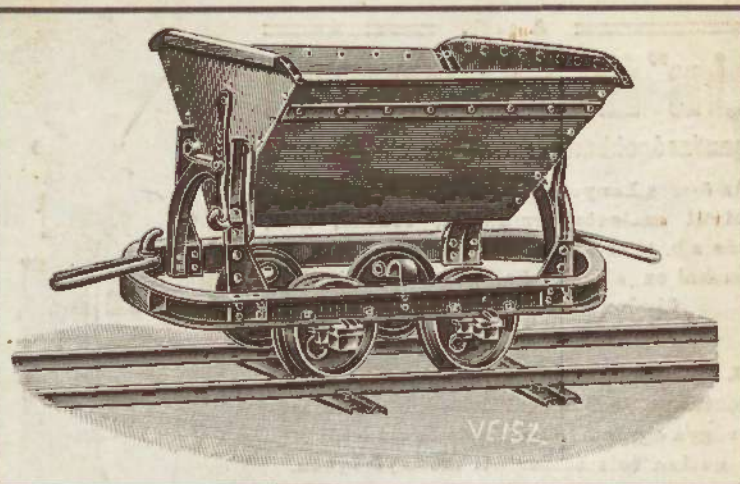
Bővebb felvilágosítást és árajánlatot készséggel nyújt

Irus-művek magy. közp. műsz. iroda

Budapest, VI., Podmaniczky-utca 21.

Telefonszám 97-62. ◆ Azonnali szállítás.

Telefonszámok : 99-64, 19-32 és 72-95.

Keskenyvágányu vasuti anyagok,

ugymint: mozdonyok, kocsik, sinek,
kúlszerek, fordító korongok, kerékpá-
rok, csapágyak stb. stb.

használt és új állapotban.

Vétel • Bérbeadás • Eladás.

KOHN A. M.

vas-, szerszám- és gépraktár

Bpest, VI., Váci-ut 39-41. Schlick-gyár előtt.

Telefonszámok : 99-64, 19-32 és 72-95.

100 -

LELT. 1971

Készlet-számla
vasúti anyagok.

1971. évi előzetes

Vásár-Béresdy - Előzetes

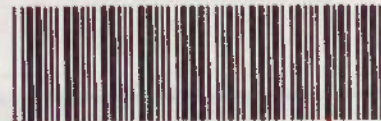
KOHNA. M.

1971. évi előzetes

1971. évi előzetes

1971. évi előzetes

nr. 1017- 02.09,
NKE EKK KTK Kari Könyvtár

Helyben! *00071084* 1000/10

Gondaság

RADO, OLGA
- KÖNYVOTÉSZETE -
TELEFON: AUT. 215-31.

